

KAHDENKESKEISET URHEILUJUTUT

- Tutkimus lukiolaisten isäsuhteista

Tommi Kotanen

Liikuntapedagogiikan
pro gradu -tutkielma
Kevät 1998
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Tommi Kotanen. Kahdenkeskeiset urheilujutut - Tutkimus lukiolaisten isäsuhteista. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma, 1998, 109s.

Tutkimukseni kuuluu opetusministeriön rahoittamaan kansainväliseen projektiin "Isät ja pojat ja urheilu - mieheys representaationa". (Silvennoinen, Sparkes, Tiihonen & Devis Devis 1995.) Tarkoitukseni on ollut selvittää mitä ja miten lukiolaiset kertovat isäsuhteestaan paljolti urheilukokemusten kautta. Lisäksi olen tarkastellut sitä millaisia maskuliinisuuden representaatioita teksteistä voidaan tulkita. Oma aineistoni koostuu imatralaisten lukiolaisten ainekirjoituksista (yhteensä 197 ainetta, 117 tyttöjen ja 64 poikien, 16 kirjoitti nimettömänä), jotka kirjoitettiin syksyn 1996 aikana Imatran yhteislukion Mansikkalan ja Imatrankosken toimipisteissä. Aineet kirjoitettiin "Isä, minä ja urheilu" -otsakkeella.

Menetelmältään tutkimus on liikuntakulttuurin uudempaa sosiologista tutkimusta ja nykypäivän miestutkimusta. Lisäksi se on etnografista ja vertailevaa. (Silvennoinen ym. 1995.) Tutkimuksen luonne on aineistolähtöinen. Tulkinnat tehdään jälkikäteen, usean lukukerran jälkeen.

Tutkimuksessa olen tulkinnut erilaisia isä- ja kertomustyypppejä, sekä isäsuhteen sävyjä. Positiiviset kertomukset liittyvät lasten kanssa puuhaavaan isään ja tunteellisiin yhteisiin hetkiin milloin kalaretkillä milloin laskettelurinteessä. Isän opettaminen on nuorille uusi kuohuttava kokemus, joka muuttaa isän ja lapsen valtasuhteet. Hyvä isä on lasten saatavilla oleva kaveri, joka ei tyrkytä itseään liikaa lapsille. Autoritaarisia isiä ei aineistossa juurikaan ole. Negatiiviset kokemukset liittyvät isän ansaitsemiseen urheilun avulla ja poissaolevaan isään. Poissaolevaa isää kohtaan tunnetaan kaipuuta. Tytöt kritisoivat isää, he kirjoittavat enemmän ja vahvemmin isän epäonnistumisesta. Myös perhekeskeisyys on tyttöjen teksteissä esillä poikia selvemmin.

Avainsanat: isä-lapsi-suhde, isyys, miestutkimus, maskuliinisuus, omaelämäkerrallisuus

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	2
1.1 Suuntaviittoa	2
1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja aineisto	4
1.3 Miestutkimuksista	6
1.4 Isä ja isyys tutkimuskohteena	10
2 TUTKIMUSMENETELMÄT	16
2.1 Omaelämäkerrallisuus tutkimuskohteena	16
2.2 Luotettavuuden arviointi	18
2.3 Aineiston käsittely	19
2.3.1 Aineiston analysointi	20
2.3.2 Aineiston tulkinta	21
3 KERTOMUSTEN ISÄT	25
3.1 "Minun isäni on keski-ikäinen urheiluhullu"	25
3.2 Puuhaisä - "Paljon yhteisiä urheilullisia harrastuksia"	28
3.3 Taustavaikuttajaisä	32
3.4 Poissaoleva isä - "Isä, minä ja urheilu -aihetta ei ole olemassakaan"	35
4 ISÄSUHTEEN SÄVYJÄ	38
4.1 Pojasta mieheksi - "Sauna, makkara ja olut kulminoivat yhdessäoloa"	38
4.2 Isän opettaminen	42
4.3 Isän ansaitseminen - "Halusin pitää isäni tyytyväisenä"	45
4.4 Kriittinen suhtautuminen isään	49

4.4.1 "Ei hän ikinä ollut kiinnostunut minun harrastuksistani"	50
4.4.2 Harmiton hössöttäjä ja piiskuri	52
4.4.3 Isän poissaolo	54
4.5 Sisarussuhteet	58
5 TIIVISTYMIÄ	62
6 KERTOMUSTYYPIT	67
6.1 "Kun olin pieni..."	68
6.2 Lapsuudesta nuoruuteen	71
6.3 Nykyisyys	74
6.4 Välähdykset - "Se oli mieleen painunein hetki"	76
6.5 Opettavaiset tarinat	80
6.6 Ristiriitaiset tarinat	82
6.7 Fiktiot - tarua vai totta?	84
7 LOPPUPOHDINTOJA	90
7.1 Muistoja tutkimassa	90
7.2 Maskuliinisuus kertomuksissa	92
7.3 Tieteen rajamaillako?	95
7.3 Onnistuminen?	97
LÄHTEET	99

1 JOHDANTO

1.1 Suuntaviittoa

Urheilua on perinteisesti pidetty maskuliinisuuden "viimeisenä temmellyskenttänä". Ammattinyrkkeilijöiden uho tai suomalaisemmin Kinnusten keihäsperheen miehiset karjahdukset ovat häivähdyksiä siitä maaperästä, mihin urheilu on totuttu sijoittamaan (esim. Messner & Sabo 1990; Sabo & Panepinto 1990). Urheilun maskuliinisuuden kautta on määritelty miesurheilijan "prototyyppi". Laajemmin määrittelyyn on liitetty myös perinteinen mies, hegemonisen maskuliinisuuden ilmentymä, universaalina ja rationaalisena suorittaja (Carrigan, Connell, Lee 1985).

Entä isän ja pojan välinen suhde, joka usein löytää tiensä urheilun ympärille? Eikö tämä riko perinteisen maskuliinisuuden rajoja, jossa vanha toteamus "ole mies" on ymmärretty tunteettomana viileytenä, erotuksena feminiinisyydestä? Muun muassa näihin kysymyksiin vastaa vuonna 1996 aloitettu opetusministeriön rahoittama kansainvälinen tutkimusprojekti "Pojat ja isät ja urheilu - mieheys representaationa." Projektin tarkoitus on tehdä elämäkerrallista tutkimusta isä-poika-suhteen kuvauksista ja niiden kulttuurisista eroista. Tutkimus on luonteeltaan liikuntakulttuurin uudempaa sosiologista tutkimusta, nykypäivän miestutkimusta. Lisäksi se on etnografista ja vertailevaa. Se selvittelee millaisia maskuliinisuuden ja ruumiillisuuden representaatioita ilmenee urheilun kautta kirjoitetuissa poika-isä-suhteen urheilukertomuksissa. (Silvennoinen ym. 1995.) Representaatio tässä yhteydessä tarkoittaa poika-isä-suhteen, mieheyden ja maskuliinisuuden heijastumia, joita kirjoittajat muistelevat ja tuottavat.

Tutkimusryhmän tieteellisestä johdosta vastaavat dosentti Martti Silvennoinen (Jyväskylän yliopisto), professori Andrew C. Sparkes (University of Exeter, U.K.), PhD Jose Devis Devis (Instituto Valencia da Education Fisica, Espanja) ja tutkija LiL Arto Tiihonen. Suomessa minun lisäkseni pro gradu -työtään tekevät yht. yo. Mikko Innanen ja liik. yo. Annamari Joensuu, Englannissa vastaavaa työtä valmistelee Juliette Lloyd.

Minä tulkitseen aineistoani valmentajaisän urheilijapoikana, mikä tuo yksilöllisen näkökulmani maskuliinisuudesta ja isäsuhteesta tähän tutkimukseen. Minulla on yli kahden vuosikymmenen kokemus isäni kanssa urheilemisesta. Tästä ajasta isäni on valmentanut minua yleisurheilussa lähes 10 vuotta. Sitä ennen kiersimme yhdessä Suomen jäähalleja Imatran Ketterän jääkiekkojuniorien mukana. Minä pelaajana, isä huoltajana. Toisinaan istuimme vierekkäin katsomossa seuraamassa edustusjoukkueen peliä. Omat kokemukseni isän kanssa urheilusta ovat hyvin värikkäitä ja monivivahteisia. Mieleen tulevat voitot, Suomen mestaruuksiin asti, joiden jälkeen matka autolla kotiin sujui hymyssä suin. Kolikon kääntöpuolelta muistuvat mieleen tappelut harjoituksissa kun juoksu tai hyppy ei ottanut sujuakseen. Isän vikahan se tietysti minun mielestäni oli. Alle kouluikäisenä muistan erään luistelukoulusta paluun, jossa pienen pojan varpaat olivat pakkasesta tönköt. "Mie en rupee enää sinuu sinne kulettamaa, jos et tuon vertasta kestä", se sattui. Negatiivisten kokemusten ympärille ovat kuitenkin kietoutuneet positiiviset sävyt, jotka ovat peittäneet alle muutamit edellisen kaltaiset välähdykset.

Oma suhteeni projektiin kulkee tämän pro gradu -työn kautta, mutta on johtanut muillekin laduille. Pelkkä tieteellinen raportointi on jäänyt taka-alalle, kun tunteet ovat saaneet

vallan. Tästä esimerkkeinä ovat olleet "maaseutumatka" itä-Suomeen, tutkimusaineistojen alkusijoille, ja epämuodollisesta tutkijasymposiosta alkunsa saanut kirja "Härkätäistelija kentän reunalla - kertomuksia isistä, lapsista ja urheilusta" (Silvennoinen, Tiihonen & Innanen 1997).

Tutkimuksen lähestymistapa on aineistolähtöinen. Johdanto-osa käsittelee tutkimuksen lähtökohtia. Toisessa osassa paneudutaan tutkimusmenetelmiin. Kolmas, neljäs luku pohjaavat aineistoon, jonka lomaan on sijoitettu myös aikaisemmista tutkimuksista esiin nousevia huomioita. Syynä "kirjallisuuden" liittämiseen tulkintojen yhteyteen on aineistolähtöinen tutkimusmenetelmä, jossa aineistosta nousevia tulkintoja pyritään vertaamaan aikaisempiin tutkimuksiin jälkikäteen (Goetz 1984, 4; Mäki-Kulmala 1994b). Viides ja seitsemäs osa voidaan käsittää yhdeksi pohdintakokonaisuudeksi, mutta lukea myös erillisinä osina. Olen sijoittanut Tiivistymiä -kappaleen kolmannen ja neljännen kappaleen jälkeen tuodakseni esille siihen asti tulkittuja, jotta lukijan olisi helpompi seurata erilaisten näkökulmien eroja. Samalla Tiivistymiä pyrkii johdattamaan seuraaviin tulkintoihin. Näin työstä tulee tiiviimpi lukupaketti, joka ei tukehduita lukijaa pitkällä yhtäjaksoisella tulkintojen vyöryllä. Seitsemän kappale kokoa yhteen kuudennen, tulkintoihin perustuvan kappaleen, sekä koko työn. Seitsemännessä ja viimeisessä osassa käsittelen lisäksi tutkijan objektiviteettia sekä tämän pro gradu -työn vahvuuksia ja heikkouksia.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja aineisto

Tämän päivän isät ja äidit ovat innokkaasti kentän laidalla tukena ja turvana, toisinaan jopa valmentajina. 80-luvulla

tehdyn lapsiurheilututkimuksen mukaan suurin osa vanhemmista (95%) osallistui saattomatkoihin ja kilpailujen seuraamiseen. Tutkimus ei kuitenkaan kerro kaikkea, numerotiedon väliin jää paljon vivahteita, joita tilastot eivät pysty erottelemaan. Lapsiurheilututkimus ei myöskään tuonut kuuluville lasten ääniä, sitä kuinka he kertovat isistään ja äideistään.

(Silvennoinen 1987; Silvennoinen, Lintunen, Rahkila & Österback 1984; Silvennoinen ym. 1995.) Omassa tutkimuksessani tuon esille nuorten näkökantoja isäsuhteesta. Tulkitsen millaista intimiteettiä teksteissä ilmenee, mistä vaietaan, mitä kerrotaan. Tarkastelen myös erilaisia kirjoittamisen tapoja ja tasoja. Aineiston käsittelyn rakennan pitkälti kirjoittajien omalle äänelle. (esim. Goodson 1993; Plummer 1989.)

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää mitä ja miten lukiolaiset kertovat isäsuhteestaan urheilun kautta kirjoitettujen elämäkertaisten kertomusten avulla. Lisäksi tarkastelen millaisia maskuliinisuuden representaatioita teksteistä voidaan tulkita. Representaatioilla tarkoitetaan tässä yhteydessä niitä isä-lapsi-suhteen ja maskuliinisuuden heijastumia, joita kirjoittajat muistelevat ja tuottavat kulttuuristen ja kielellisten konventioiden kautta.

Tutkimuksen aineisto, "Isä, minä ja urheilu" -otsikolla kirjoitetut koululaisaineet on koottu Imatralta, jossa olen viettänyt elämäni 20 ensimmäistä vuotta. Aineiston keräyksen aloitin syyskuussa 1996, jolloin otin yhteyttä henkilökohtaisesti kolmeen Imatran lukioon. Annoin myös kirjallisesti selvityksen tutkimusprojektista, ja aiheesta josta aine oli tarkoitus kirjoittaa. Kirjoittamisvaiheesta vastasivat äidinkielen lehtorit. Tutkimukseen osallistuivat Vuoksenniskan lukio ja Imatran yhteislukion Imatrankosken sekä Mansikkalan toimipisteen oppilaita.

Vuoksenniskan lukio ja Imatran yhteislukion Imatrankosken sekä Mansikkalan toimipisteen oppilaita.

Jokainen opettaja sai toteuttaa kirjoituksen omalla tavallaan. Tästä johtui, että aineisto on hieman erilaista eri kouluilta. Mansikkalan toimipisteen aineet (88 kappaletta) ovat kaikki ensimmäisen luokan oppilaiden kirjoittamia, joista opettaja on tarkastanut osan (2/3). Aineet kuitenkin kirjoitettiin ensisijaisesti tutkijalle. Imatrankosken toimipisteen aineet ovat yhden tunnin aikana kirjoitettuja, joten ne ovat keskimäärin hieman Mansikkalasta saatuja aineita lyhyempiä. Imatrankoskelta aineita palautui joka luokkatasolta, yhteensä 109 kappaletta. Vuoksenniskalla aineen aihe oli yhtenä muiden aiheiden joukossa, mutta yksikään kirjoittaja ei siihen tarttunut, joten Vuoksenniska ei näin ollen tutkimukseen osallistunut. Kaikki aineet palautuivat minulle syksyn 1996 aikana. Yhteensä keräsin kertomuksia 197 kappaletta, joista tyttöjen kirjoittamia oli 117, poikien 64 ja nimettömänä kirjoitti 16 oppilasta.

1.3 Miestutkimuksista

Tutkimuksen läheisimmät linkit teoriaan kulkevat mies- ja isyystutkimuksien kautta. Mies sukupuolena jäsentää asemaansa uudelleen uusista lähtökuopista. (esim. Bly 1992, 9.) Yleispätevää miehen mallia on enää turha hakea, vaan mies ja maskuliinisuus ovat jatkuvasti muuttuvia kulttuurisia ideologioita. Viime vuosikymmeniin asti miehisyiden yhdistävänä tekijänä läpi aikojen on ollut ylivalta naisiin verrattuna, mutta sekin on murenemassa. (Badinter 1993, 47-48.) Tämän raunioituvan kulttuurin ympärille on Amerikassa 70-luvun

alussa syntynyt tutkimussuuntaus, "men`s studies" -
miestutkimus (Kimmel 1988).

Miestutkimus on ollut varsin vaatimatonta naistutkimukseen verrattuna. Mutta 1990-luku on tuonut mukanaan lisää miestutkijoita, joiden intressit on suunnattu muuhunkin kuin pelkkään vallan puolustamiseen. Maskuliinisuuden kyseenalaistaminen ja muuttaminen tulevat olemaan 90-luvun miestutkijoiden ongelmakenttänä. (Sipilä 1994.)

Nais- ja miestutkimuksen tarkoituksena on ollut murtaa perinteinen maskuliinisuuden kaava - myös miesten hyväksi. Kyseenalaistamalla mies inhimillisenä perusnormina päästään vihdoinkin puhumaan siitä, mikä miehille on ominaista nimenomaan miehinä. Maskuliinisuus ei enää ole absoluuttista ja muuttumatonta, vaan suhteellista ja reaktiivista. Se ei enää ole naiseuden vastakohta. Käytännössä tämä tuli näkyviin, kun naiset alkoivat määritellä feminiinisyyttä uudelleen. Myös maskuliinisuuden asemat alkoivat heilahdella ja saada uusia sävyjä. (Badinter 1993, 47; Silvennoinen & Tiihonen 1995.)

Miestutkimuksen oleellisin käsite on maskuliinisuus. Ennen varsinaisen miestutkimuksen alkua maskuliinisuuden käsitteen määrittely oli helppoa. Vallitsevan käsityksen mukaan maskuliinisuutta ajateltiin biologisesti. Maskuliinisuus oli anatomiasta, geeneistä ja aivolohkojen toiminnasta syntyvä ero vastakohtaan, feminiinisyyteen. Maskuliinisuuteen yhdistettiin universaalius, aktiivisuus, itsehillintä, järjestys ja normaalius. (Lehtonen 1995, 25-26; Seidler 1989, 4.) Tätä käsitystä maskuliinisuudesta kutsutaan ideologiseksi maskuliinisuudeksi. Ideologialla tarkoitetaan tässä yhteydessä tulkintajärjestelmiä, siitä, kuinka koemme todellisuutta. (Brittan 1989, 3-6; Lehtonen 1995, 26.)

Ideologisessa maskuliinisuudessa maskuliinisuus käsitetään ikään kuin konkreettiseksi olioksi, jolla on tietyt muuttumattomat ominaisuudet (Frosh 1994).

Ideologisen maskuliinisuuden kriitikoiden mielestä maskuliinisuutta ei voida tarkastella piirteenä tai ominaisuutena, joka olisi irrallaan persoonallisuudesta ja ympäröivästä yhteiskunnasta, vaan sitä tulee tarkastella yksinomaan osana kontekstia (Lehtonen 1995, 27-28). Maskuliinisuus on tulosta tavoista esittää ja ymmärtää todellisuutta, joka muokkaa käsityksiä sukupuolisista eroista. Tällöin puhutaan diskursiivisista käytännöistä. (Segel 1990, 92-93.)

Vastataksaan maskuliinisuuden haasteisiin miehen on pystyttävä todistamaan maskuliinisuutensa yhä uudestaan. Osoittamaan, että hän lunastaa paikkansa miesten maailmasta erotuksena feminiinisestä maailmasta. (Lehtonen 1995, 41-42.) Tähän miestä ohjaavat initiaattoriitit. Riittien tavoitteena on muuttaa pojan asemaa ja identiteettiä siten, että hän vihkiytyy mieheksi (Badinter 1993, 107-110). Nykyään modernin länsimaisen maailman huomattavin miesinitiaatioiden kenttä on urheiluareena, jossa pojista kasvatetaan miehiä. Urheilu on tullut perinteisen peltotyön paikalle (Siltala 1994, 78).

Vaikka urheilun mytologialla ei tänään enää olekaan poikkeuksellista asemaa poikien kasvatuksessa, se on silti väkevä miehisyyden ja menestyksen synonyymi. Amerikkalaisella joukkueurheilulla on selvät yhtäläisyydet primitiivisten initiaattoriittien kanssa. Tässä ideologiassa pojille opetetaan, että kivun kestäminen on rohkeaa ja miehekästä. Oma ruumis koetaan välineenä, koneena ja armeijana, jota käytetään taistelussa "pelkäksi koneeksi pelkistettyä" vastustajaa

vastaan. Kilpailuun, aggressiivisuuteen ja väkivaltaan perustuvia lajeja pidetään Yhdysvalloissa parhaana johdatuksena miehisyyteen. Maskuliinisuus tuotetaan oman ruumiin hallitsemisen kautta. (Silvennoinen & Tiihonen 1995, Young, White & Mcteer 1994.) Loukkaantuminen nähdään miehisenä katarsiksena, puhdistumisena. Loukkaantumisen avulla voi regressoitua lapsuuden hoiva-aikaan, saada myötätuntoa ja palata sen jälkeen takaisin kentälle sankarina, ilman syyllisyyttä feminiinisistä käyttäytymismalleista. (Badinter 1993, 135-138.)

Hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen mukaan rationaalisuus, itsehillintä, tasapainoisuus, itsevarmuus ja riippumattomuus ovat maskuliinisen hallinnan ydin, jolle muut maskuliinisuudet ja feminiinisyydet ovat alisteisia. Alistetuiksi maskuliinisuuksiksi nähdään esimerkiksi naismaiset- ja homomiehet, samoin työläismiehet. Maskuliinisuutta ei nähdä kuitenkaan roolina, sosiaalisena suhteena, jolloin alempiluokkaisen on mahdollisuus edetä vaikkapa yhteiskunnallisen aseman kohotessa. (Carrigan, Connell & Lee 1985.)

Hegemonialla tarkoitetaan olosuhteita, joissa valta hankitaan ja pidetään. Se ei säily itsestään, vaan mies joutuu taistelemaan siitä. Hegemonian ylläpito on hierarkkinen järjestelmä, joka perustuu voimankäyttöön. Mutta myös yhteiskunnallisiin normeihin ja rakenteisiin, joukkotiedotukseen, palkkarakenteisiin, asumisjärjestelyihin, vero- ja sosiaalipolitiikkaan. (Connell 1987, 183-186; Connell 1990; Sipilä 1994.)

Hegemoninen maskuliinisuus tuottaa ihannekuvan miehestä, joka ei välttämättä vastaa ollenkaan todellisuutta, vaan sillä

rakennetaan malli fantasiahahmosta, johon suuri osa miehistä voi samastua. (Connell 1987, 183-186.)

1.4 Isä ja isyys tutkimuskohteena

Miesten eräs rooli, isänä oleminen, on saman myllerryksen alla kuin muukin mieheys. Miesten toimintatapoja ei oteta enää itsestäänselvyytenä. Badinterin (1993, 209) mukaan pojat valittivat eniten isän poissaoloa. Sana on tässä yhteydessä enemmän kuvaannollinen kuin kirjaimellinen, vaikka yksinhuoltajaäitien määrä on noussut. Poikien valittamassa poissaolossa on kuitenkin kyse isistä, jotka ovat läsnä, mutta haamumaisina. Isän huomion poisjäämisen seurauksena pojat eivät pääse samastumaan heihin ja rakentamaan identiteettiään. He pysyttelevät äidin maailmassa ja naisellisten arvojen vaikutuksen alaisina. (Badinter 1993, 209.)

Sukupolvelta toiselle jatkuva hylätyksi ja orvoksi tulemisen tunne kasvattaa miehistä "haavoitettuja", jotka eivät kykene omien tunteiden käsittelyyn. Seuraavan sukupolven poikien tunteet jakautuvat peloksi ja halveksunnaksi. Pojan syvä tarve saada isän tunnustusta ja hyväksyntää törmää vaikenemisen lakiin, ja jatkuvaa vahvistusta edellyttävä mieheys jää keskeneräiseksi. (Badinter 1993, 210-211.) Tytöille poissaolevasta isästä seuraa erilaisia ongelmia kuin pojille. Tyttöjen rooliksi voi muodostua isän korvikkeena oleminen äidille. Heidän tehtäväkseen saattaa jäädä äidin tiedostamattomien ongelmien tyydyttäjänä ja rakkaussuhteen korvaajana. (Huopainen 1992).

Tytöille isä edustaa eräänlaista kompassia, jonka avulla tytär rakentaa miehiä koskevaa maailmankuvaansa. Tytöille isän rooli

ei ole yhtä merkityksellinen kuin pojille. Tytöllä on äiti, jonka kautta hän voi rakentaa omaa identiteettiään. Toisaalta tytöt elävät poikia enemmän keskinäisten suhteiden kautta. Vanhempien suhde toimii tytölle mittarina normaalista kanssakäymisestä sukupuolten välillä. (Huopainen 1992).

Viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtunut naisten vallankumous vaikeuttaa poikien irtautumista äidistään. Voimaa ja vitalisuutta osoittavat naiset asettuvat vastakkain pahoinvoivien isien kanssa. Tämä lisää naisten vetovoimaa entisestään. (Badinter 1993, 211.)

Kirjallisuudessa isätutkimukset jakautuvat kahteen malliin; perhekeskeiseen systeemiseen näkemykseen, sekä psykoanalyttiseen teoriaan. Systeeminen näkemys esittää, että isän pääasiallinen merkitys tulee äidin kautta. Koko perhe toimii kuitenkin systeeminä, josta on vaikea erottaa yksittäisten perheenjäsenten vaikutusta toisen kehitykseen. Ajattelutapa lähtee siitä, että vaikka isällä ei olisikaan suurta itsenäistä merkitystä lapsen kehityksessä, niin isää tarvitaan yhtenä systeemin lenkinä, koska toimiva perhe on paras kasvualusta. (Huttunen 1992, 30.)

Mallin mukaan hyvä isä on sellainen, joka hoivaa, auttaa ja leikkii paljon. Isä ei pelkästään oleile kotona, vaan hän on aktiivisesti mukana perheen toiminnoissa. Hoivaava isä herättää pojassa luontaisen feminiinisyyden, jolloin välttyään pojan protestimaskuliinisuudelta. (Huttunen 1992, 30.)

Blyn (1992) mukaan pojat tarvitsevat hyvin konkreettista miestä, jolloin he pääsevät miesten yhteyteen, irti naisista ja lopuksi myös isästä. Ydinperheenkin kasvatus menee pieleen,

ellei pojalle ole tarjota muuta kuin isän malli, hän tarvitsee myös muita esikuvia kuin isän. (Bly 1992, 109-110.)

Perhetutkimukset puhuvat murrosikäisen pojan kasvatuksessa karkottamis- ja sitomismalleista. Karkottamismallilla tarkoitetaan nuoren itsenäistymisen ennen aikaista nopeuttamista, johon usein liittyy kotoa poismuuttaminen. Syynä voi olla isän pettyminen poikaansa, joka ei toteuta hänen toiveitaan. Toisaalta, jos isä on jatkuvasti välinpitämätön pojan suhteen, poika kokee ettei häntä tarvita ja muuttaa pois. Sitomismallissa pojasta tulee maailmalle isän lähettiläs. Poika toteuttaa isälle asioita, joita hän olisi itse halunnut tehdä, mutta ei ole pystynyt, ja toimii isän itsetunnon ja minuuden pönkittäjänä. (Huttunen 1992, 35.)

Psykoanalyttisen näkemyksen mukaan isällä on korvaamattoman tärkeitä tehtäviä sekä lapsen psyyken että äidin ja lapsen suhteen terveessä kehityksessä. Tosin isää ei tarvita kaikkina ikäkausina yhtä paljon kuin äitiä. (Huttunen 1992, 79.) Pojan suotuisaan kehitykseen kuuluu isä, joka on saatavilla pojan syntymästä nuoruusiän loppuun saakka, mutta jonka ei tarvitse välttämättä osallistua kovin paljon lasten- ja kodinhoitoon. Isän poissaolo on haitallisinta oidipaali-iässä, ja sen jälkeen murrosiässä. Poissaolevan isän tapauksissa korvaavan isähahmon (naapurin setä, ukki, setä, eno ym.) merkitys kasvaa suureksi, ja parhaimmillaan hän saattaa saada jonkinasteisen psykologisen isän aseman. (Huttunen 1992, 29; Schalin 1986, 79.)

Oidipaalivaiheessa (3-6 v.) lapsen huomiokohteena ovat vanhempien keskeiset suhteet, hän katkaisee mielellään vanhempien keskinäisen tekemisen. Poika rakastuu äitiinsä ja yrittää kilpailla hänestä isän kanssa, mutta haluaa olla myös

isän kanssa. Isän täytyisi pystyä pitämään toverillinen suhde poikaan tässäkin vaiheessa, eikä tuomita liian jyrkästi.

(Huttunen 1992, 32-33; Sinkkonen 1992, 82-83.)

Latenssivaiheessa (6-11 v.) poika on selvinnyt oidipaalivaiheen kriisistä ja elää kohtalaisen tasapainoisesti. Isä toimii pojalle ihanteena ja kaverina, johon poika pyrkii samastumaan. (Huttunen 1992, 32.) Schalin (1986, 57-78.) korostaa "riittävän hyvän isän" (good enough father) merkitystä, vaikka latenssi-ikä onkin helppoa aikaa isälle. "Riittävän hyvä isä" rakastaa poikaansa ja on konkreettisesti pojan saatavilla, jolloin poika voi kokea isänsä taitavana ja ihailun arvoisena. Tällöin pojalle on mahdollista kehittää ja säilyttää aktiivista miehen kehitysmallia seksuaalisessa kanssakäymisessä naisen kanssa, vaikka äitiin kohdistuvat seksuaaliset pyrkimykset eivät olekaan sallittuja. Pojalle aika on tärkeää erityisesti orastavan miehisen identiteettinsä muotoutumisen kannalta. Isältä ei vaadita mahdottomia, että hän pystyy huoltamaan poikansa kohti oikeanlaista kehitystä.

Jos isä on passiivinen ja avuton, hän ei vastaa pojan odotuksia, ja poika pettyy suhteeseen (Badinter 1993, 208-209). Myöskään fyysisesti vakavasti sairasta isää poika ei voi hyväksyä esikuvaksi, johon voi samastua. Samanlaisen pettymyksen tuottaa alkoholisti-isä. Fyysinen poissaolo on kolmas isän mitätöivä asia. Isä voi olla kuollut tai täysin poikansa hylännyt, jolloin poika jää vaille isän huomiota. Isä saattaa olla myös työnarkomaani, jolla ei ole aikaa pojalleen. (Schalin 1986, 57-78.)

Murrosiässä (12v. >) isän ja pojan suhde joutuu kovimmalle koetukselle. Syynä lienee isän aseman muutos, poika koettelee isän aikuisuutta tekemällä asiat erilailla kuin isä ja

kyseenalaistamalla samalla isän menettelytavat. Isän avulla poika kuitenkin pystyy irrottautumaan lopullisesti äidistä ja muodostamaan oman miehisen identiteettinsä. Ilmiöihin kuuluu oman aikuisen identiteetin muotoutuminen, jonka johdosta poika irrottautuu myös isästä. Tämä näkyy usein konflikteina isän ja pojan välillä. (Huttunen 1992, 34.)

Psykoanalyttisen näkemyksen mukaan vanhemmuus jakautuu selvästi kahtia, isyyteen ja äitiyteen, joilla molemmilla on oma roolinsa. Hyvä isä on kriittisinä kasvukausina fyysisesti ja psyykkisesti saatavilla. Isä toimii sukupuolensa ja ulkomaailman edustajana. Hän on rajojen asettaja ja äidistä irrottaja, joka tutustuttaa lapsen ulkomaailmaan. Isän pitäisi voida olla oma itsensä eikä pyrkiä esimerkiksi äidin rooliin. Parhaimmillaan hän on jäykkä aikuinen mies, joka on lapselle kiinnostava. Isä on äidin vaihtoehtoinen tuttavuus, joka säilyttää taitavasti roolinsa tiukoissakin tilanteissa. Hän on myös vastuullinen aviomies ja perheenjäsen. (Huttunen 1992, 29.)

Suomalaisten mieskuvausten perusteella isien ja lapsien elämä on lohdutonta. Isät nujertavat edelleen lapsiaan hoivaavan isyysihanteen sijaan. Toisaalta isätkin kärsivät, he eivät osaa mennä äitien hoivamaailmaan, vaan jättäytyvät ulkopuolelle. Uudesta isyydestä muodostuu "peikko", jossa mies tuntee itsensä avuttomaksi. (Roos & Rotkich 1997.) Tutkimusten perusteella suomalaisesta isästä luodaan kuva autoritaarisena, mutta toisaalta murtuneena persoonana.

Esimerkiksi Siltala (1994) teemoittelee omassa tutkimuksessaan isät jyrääviin, juoppoihin jäyhääjiin, luhistuneisiin ja mitätöityihin isiin. Jyräävä isä näyttäytyy pojalle ylivoimaisena ja saavuttamattomana, joka turhauttaa pojan, eikä anna hänelle mahdollisuutta oman miehuuden saavuttamiseen. Isä

vaikuttaa kaiken osaavana ja kaukaisena, jota ei voi saavuttaa, eikä hänen luokseen ole mahdollista päästä. Yhtä kaukaiseksi jää myös juoppo isä, jonka luokse ei uskalla mennä juomisen aikana. (Siltala 1994, 52-62.)

Luhistunut ja mitätöity isä ovat usein niin halveksittavia, ettei heistä ole pojille miehenmalliksi. Tällaisten isien tarinat liittyy nimenomaan modernin miehen ongelmaan, saamattomaan häviäjään, joka ei enää kykene huolehtimaan perheestään. Luhistuneen isän perheessä äiti joutuu usein ottamaan miehen roolin ja huolehtimaan kodin ylläpidosta hänen puolestaan. Mitätöidyn miehen vaimo ottaa isän paikan symbolisessa mielessä. Samalla poika kieltää isänsä ja osoittaa halveksuntaa häntä kohtaan. (Siltala 1994, 63-70.) Syynä tähän on usein liian sitova ja nöyryyttävä äiti, joka tekee pojastaan miehisyttä inhoavan epämiehen (Badinter 1993, 93- 95).

Samanlaisessa "kurjuusdiskurssissa" kirjoittaa myös Roos (1987) tavallisten suomalaisten elämää valottavassa tutkimuksessaan. Myös Vilkkonen (1997) löytää isästä juopon reuhaajan. Ruotsissa, jossa isän asema on lähellä Suomen oloja valitetaan isän poissaolevuutta ja etäisyyttä (Fryktman 1991). Samanlaisia tulkintoja voi havaita myös muista länsimaisista tutkimuksista (esim. Badinter 1992).

2 TUTKIMUSMENETELMÄT

2.1 OMAELÄMÄKERRALLISUUS TUTKIMUSKOHTENA

Elämäkertomus ("life story") tässä tutkimuksessa merkitsee keskitettyä muistelutyötä, kertomusta jostakin tapahtuneesta, johon liittyy jotakin erityisen koskettavaa. Muistelutyö ("memory work") tuottaa nimenomaan tiivistelmiä henkilökohtaisista tapahtumista, ei niinkään yksilön elämänsä laajemmin koskettavaa autobiografiaa. (Geertz, 1973,4; Silvennoinen ym. 1996.)

Elämäkertojen analysoinnissa otteeni on selvästi kvalitatiivinen. Lisäksi tässä tutkimuksessa on etnografisen luonne. Elämäkertotekstit eivät ole yksiselitteisiä, helposti rajattavia aineistoja, joita voitaisiin käsitellä tilastollisesti, koska silloin niiden ydin, ihmisten oma ääni jää pois tai hukkuu numerotietoon. (Mäkelä 1990, 45; Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 76.) Tekstien monikerroksisuus tulee esille vasta syvällisen perehtymisen ja jälkikäteen tehtävien yleistysten sekä mallikertomusten kautta (Mäkelä 1990, 91).

Etnografisen tutkimuksen tavoitteena on inhimillisen ymmärryksen lisääminen. Etnografinen tutkimus ei pyri tuottamaan toiminnalle lakeja, vaan lisäämään ymmärrystä, herättämään keskustelua ja ajatuksia. Etnografisen tutkimusperinteen mukaan ei ole olemassa yhtä ainutta totuutta, vaan jokaisella yksilöllä on oma totuutensa, joita tutkija tulkitsee omista kokemuksellisista lähtökohdistaan. Tulkintojen tekoon vaikuttavat tutkijan oma persoonallisuus, arvot ja historia. (Syrjälä ym. 1994, 77-78; Goetz 1984, 6; Young 1991.)

Usein on sanottu omaelämäkertojen olevan mainio tie historiallisen ja sosiaalisen todellisuuden ymmärtämiseen. Mutta tiessä on myös monta kuoppaa. Elämäkerta on yhteiskuntatieteissä usein tulkittu sosiaalihistoriallisena dokumenttina. Painotus on kohdistunut elämään, kerrottuun omaan historiaan. Elämäkerrallisuus kuitenkin edellyttää lähdekritiikkiä kaikkien muiden aineistojen tapaan. Jos omaelämäkerrallisuutta tarkastellaan sellaisena kuin kaikki tapahtui, on se altis subjektiivisluonteiselle kritiikille. (Vilkko 1990, 82.)

Jokainen elämäkertakirjoittaja yrittää kertoa sanottavansa ymmärrettävästi lukijalle, pysyä kirjoitetun rajoissa ja tulkita sanotun oikein. Silti lukija pohtii, suostuuko hän esityksen ehtoihin, ja löytääkö hän tekstistä myös muita merkityksiä kuin mitä kirjoittaja on tekstiin sisällyttänyt. Tässä tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan miestutkimuksen näkökulmasta. Painopiste siirtyy eletyn ja koetun kuvaamisesta tarinaan, kerronnalliseen kokonaisuuteen - kokonaan toiseen sosiaalisen todellisuuden tasoon. Tällöin huomioin sen subjektiivisen näkökulman, ettei elämäkertomus ole tapahtuneen suora heijastus. Eräs keino onkin tarkastella omaelämäkertoja kertomuksina, kulttuurituotteina. (Vilkko 1990, 82-85.) Sillä on omat puitteensa, jossa se syntyy. Se on myös muista elämää käsittelevistä tarinoista (esim. historiallisesta kertomuksesta tai romaanista) erottuva muistelutyö. Yksilö- ja tilannesidonnaisuuden lisäksi omaelämäkerta on voimakkaasti kulttuurisidonnainen, joka kerrotaan kullekin kulttuurille tyypillisellä tavalla. Elämänkuvat heijastelevat voimakkaasti yhteiskunnan kuvia, vaikka elämäkerta ei suoranaisesti peilaakaan elämää, vaan vallitsevia teorioita "mahdollisista elämisistä" ("possible stories"). (Syrjälä ym., 1994, 77-78; Goetz 1984, 6; Vilkko 1997.)

Huolimatta kaikista edellämainituista huomautuksista elämäkerroilla on huomattavaa arvoa tutkimusaineistona, mutta huomautukset on pidettävä mielessä omaelämäkertoja tarkasteltaessa. Elämänkerta kertoo kirjoittajan mielestä oman elämänsä oleelliset näkökannat. (Suokas 1992, 20-21.) Kenenkään oma isäsuhde ei ole mitätön, eikä niiden oikeellisuutta ole syytä epäillä.

2.2 Luotettavuuden arviointi

Koska kvalitatiivinen tutkimus ei ole yhtenäinen metodi, vaan siihen kuuluu monia erillisiä tekniikoita, ei siihen ole voitu määritellä yhteistä luotettavuuskäsitettä. Perinteiset luotettavuus käsitykset perustuvat olettamukseen, että on olemassa yksi todellisuus. Kvalitatiivisessä tutkimuksessa oletetaan, että todellisuuksia voi olla useita, joista tutkija tuottaa tietyn näkökulman. Tutkijan tehtävänä on varmistaa aineiston ja analyysin luotettavuus tulkintojen ja johtopäätösten suhteen. Aineiston osalta validiteetti merkitsee aitoutta. Sen tulee olla sopivaa tutkimuksen tarkoituksen osalta. (Peltokallio 1996, 16.) Tässä tutkimuksessa aineistona on käytetty lukiolaisten ainekirjoituksia, jotka he ovat kirjoittaneet minulle tietoisina tekstien käyttämisestä tutkimusaineistona.

Laadullisesta aineistosta saatavan tiedon luotettavuus perustuu tulkintojen validiteettiin. Analyysin tarkoituksena on löytää tulkinnan avulla tutkittavaan ilmiöön liittyviä merkitysrakenteita. Luotettavuus on ensisijaisesti tutkijan kykyä tulkita tutkittavien henkilöiden ilmaisemia merkityksiä rehellisesti. Ymmärtämistä ja tulkintojen luotettavuutta

voidaan lisätä "kulttuurisen" käsittämisen kautta. (Syrjälä ym. 1994; Peltokallio 1996, 16-17; Mäkelä 1990, 47-48.) Minä olen elänyt yli 20 vuotta imatralaisena lapsena ja nuorena, jonka lisäksi minulla on lähes koko 25-vuotisen elinkaareni mittainen kokemus isä-urheilu-suhteesta. Vaikka tulkinnan perusta onkin aina subjektiiviteetistä lähtevä, tavoittelen silti systemaattisesti yleisempiä merkityksen tasoja. (Siljander & Karjalainen 1991).

Toinen luotettavuutta parantava seikka on aineiston riittävyys. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston riittävyttä ei voida tilastollisesti laskea. Laadullisessa aineistossa puhutaankin kylläntymisestä. Se tarkoittaa rajaa jolloin aineiston kerääminen voidaan lopettaa, kun uudet tapaukset eivät enää tuo ilmi uusia piirteitä. (Eskola 1991, 15; Mäkelä 1990, 52.) Oma aineistoani voidaan pitää riittävänä ja merkittävänä tutkittaessa imatralaisten lukiolaisten isäsuhdetta, koska otos 197 kirjoittajaa on noin 1/4 koko Imatran lukiolaisista. Lisäksi aineiston kylläntymisen raja mielestäni saavutettiin.

Kvalitatiivisen tutkimuksen reliabiliteetti on perinteistä reliabiliteettikäsitystä laajempi. Siinä otetaan huomioon tutkijasta johtuvat tekijät, koska analyysin eri vaiheissa tutkija käy dialogia aineiston kanssa (Suoranta & Eskola 1992). Koska tutkimus ei voi olla validi olematta reliaabeli, validiteetin osoittaminen on merkki myös reliabiliteetin todentamisesta. (Lincoln & Guba 1985; Peltokallio 1996, 17.)

2.3 Aineiston käsittely

Elämäkertojen luenta on monivaiheinen prosessi, jossa aineisto vähitellen korjaa ja täsmentää tutkimusasetelmaa. Prosessi

voidaan tiivistää kahteen vaiheeseen, analyysiin ja tulkintaan. Vaiheet voivat toistua tai alkaa alusta uudelleen, mutta periaatteellisesti ne ovat eriaikaisia, analyttisesti eri kohtiin sijoittuvia prosessin osia. (Mäkelä 1990, 91.)

Aluksi jokin kerrontatapa, ilmiö tai asiantila voi elämänkerroissa tulla niin selkeästi esille, että se kiinnittää tutkijan huomion itseensä (Mäkelä 1990, 91; Silvennoinen 1995). Oman aineistoni luin noin viisi kuusi kertaa. Ensimmäisellä kahdella lukukerralla selvitin kertomuksien juonia ja yleisiä tunnelmia, joista kirjoitin lyhyen kuvauksen. Jokaisella kerralla muodostin kuvaa aineistosta. Mäkelän (1990, 91) mukaan ensimmäisen havainnoinnin jälkeen tarvitaan kontrolloidumpaa suhtautumista, jotta havaintojen merkitys voidaan arvioida uudelleen. Useita tarinoita koskevista välittömistä havainnoista siirryin yksittäisten kertomusten lähilukuun. (Mäkelä 1990, 91; Silvennoinen 1995.) Tämän vaiheen aikana tyypittelin aineistoa. Aineiston käsittelemisen välillä luin aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, jolloin sain teoriataustaa aineistossa käsiteltävistä asioista. Toisaalta lukeminen toi etäisyyttä itse aineistosta, joka avasi näkökulmia uudelleen käsittelyyn. Toisinaan näkökulma yksittäisissä kirjoitelmissa vaihtui täysin alkuperäisestä.

2.3.1 Aineiston analysointi

Laadullisessa tutkimuksessa analyysin tavoite on erotella oleellinen aines myöhempää tulkintaa varten (Suoranta & Eskola 1992). Teknisen työn aloitin puhtaaksikirjoituksella ja numeroinnilla (numeroin aineet saapumisjärjestyksessä 101-298). Tämän jälkeen siirsin aineiston Win Max 1.0+ -ohjelmaan, joka on suunniteltu laadullisten aineistojen analysointia varten.

Numerointia käytin oppilaiden anonymiteetin suojamiseksi. Puhtaaksikirjoitetuissa aineissa on numeron lisäksi sukupuoli, koulu ja luokka.

Win Max -ohjelmalla on useita käyttömahdollisuuksia. Omassa työssäni käytin tekstien manuaalista koodausta itse luomieni tyyppiluokkien alle. Ennen koodauksen aloittamista aineisto on tunnettava hyvin, jotta tyyppiluokat voidaan hahmotella, sillä kone itsessään ei luo typologioita. Karkeiden tyyppiluokkien luomisen jälkeen ohjelman selkeä typologioiden organisointi helpottaa alaluokkien tekemisen. Tästä koin itse hyötyneni eniten. Tilanteesta riippuen käytin erilaisia koodauksia. Välillä koodasin vain muutaman rivin, toisinaan koko aineen. Analysointi ei ole selvä yksittäinen työvaihe. Muutaman kerran tulkinnan yhteydessä palasin taaksepäin vaihtamaan tyyppiluokkia, koska usean lukukerran jälkeen muutin näkökulmaani joidenkin kirjoitusten kohdalla.

Käsittelin koko aineiston (197 ainetta) Win Max -ohjelmalla, jolla jaoin kaikki kirjoitelmat typologioihin. Huomattavaa on, ettei yksittäistä ainetta välttämättä tyypitelty yhteen ainoaan typologiaan. Se saattoi esiintyä useassa eri yhteydessä, koska liian tiukka rajanveto oli mahdotonta. Kaikki aineet eivät kuitenkaan päätyneet tutkimusraporttiin, vaan jokaista tyyppiluokkaa edustaa muutama huolellisesti valittu näyte. Tämä johtuu aineiston kylläntymisestä. Samaa asiaa ei ole tarvetta esitellä hieman eri sanoin kerrottuna.

2.3.2 Aineiston tulkinta

Aineiston kokoamisen ja analysoinnin jälkeen elämäkertatutkimuksessa on tarinoita pystyttävä tulkitsemaan,

koska vasta siellä piilee tutkimuksen ydin - ihmisten ajatukset ja kokemukset. Mäkelän (1990) mukaan elämäkertoja tulkittaessa niiden kokemusmaailma esitetään aina jonkin kertomuksen sisällä. Tekstien rakenne on yhtä kulttuurisidonnainen kuin tapahtuma-aineskin. Lisäksi on muistettava, että elämälle annetut merkitykset sijaitsevat sekä osien sisällä että niiden välisissä suhteissa. (Mäkelä 1990, 93.)

Elämäkertoja tulkittaessa on aina huomioitava kenelle ja missä olosuhteissa ne on kirjoitettu (Suokas 1992). Kirjoittajalla on aina mielessä kirjoituksen vastaanottaja. Tässä tapauksessa vastaanottajina olivat opettaja ja tutkija. Aine on voitu kirjoittaa eri tavalla kuin ystävälle, joko hyvän numeron toivossa tai kipeimpiä asioita peitellen.

Jotta kertojan oma ääni tulisi kuuluviin, on tulkitsijan käsiteltävä tarinaa kokonaisena samaan aikaan kun sitä ositetaan. Näin on mahdollista palata tarkistamaan tulkintojen asiayhteys, eikä hakea yksittäisiä lauseita kertomuksesta. (Mäkelä 1990, 93- 94.) Tulkinnessa pyrin säilyttämään kirjoittajan oman tulkinnan. En voinut ainoastaan referoida tai muokata elämäkertaa, vaan pyrin pitäytymään alkuperäisessä esitysmuodossa.

Elämäkerran kirjoittaja on tulkinnut elämäänsä, etsinyt syitä ja niihin selityksiä, sekä arvioinut näitä. Osaksi hän on tulkinnut elämäänsä vastaanottajan ehdoilla, mutta kuitenkin kirjoittajan tulkinta hahmottelee sen hetkistä elämää. Vastaanottajan lukiessa elämäntarina joutuu uudelleen tulkittavaksi. Vaikeutena on, ymmärtääkö tutkija tarinan oikein vai tulkitseeko hän sitä liikaa oman kokemusmaailmansa pohjalta. Tällöin tutkimus elää omaa elämäänsä tutkijan ehdoilla. (Suokas 1992.)

Aineistoa lukiessani jouduin tulkitsemaan kirjoittajan merkityssisältöjä ja samastumaan kirjoittajaan. Jotta merkityssisällöt olisivat oikeita kiinnitin huomiota kirjoittajan ikään, sukupuoleen ja ympäröivään yhteiskuntaan. Toisaalta liika samastuminen on vaarallista. Välillä on pystyttävä irrottautumaan ulkopuolelle ja esittää kritiikkiä, etteivät tulkinnat perustu liian subjektiivisiin näkemyksiin. (Suokas 1992.) Toisinaan olen tulkinnoissani ajautunut umpikujaan eri näkökulmien valinnan kanssa, pohtinut kirjoittajan asemaa ja yrittänyt päästä hänen "nahkoihinsa". Sekavista tilanteista olen useimmiten selvinnyt eteenpäin antamalla ajan kulua ja "kypsyttelällä" ajatuksia.

Tärkeä ymmärtämisen lisääjä on ollut kulttuuriympäristön ymmärtäminen. Lukiolaisten kirjoitelmissa ikä on hyvin vakioitu, mutta poikien ja tyttöjen kirjoitelmia pitää tulkita erilaisilla (Roos 1987, 62-63; Ruohomäki 1992, 34-35). Mäkelän (1990) mielestä ongelmana ovat naiselämäkerrat, joita luetaan usein miesnäkökulmasta. Toinen ongelma saattaa olla liiallinen läheisyys nuorisokulttuuriin, joka ei anna riittävä etäisyyttä asioille. Joitain tihentymiä saattaa jäädä huomaamatta, koska ne ovat liian itsestäänselviä. Toisinpäin käännettynä kulttuurin tunteminen on myös selvä etu tarinoiden ymmärtämiseksi.

Omaelämäkertojen tulkitsemisessä olen pyrkinyt etsimään tarinoista tyypillisimpiä piirteitä, ja kokoamaan niitä yhteen. Tutkijana en ole unohtanut yksilöllisiä poikkeuksia, jotka tuovat teemoihin lisää ulottuvuuksia ja kurovat teemat tiukemmin yhteen. Näiden tarinoiden pohjalta olen pyrkinyt suhteuttamaan teemat aineistokokonaisuuteen.

Seuraavissa kappaleissa tuon esiin aineistosta tulkittuja isä- ja kertomustyyppisiä, sekä erilaisia isäsuhteen sävyjä.

Kappaleet voi lukea erillisinä osina, mutta yhtenäisenä niistä muodostuu aineiston kokonaiskuva.

3 KERTOMUSTEN ISÄT

Suomalaista isää on pidetty poissaolevana, joka ei juuri kasvatukseen puutu. Isän roolina on ollut toimia auktoriteettina ja rankaisijana lapsille. (Hoikkala 1994; Roos & Rotkich 1997; Sinkkonen 1992, 141; Tigerstedt 1996, 264.) Lapset on saatu kuriin uhkaamalla: "Odottakaas, kun isä tulee kotiin." Poissaolevuus ei kuitenkaan ole pelkästään suomalaisen isän ongelma, vaan myös Bly (1992, 108-109) puhuu termistä "liian vähän isää". Tällä hän tarkoittaa amerikkalaista isää, jota lapset pitävät sohvan nurkassa lehteä lukevana naurunaiheena. Samoin Badinter (1993, 236-239) mainitsee miehien edelleenkin käyttävän huomattavasti vähemmän aikaa lasten hoitoon naisiin verrattuna. Toisaalta Badinter tarkentaa, että isyys on muuttunut niin moninaiseksi, että tarkkaa isän muotokuvaa on lähes mahdoton hahmotella.

Imatralaisten lukiolaisten urheilun kautta kirjoitetuissa isä - suhteen kertomuksissa aineistosta esiin nousivat urheiluhullu-, puuha-, taustavaikuttaja- ja poissaolevaisä. Tulkinnoissani käytin samaa tyypittelyä kuin Silvennoinen (1996) liikunnanopiskelijoilla tekemässään tutkimuksessa. Puuhaisä oli määrällisesti suurin ryhmä. Vähiten aineistossa oli kertomuksia poissaolevia isiä, mutta nuorten kuvaukset heistä olivat kenties kaikkein mieleenpainuvimpia. Ensimmäinen teksteistä tulkittu isätyyppi on urheiluhullu isä, kuten eräs tyttö on osuvasti isäänsä kuvannut:

3.1. "Minun isäni on keski-ikäinen urheiluhullu"

Monet nuoret käyttävät tekstissä isästään termiä "urheiluhullu". Sillä he tarkoittavat lähinnä hyvin innokasta

urheiluisää, joka johdattaa lapsensa urheiluharrastusten pariin(Silvennoinen 1996). Toisinaan isistä tulee valmentajia tai huoltajia, mutta oleellisena piirteenä on kuitenkin palava halu saada lapsi tai nuori urheilemaan(vrt. Hoikkala 1993, 52-53).

"Isäni on urheiluhullu. Hän pyöräilee, lenkkeilee ja hiihtää. Vielä tähän päivään mennessä hän ei ole ymmärtänyt, että kaikki eivät välttämättä ole yhtä innostuneita urheilusta kuin hän on. Minua ja sisartani hän on aina innostanut ja joskus hieman painostanutkin urheilemaan, muttei se meitä erityisemmin kiinnosta. Jos isälläni olisi myös poikia, eikä vain tyttöjä, olisi heistä varmaankin kehittynyt samanlaisia urheilufanaatikkoja. Isäni olisi tyytyväinen, eikä aina painostaisi meitä sisaruksia urheilemaan!" (tyttö/237)

Toisinaan urheiluhullu -nimitys saa selvästi negatiivisia väritteitä, kuten edellisessä tarinassa. Tyttö kokee isän innokkuuden selvästi painostavana, hänen intonsa on noussut lasten innon yläpuolelle. Tytöt kokevat urheiluhullun isän painostavaksi ehkä poikia helpommin. Myös Lloydin (1998, 30) mukaan tytöt liittivät urheiluhulluun isään muita isätyyppejä negatiivisempia tunteita. Poikien urheiluhullu isä on selvemmin innokas kannustaja kuin niskaan huohottaja.

"Lapsuudestani saakka tennis on kuulunut lempiharrastuksiini, eikä vähiten sen takia, että tapasimme isäni kanssa tehdä lomamatkoja etelään tarkoituksena tenniskenttien talleminen. Juuri eräällä tuollaisella matkalla, ollessani yhdeksän vuotias, kuulin isältäni, että minun olisi

mahdollista päästä SM-kisoihin. Se oli piristysruisku kaltaiselleni pikkupojalle. Harjoittelin kovasti monta kuukautta, mutta vain joitakin viikkoja ennen kisoja, sain tiedon ettei minua oltukaan hyväksytty. Voitte vain kuvitella millainen maahanlyönti se oli minulle. Tästä kaikesta syytin, jostain ihmeen syystä isääni, joka ei tietenkään ollut syyllinen tapahtumaan. Se oli siis loppu tennispelaajan uralleni, koska en enää koskaan saanut tarpeeksi rohkeutta kerättyä yrittääkseni uudelleen.

Lähes välittömästi tuon tapahtuman jälkeen aloitin harrastuksen josta on nyttemmin tullut minulle lähes koko elämä. Jälleen isäni onnistui saamaan minut innostumaan uudesta lajista.

Koripalloa olen pelannut noin kahdeksan vuoden ajan, ja nuo vuodet isäni on tukenut minua sataprosenttisesti. Hän on käynyt katsomassa lähes kaikki pelimme ja muutama vuosi sitten hänestä tehtiin joukkueemme huoltaja.

Haluaisin omistaa tämän kirjoitelman isälleni, joka on aina seisonut tukenani siellä missä häntä eniten tarvitsin." (poika/206)

Kertomuksen alkuvaiheessa isä tuntuu kovalta, joka luo pojalle paineita menestymisen suhteen. Tavoitteet urheilussa voivat olla enemmän isän kuin pojan. Kirjoituksen loppu kertoo kuitenkin aivan toisenlaisesta tunteesta. Poika kiittää isäänsä kannustamisesta ja tukemisesta, pahanolontunteet ovat unohtuneet. "Isä-poika -tiimi" on löytänyt uuden saran, jolla ponnistetaan yhdessä eteenpäin. Ehkä tässä kirjoituksessa

konkretisoituu parhaiten yleinen asenne-ero tyttöjen ja poikien välillä. Tytöille urheiluhullu isä on huomattavasti enemmän negatiivinen termi kuin pojille. Olisiko erään tytön lauseella jotain totuudenpohjaa tyttöjen ja isien välisiin ristiriitoihin urheilun tavoitteellisuudesta "Miehille tärkeämpää on menestys, naisille taas osallistuminen"?

3.2 Puuhaisä - "Paljon yhteisiä urheilullisia harrastuksia"

"Harrastamani urheilu lajit voidaan sijoittaa helposti yhteen kategoriaan; nimittäin moottoriurheiluun. Ensimmäinen kerta kun sain ajaa mikroautolla, oli noin viisi vuotiaana. Isä hankki harjoitteluun sopivan itsekoottun auton, jolla ajeltiin vuoden verran. Sitten vaihdettiin parempaan, tehdasrunkoiseen malliin. Alkuun ajaminen maistui mutta kiinnostus lajia kohtaan ei ollut riittävä...

Seuraavaksi kokeiltiin motokrossia. Olin tuolloin kolmentoista, eli aloittelin juuri ylä-astetta. Ainut motokrossiin liittyvä varuste mitä minulla pyörän lisäksi oli, oli kypärä. Ensimmäinen kesä pyörän hankinnan jälkeen sujui mukavasti. Ajo maistui Kurkvuoren radalla, muutamat kaatumiset eivät menoa haitanneet. Kävimme isän kanssa ajelemassa kerran tai pari viikossa...

Olemme käyneet 80-luvulla seuraamassa formula-1 aika-ajoja Unkarissa, Hungaroringin radalla. Kisaa emme

valitettavasti ehtineet jäädä katsomaan, koska Euroopan reissun aikataulu olisi mennyt pahasti sekaisin. Kotipuolella seuraaminen on jäänyt television varaan..." (poika/150)

Moottoriurheilua harrastaminen on usein koko perheen yhteinen harrastus. Varikolla liikkuu isä, joka hoitaa mekaanikon tehtäviä ja äiti kulkee usein mukana huoltajana. Moottoriurheilun kalleus asettaa rajoituksia, ilman isän tukea harva murrosikäinen pystyy maksamaan lajin kuluja. (vrt. Hoikkala 1996, 1997.) Tämän vuoksi edellisen pojan tarina kuvaakin hyvin puuhaisää. Puuhaisä tarjoaa pojalle mahdollisuuksia, tukee lastaan harrastuksissa. (Silvennoinen 1996.) Yhdessä tekeminen näkyy myös pojan kirjoituksessa. Vaikka poika istui motocrosspyörän satulassa, oli harrastus ennen kaikkea tiimityötä. Ehkä juuri lajin luonne liittää harrastuksen yhteiseksi. Pelkällä ajotaidolla ei voi menestyä, vaan tarvitaan myös paljon taustatyötä. Moottoriurheilussa isästä tulee tahtomattakin puuhaisä. Toisaalta lajivalintaan vaikuttaa vahvasti isän mielipide. Ilman vanhempien suurta kiinnostusta ei poika tai tyttö moottoriurheiluharrastusta aloita.

Moottoriurheilua harrastavan perheen isästä ja pojasta kuvastuu kaverisuhde. Varikolla ei olla isän ja pojan roolissa, vaan työtä tehdään kavereina ajosuorituksen parantamiseksi. Kaverisuhde voi muodostua isän ja pojan tai tytön välille myös muuta kautta. Yhteinen ajankäyttö, esimerkiksi urheiluharrastusten parissa lähentää isän ja pojan välistä suhdetta. (Hoikkala 1996.)

"Minulla ja minun isälläni on paljon yhteisiä urheilullisia harrastuksia. Yksi meidän suosikki

harrastuksistamme on lenkkeily. Lenkille lähdetessä tunnelma on jännittynyt, mutta matkan jatkuessa jännitys yleensä laukeaa. Jännityksen lauettua alamme yleensä jutella päivän tapahtumista ja kaikesta mitä politiikassa ja urheilussa on lähiaikoina tapahtunut. Tällaiset kahden keskiiset juttelut ovat kasvattaneet minun kunnioitustani isääni kohtaan huomattavasti.

Kalastaminen kuuluu myös meidän yhteisiin harrastuksiin. Kesällä käymme heittelemässä virvelillä ja uistelemassa. Talvella sen sijaan käymme pilkillä tai laskemme iskukoukut. Viime kesänä kävimme Ahvenanmaalla kalassa. Oli tosi hienoa kalastaa merellä, vaikka saalis jäikin aika pieneksi. Saaliin pienuuden takia päätimme uusia kalareissun ensi vuonna, mutta sitten valitsemme ajankohdan paremmin." (poika/98)

Isän ja pojan välinen liikuntaharrastus ei ole jäänyt ainoastaan yhteisen hikoilemisen tasolle. Pojasta ja isästä on tullut kavereita, jollei peräti ystäviä, jotka jakavat päivän tapahtumat keskenään. Vaikka isä ei tässä tapauksessa olekaan tarjonnut pojalle harrastusta toisen perään, keskeinen yhteisymmärrys ja isän kunnioitus poikaa kohtaan on nostanut isän kurssin korkealle pojan silmissä.

Urheiluhullun isän ajatusmaailmassa harrastaminen lähtee enemmän omista näkökohdistaan, isän lajirakkaudesta, tai pahimmillaan isä motivaatioista. Puuhaisä sen sijaan seuraa lastaan urheilun pariin. Hän puuhaa lasten kanssa ja tarjoaa harrastusmahdollisuuksia, joista lapsi saa itse päättää kiinnostuksensa kohteen. (Silvennoinen 1996).

"Ennen minun hevosharrastustani isäni ei ollut kiinnostunut hevosurheilusta, mutta nyt varsinkin ravit ovat tulleet hänenkin harrastukseksi. Näin siis sen lisäksi, että isäni on paljolti vaikuttanut minun suhteeseeni urheiluun, olen myös minä tuonut hänen elämäänsä uusia urheilukokemuksia. Hänkin on huomannut, että hevosurheilukin on urheilua, vieläpä rankkaa sellaista, ja tietysti hyvin mielenkiintoista. Näin olisi tuskin käynyt, jos minä en olisi alkanut harrastaa hevosia. Ja tuskimpa minäkään heräisin keskellä yötä seuraamaan urheilua TV:stä, jos en pienestä pitäen olisi isän mukana oppinut seuraamaan urheilua ja nauttimaan siitä." (tyttö/135)

Tytön hevosharrastus on vienyt isän mukaan toimintaan, josta hän on saanut itselleen uuden harrastuksen ja pystynyt samalla viettämään aikaansa tyttären kanssa. Tällainen suhde antaa molemmille osapuolille hyviä kokemuksia ja yhteisiä hetkiä. Tyttö kääntää asian myös toisin päin. Penkkiurheilun seuraaminen on tullut isän puolelta, johon hän on lähtenyt mukaan. Penkkiurheilu mainitaan monessa muussakin aineessa yhteiseksi harrastusmuodoksi isän kanssa. Sillä on ilmeistä vaikutusta moneen isäsuhteeseen. Penkkiurheilu on niin erillinen tapahtuma muusta perheen toiminnasta, eritoten äidin, "joka ei ymmärrä urheilun saloja", että se koetaan yhteisiksi hetkiksi isän kanssa. Etenkin useilla tytöillä, joiden harrastuksissa isä ei muuten ole mukana, yhteiset TV:n ääressä vietetyt hetket tarjoavat ainoita mahdollisuuksia olla isän kanssa kahden. "Keskellä yötä seurattu urheilu", kuten edellisen tarinan tyttö toteaa, antaa mahdollisuuden olla konkreettisesti kahden. Muiden nukkuessa voi keskittyä

yhteiseen asiaan. Seuraavana päivänä voi jatkaa yhteisestä puheenaiheesta.

Vaikka puuhaisän rooli onkin hyvin kaverillinen, on hänen merkityksensä lapselle tärkeä. Isän esimerkki, hänen kiinnostuksen kohteensa ja suhtautuminen lapsen tekemiin valintoihin kasvavat nuoruusvuosien myötä tärkeään osaan. Puuhaisä antaa lapselle vapauksia valita. Hän ei johdata lastaan läpi elämän kovan aallokon, mutta tarjoaa suojaa, jos sitä tarvitaan. Tämä asettaa isän ja lapsen suhteen uuteen valoon perinteisen auktoriteetti-isän rooliin verrattuna, jossa valinnat ovat selvästi isän valintoja. (Hoikkala 1993, 52-54.) Joskus nuoren valinnat voivat epäonnistua. Isän osoittama kunnioitus lapsen oikeille tai yksilöllisille valinnoille tarjoaa kuitenkin paljon suurempaa tyydytystä sekä isälle että lapselle kuin valmiin tien kulkeminen.

3.3 Taustavaikuttajaisä

Taustavaikuttajaisän rooliin kuuluu saatavilla olevuus ("good enough father" Schalin 1986, 57-78), hän on valmis kuljettamaan harjoitukseen ja tukemaan harrastuksia rahallisesti.

Valmennuksesta ja muusta aktiivisesta osallistumisesta hän pysyy poissa (Silvennoinen 1996). Useassa kirjoituksessa isästä kasvaa taustavaikuttaja. Hänen roolinsa muuttuu ajan myötä puuhaajasta taustahahmoksi. Muutos on täysin luonnollinen lapsen kehitykseen ajoittuvaa kasvua, nuori haluaa itsenäistyä ja päästä pois kodin vaikutuspiiristä (Sinkkonen 1992, 134).

"Kun olin pieni, minulla oli joka talvi tapana mennä Hippohiihtoihin. Isäni oli aina mukana ja kannusti minua kovasti. Koskaan en päässyt kolmen parhaan

joukkoon, sillä en ollut kovin urheilullinen, mutta minusta tärkeintä oli kilpailuun osallistuminen ja hyvä kilpailumieli. Isäni ei koskaan ollut minuun ja sijoitukseeni pettynyt, vaan kannusti aina viimeiseen asti. Kerran hän jopa joutui kantamaan minut maaliin kaaduttuani pari metriä ennen maalia, sillä olin niin väsynyt etten jaksanut enää nousta ylös. kaikista kilpailuista jäi aina hyvä mieli ja isän tyttönä minusta oli hauska viettää aikaa isän kanssa ilman muita perheenjäseniä.

Kun sitten vanhempana aloin saada muita tyttömäisempiä harrastuksia, liikkumiseni isän kanssa väheni. Kyllähän isä minua aina vei ja vie edelleenkin tanssiharjoituksiin, mutta se onkin sitten ainoa asia mikä liittää minut ja isän urheilullisesti yhteen." (tyttö/183)

Isän ja tytön suhde on kulkenut luonnollisen tien "tyttömäisiin" harrastuksiin, jonka jälkeen yhteinen urheilu on loppunut. Isän kanssa vietetyt hetket ovat jääneet tytön mieleen unohtumattomina. Omien harrastusten löytyminen on kuitenkin katkaissut yhteyden isän, tytön ja urheilun välillä. Näin käy useissa muissakin kertomuksissa. Tässä tulee korostetummin esille suhteen "hylkääminen", kun lajivalinnat eivät enää osuneet yhteen.

Toisinaan eroa selvitetään kavereilla tai ajan puuttumisena. Varsinkin isän työt ulkomailla tai vieraalla paikkakunnalla ovat usein este yhteisille harrastuksille. Isän rooliksi jää väkisinkin taustavaikuttajana oleminen. Tällöin kuitenkin yhteistä aikaa yritetään etsiä lomakausina, jotka muodostuvat tärkeiksi hetkiksi isän ja lapsen suhteelle (Sinkkonen 1992,

141). Tällöin isä tekee taustavaikuttajan roolia erotuksena poissaolevalle isälle.

"Vanhempani olivat juuri perustaneet oman yrityksen ennen minun syntymääni, joten työ vei suuren osan pois isäni ajasta, joten normaaleina viikkoina ei aikaa yhteiseen urheiluun liiemmästi jäänyt. Vietimme kuitenkin yhteisiä lomia isäni synnyinkodissa Iisalmessa ja näiltä matkoilta tulevat suurin osa muistoistani minusta ja isästä lapsuuden ajoilta.

Kun olimme Iisalmessa kesäisin, menin aina isäni kanssa kalaan, vaikka itse kalaa en suostunut syömään. Talvisin vietimme aikaa samalla tavoin pilkillä, vaikka itse yleensä luovutin aikaisemmin kylmyyden hiipiessä iholleni ja kalojen puutteeseen kyllästyneenä. Mutta siitä huolimatta, nautin aina olostani ja lähdin hänen mukaansa yhä uudestaan ja uudestaan." (tyttö/113)

Vaikka isä onkin ollut paljon poissa, ei se silti tarkoita hänen laiminlyöneen tehtävänsä isänä. Hetket jotka hän on viettänyt tyttärensä parissa ovat olleet sitäkin tärkeämpiä, hän on ollut saatavilla. Kertomuksesta kuvastuu kuitenkin kaipuu. Lapset tarvitsevat puuhaisiä, jotka pystyvät olemaan jatkuvasti tytön ja varsinkin pojan harrastuksissa mukana. Vähäisetkin yhteiset hetket auttavat poikaa samastumaan isän miehekkyyteen. (Sinkkonen 1992, 141.)

"...Silloin kun isäni oli vielä työntekijänä isommalla työnantajalla hänellä oli enemmän aikaa mutta siirryttyään yksityisyrittäjäksi ei aikaa muuhun ole riittänyt.

Kai se on jonkinlainen joka pojan unelma, että olisi sellainen isä jonka kanssa voisi lähteä pelaamaan yhdessä aina silloin tällöin. Vaikka tämä ei ole minun kohdallani toteutunut niin en voi sanoa, että olisin siitä katkera. Onhan minullakin ollut hetkeni isän kanssa vaikka ne eivät ole kuitenkaan urheiluun liittyneetkään." (poika/127)

Työnsä vuoksi paljon kotoa poissaoleva isä voi tahtomattaan joutua taustavaikuttajan rooliin. Toisille rooli on kuitenkin tietoinen valinta. Tässä yhteydessä puhutaan ainoastaan urheiluun liittyvistä isätyypeistä, mutta etäinen taustaisä on muissakin vastaavissa tutkimuksissa tullut selvästi esiin. (mm. Bly 1992, 108 -109; Siltala 1994, 52-57; Tigerstedt 1996, 264.)

Isän taustavaikuttajan roolia ei voi tarkastella liian yksipuolisessa valossa. Joidenkin isien passiivinen rooli voidaan ajatella negatiivisena. Kuitenkin taustavaikuttajaisän rooli on hyvin luonnollinen ja positiivinen rooli murrosikäisten nuorten kasvattajana (Lloyd 1998, 28). Isän tehtävän muutos on osa lapsen ja nuoren luonnollista kasvua, jolloin puuhaajan rooli muuttuu läsnäolevaksi isäksi. Hänen tehtävänä on vastata nuoren huutoon, silloin kun sitä tarvitaan. (Schalin 1986, 57-78.)

3.4 Poissaoleva isä - "isä minä ja urheilu -aihetta ei ole olemassakaan"

Paljon työnsä vuoksi poissaolevien isien lapset joutuvat usein kärsimään isän kiireydestä. Isät yrittävät kuitenkin useimmiten korvata menetetyn ajan lomakausina, jolloin he omistautuvat

täysillä perheelleen. Usein nämä hetket ovatkin jääneet nuorten mieleen unohtumattomina ja pystyvät antamaan vastapainoa arjen "isättömyydelle".

"Vanhempani olivat juuri perustaneet oman yrityksen ennen minun syntymääni, joten työ vei suuren osan pois isäni ajasta, joten normaaleina viikkoina ei aikaa yhteiseen urheiluun liiemmästi jäänyt. Vietimme kuitenkin yhteisiä lomia isäni synnyinkodissa Iisalmessa ja näiltä matkoilta tulevat suurin osa muistoistani minusta ja isästä lapsuuden ajoilta." (tyttö/113)

Samanlaisista kokemuksista kirjoittivat muutamat eronneiden vanhempien lapset, jotka asuvat äitinsä luona. Yhteiset tapaamiset isän kanssa ovat usein hyvin tärkeitä. Kaikilla eronneiden vanhempien lapsilla asia ei kuitenkaan ole näin:

"Minun on vaikea kirjoittaa tästä aiheesta, koska minun kohdallani "isä minä ja urheilu" -aihetta ei ole olemassakaan. Vanhempani erosivat minun ollessa vielä nuori; noin 2-vuotias, ja sen jälkeen emme ole isäni kanssa tavanneet, ainakaan usein, urheilun merkeissä.

...Muita urheiluun liittyviä muistoja minulla ei ole, mutta en kiellä, että haluaisin niitä olevan! Television kautta olen nähnyt amerikkalaista elämää, jossa isät ja lapset yhdessä harrastavat urheilua säännöllisesti. Siellä esimerkiksi koripallo on jo lapsesta lähtien osana elämää. Suomessa urheilu ehkä otetaankin liian vakavasti, sitä ei osata tuoda osaksi nautittavaa elämäntyyliä." (- /153)

Sen lisäksi, että isä on fyysisesti poissa perheestä, on hänen poissaolonsa myös henkistä. Juuri tämä ero on oleellista taustavaikuttajaisän ja poissaolevan isän välillä. (Badinter 1992 236-239; Bly 1992, 108-109; Fryktman 1991; Sinkkonen 1992, 142-143). Nuoret kokevat sen hyvin vahvasti. Tilanne saattaa tuntua jollain tavalla häpeälliseltä. Nuoret kokevat itsensä hylätyiksi ja kirjoituksen aiheen hyvin vaikeaksi itselleen. He eivät useinkaan pysty analysoimaan isätöntä tilannetta aineissaan, vaan kertomus kääntyy monesti unelmoinniksi paremmasta suhteesta, kuten edellä.

4 ISÄSUHTEEN SÄVYJÄ

Isäsuhteen sävyjä käsittelee, millaisia muistumia urheilun kautta kirjoitettu isäsuhde on tuonut oppilaille. Joissain kohdin rajanveto isätyyppien ja sävyjen välillä on hyvin vaikeaa. Isäsuhteen sävyt kertovat laajemmin isäsuhteen merkityksestä ja isän kohtaamistavasta kuin erilaisista isistä. Isätyyppien tarkoituksena on kertoa, millaisia kertomuksien isät ovat. Sävyjä -kappale laajentaa näkökulmaa maskuliinisuuden tematiikkaan. Se selvittää millaista maskuliinisuuden puhetta isäsuhteista kerrotut tarinat tuottavat. Isäsuhteen sävyjä tuo ilmi erilaisia muistelemisen tasoja. Se kertoo mistä asioista kirjoittajat kertovat, mistä vaikenevat ja millaista intimitteettiä kirjoituksissa ilmenee.

4.1 Pojasta mieheksi - "Sauna, makkara ja olut kulminoivat yhdessä oloa"

Miesten maailma on lukiolaispojille hieman mystinen ja jännittävä, jossa on vähän kielletyn hedelmän makuakin. Muutamat pojat kertovat tarinoissaan, kuinka tutustuminen miesten joukkoon ja initioituminen mieheksi on sujunut isän avustuksella. Hetket ovat epäilemättä hyvin tärkeitä pojille, he pääsevät jo nuorena kokeilemaan jotain, joka on kavereille mahdollista vasta tulevaisuudessa. He ylittävät tärkeän rajan, kynnyksen miesten maailmaan. (Badinter 1993, 107-110, 134-137; Sabo & Panepinto 1990; Siltala 1994, 78; Silvennoinen & Tiihonen 1995; Tiihonen 1993.) Initiaatiokokemukset sisältävät perinteisesti monenlaisia riittejä. Tavallisimmillaan initiaatioilla tarkoitetaan nykyään miehuusmenoja, joilla nuori hyväksytään osaksi kulttuuria (Mäki-Kulmala 1994, 15-20).

"Minulla ja isälläni on ja on ollut yhteisiä harrastuksia, käymme uimahallissa ja laskettelemassa silloin tällöin. Urheilu on monesti perheenjäseniä lähentävä tekijä, kuten myös meidän tapauksessamme. On hyvä päästä yhdessä vähän hikoilemaan ja puhumaan miesten asioista rauhassa. Hyvän urheilusuorituksen jälkeen sauna, makkara ja olut kulminoivat yhdessä oloa." (poika/142)

Mikä voisikaan olla suomalaisempi tapa tutustua mieheyteen, kuin sauna, makkara ja olut. Ne tuovat tilanteeseen jännittävyys tuntuja ja kielletyn hedelmän makua nimenomaan suomalaisessa ympäristössä. Miesten sauna on varmasti yksi tärkeimpiä mieheksi kasvamisen paikkoja Suomessa. Ajatellaanpa vaikka saunailtaperinnettä, jossa nuoret pojat pääsevät kuulemaan miesten juttuja. Saunassa miehisuus pääsee valloilleen, naiset eivät ole kuuntelemassa, eivätkä kahlitsemassa. Esimerkiksi puulaakijoukkueiden saunaillat muodostavat noviiseille, mieskokelaille ensimmäisen kosketuksen miesten maailmaan. Pois poikien ja varsinkin äidin viattomasta piiristä. (Sinkkonen 1992, 137-138; Virtanen 1996.) Olut on suomalaiseen saunaan kuuluva piirre, joka antaa mieheksi kasvaville pojille mahdollisuuden tulla vielä lähemmäs miesten maailmaa, "ottamalla pari saunakaljaa". Mitä voisi olla hienompi kertoa kavereille viikonlopun jälkeen? Samanlaisia kokemuksia on myös seuraavassa tarinassa:

"Isän kanssa minä en ole harrastanut paljonkaan säännöllisen harjoittelun alettua, mutta olen minä joskus käynyt kalastamassa hänen kanssaan, sekä kerran ampumassa pistoolilla.

Kesäisin me isän kanssa heitämme tikkaa ja otamme muutamat kaljat, koska kesällä ei ole harjoituksia. Painiminen ja toistemme murjominen ovat perinteisiä tapahtumia kesäisellä nurmikolla.” (poika/232)

Toisten murjominen ja paini osoittavat isän ja pojan välisen suhteen. Tunteet ovat päinvastaisia miltä otteet näyttävät. Suomalaisen miehen kuvaan on hyvin vaikea liittää halaavaa ja hellää isää (Roos & Rotkirch 1997). Sen sijaan painimalla ja rutistelemalla osoitettu läheisyys on huomattavasti hyväksyttävämpää. Painimista ei tarvitse selitellä, tai se on ainakin helppo peittää voimanoitukseksi pojalle, jos joutuu selittelemään herkkiä tunteitaan. Tosin mieskulttuurin muutoksesta johtuen tunteita osoittamaton mies on jo osittain väistynyt tyyppi suomalaisessa mieheydessä (Huttunen 1990; Hoikkala 1993, 50-52).

Vaikka saunan ja kaljan ympärillä pyörivä miehisyys kuuluukin monen suomalaisen elämään, löytyy mieheydestä muunlaisiakin muotoja:

”Minulla ja minun isälläni on paljon yhteisiä urheilullisia harrastuksia. Yksi meidän suosikki harrastuksistamme on lenkkeily. Lenkille lähdettäessä tunnelma on jännittynyt, mutta matkan jatkuessa jännitys yleensä laukeaa. Jännityksen lauettua alamme yleensä jutella päivän tapahtumista ja kaikesta mitä politiikassa ja urheilussa on lähiaikoina tapahtunut. Tällaiset kahden keskiiset juttelut ovat kasvattaneet minun kunnioitustani isääni kohtaan huomattavasti.

Kalastaminen kuuluu myös meidän yhteisiin harrastuksiin. Kesällä käymme heittelemässä

virvelillä ja uistelemassa. Talvella sen sijaan käymme pilkillä tai laskemme iskukoukut. Viime kesänä kävimme Ahvenanmaalla kalassa. Oli tosi hienoa kalastaa merellä, vaikka saalis jäikin aika pieneksi. Saaliin pienuuden takia päätimme uusia kalareissun ensi vuonna, mutta sitten valitsemme ajankohdan paremmin." (poika/198)

Ensilukemalta kertomuksen ote vaikuttaa hyvin epämiehekkäältä, eihän asioiden purkaminen keskustelemalla nyt mitään miehekästä ole, vaan kuuluu ennemminkin feminiiniseen kulttuuriin. Onko tarina siis uutta mieheksi kasvattamista? (Tigerstedt 1996). Toisesta näkökulmasta tarina voidaan kuitenkin tulkita hyvin maskuliiniseksi saunajuttujen ohessa. Isä ja poika eivät välttämättä puhu perheen huolista tai ihmissuhteista, vaan keskustelun aiheet heidän välillään tulevat urheilusta ja politiikasta, miesten alueilta.

Pojalle hetket ovat tietysti tärkeitä, samalla tapaa kuin edellisten kertomustenkin. Hän pääsee osaksi miesten maailmaa isän opastuksella, kasvaa hetkittäin ennen niin ylivoimaisen miehen rinnalle (Bly 1992, 117). Myös isälle tällaiset kasvamisinitiaatiot voivat merkitä jonkinlaista itsetunnon kohottamista. Hän on saanut kasvatettua pojasta miehen, joka kohta nousee hänen rinnalleen, irralleen äidistä ja naisten maailmasta. Nämä käsitykset pönkittävät vahvasti hegemonisen maskuliinisuuden myyttiä "oikeasta miehestä", mutta tällainen kulttuurikäsitys on edelleen voimassa, kuten edellisistä otteista tulkitsin. (Carrigan, Connell & Lee 1985.) Eivätkä "tosimiesten mallit" varmasti hetkessä muutukaan. Vaikka isän tyyppi näyttää edelliseltä sukupolvelta pehmentyneen, silti kovan sankarimiehen myytti elää miesten mielissä varmasti vielä

pitkään(Hoikkala 1993, 50-54; Huttunen 1990, 189-190; Roos 1997).

4.2 Isän opettaminen

"Lapsena isälläni oli suuri vaikutus harrastuksiini. Pelasimme yhdessä pesäpalloa ja jalkapalloa. Isäni opetti myös minua laskettelemaan, kun sain ensimmäiset laskettelusukset ja kävimme usein yhdessä rinteessä. Katselimme myös paljon erilaisia urheilukilpailuja televisiosta.

Ajan myötä kävi niin, että isäni vain kuljetti minua harrastuksiani varten...

Nykyisin meillä on taas yhteisiä harrastuksia. Käymme pelaamassa tennistä ja sulkapalloa. Viisi vuotta sitten sain ensimmäisen lumilautani, ja lumilautailusta on muodostunut talvisin ykkösharrastukseni, siihen kuuluu lähes kaikki vapaa-aika, jota minulla on. Tästä johtuen hän joutuu kuljettamaan minua lähes päivittäin laskettelurinteeseen ja sieltä pois. Viime talvena osamme ikäänkuin vaihtuivat, kun olimme yhdessä laskettelemassa ja hän kokeili myös lumilautailua. Nyt oli minun vuoroni opettaa häntä." (poika/108)

Pojan tarina on hyvin tavallinen, onnellinen isäsuhteen kuvaus. Nuorena on opittu isän kanssa peruslajit, sen jälkeen kaverit ovat vieneet isän paikan. Mutta eivät väkivalloin, vaan siten että paluu on ollut mahdollinen. Vähän aikuistuttuaan poika on ryhtynyt uudelleen harrastamaan isän kanssa liikuntaa, näinhän

usein käy. Mutta onko tarina sittenkään aivan tavallinen? Kaksi viimeistä lausetta kertovat kehityskulusta, joka on tullut mahdolliseksi vasta 90-luvulla, opettajasta on tullut oppilas, pojasta osaaja. Samanlaisen tarinan kertoo toisluokkalainen tyttö:

"Opinkin ajan myötä laskettelemaan melko taitavasti, mutta melkein kymmenen vuoden laskettelemisen jälkeen ovat vaihtuneet lumilautaan ja osat minun ja isäni välillä toisinpäin. Monta kertaa on isäni pyytänyt saada lainaksi lumilautaani, mutta en ole vielä uskaltanut antaa. Jos ja kun isäni joskus kokeilee lumilautailua on minun vuoroni toimia opettajana ja hänen oppilaana." (tyttö/107)

Pieni tyttö kasvaa isänsä rinnalle, jolloin aikuinen isä yrittää todistella nuoruuden osaamistaan ja jaksamistaan tyttärelleen.

Mielenkiintoista ja tälle ajalle ehkä tyypillistä on se, että lapsen ja vanhemman, eritoten isän, väliset elinvoimaisuuden ja osaamisen kamppailut käydään rinteissä ja urheilukentillä - ei niinkään kädentaidoissa tai tietomäärissä. Aikaisemmin isä ohitettiin vertauskuvallisesti vasta maisterina tai silloin, kun hän ei jaksanut puurtaa peltotöissä täyttä päivää. (Kotanen 1997.) Nykyään lapset neuvovat vanhempiaan tietokone- ja monissa muissakin asioissa. He tuntevat vanhempiaan paremmin kulttuuriteollisuuden lukemattomien tuotteiden ja mahdollisuuksien viidakot. (Bly 1992, 117, Ziehe 1991, 43-44.) Urheilu ja liikunta jäävät sellaiseksi kentäksi, jossa kunnostaan huolehtinut isä (tai äiti) kykenee ehkä pisimpään puolustamaan osaavan vanhemman asemaansa. Ja sitten kuitenkin jossain vaiheessa käy kuten tytön isälle. Isästä tulee

aloittelija, jolle tytär ei muutta mutkitta uskalla lainata edes lumilautaansa. (Kotanen 1997.)

Miksiköhän isää kiinnosti lumilauta? Siksikö, että lumilautailijat ovat olleet aika omalakinen ilmiö nuorisokulttuurissa ja nuorten liikuntaharrastuksissa. Lumilautailua voisi pitää "androkyynisenä" liikuntalajina, jossa mukaan meneminen on yhtä vaivatonta kummallekin sukupuolelle. Ei siis mikään perinteinen miesten laji, jossa paremmuus mitataan vaikkapa voimalla. (Kotanen 1997.) Samanlainen kokemus on toisellakin tytöllä, ja hyvin samantyyllisestä lajista, rullaluistelusta. Myöskään rullaluistelun harrastajien parissa ei kamppailla eri sarjoissa, jos kamppaillaan ollenkaan. Yhteistä näille lajeille on myös kilpailuhenkisyiden toisarvoisuus, ehkä juuri siksi lajit ovatkin tasa-arvoisia. (Tiihonen 1997b.)

"Ajan kuluessa olen minä myös pystynyt opettamaan jotain isälle. En tosin ole varmaan ollut yhtä kärsivällinen opettaja. olin todella hermostunut, kun isä halusi oppia rullaluistelemaan. Isää eivät kuitenkaan turhat ennakkoluulot vallinneet, vaan hän syöksyi pelottomasti vauhtiin etupihallamme sijaitsevalla pienellä sementtipolulla, puristettuaan ensin pehmusteet luistimistani saadakseen ne jalkaansa. Kimitin muutamia hätäisiä ohjeita jarruttamisesta, mutta isä oli silti pian rähmällään maassa. Se ei kumminkaan pysäyttänyt hänen oppimisintoaan, ja vasta paljon myöhemmin hän tajusi saaneensa ison haavan kyynärpäähänsä." (tyttö/233)

Nuoret tytöt ja naiseksi vasta varttuvavat, osaavat urheilussa sellaista mitä isänkin, miehenä, tulisi osata. Siinäpä riittävästi ristiriitaa. Ehkä myös pääsy - vielä mukaan johonkin nuorten "omaan juttuun" opettelemalla taidot ja saada siten vaikka symbolisesti kokea nuorten hyväksyntä painaa lisää höyryä modernin isän turbiiniin. Pahinta olisi kuulla korvissaan lautailutörmäilyjen aikaansaamat naurunröhähdykset.

4.3 Isän ansaitseminen - "Halusin pitää isäni tyytyväisenä"

Urheilu on monille lapsille ja nuorille tärkeää, sen kautta opitaan tuntemaan kavereita, samastutaan malleihin ja koetaan elämyksiä. Useimmat lasten vanhemmatkin pitävät urheilua positiivisena harrastuksena, kannustavat jatkamaan urheilua ja liikuntaa niin pitkälle kuin nuori haluaa. Aina roolijako ja motivaatio lasten ja vanhempien välillä ei kuitenkaan ole näin selvää. (Sinkkonen 1992, 120-121.) Lasten motivaation kasvaessa saattaa isän motivaatio kasvaa vieläkin nopeammin:

"Isäni on aina kannustanut minua johonkin urheilulajiin. Kun olin nuorempi, se oli hiihto. Pienenä hiihdin ystäväni Johannan kanssa pientä lenkkiä ympäri monesti päivässä, jonka isä oli tehnyt. Kun kasvoimme kouluikään, aloitimme käydä hiihtämässä pururadalla aina pitempiä lenkkejä. Muistan aikoja, jolloin oikein odotin milloin isä tulisi töistä, että lähtisimme hiihtämään.

Aloin käydä hopeasompa hiihtokilpailuissa joka tiistai, ensin omasta tahdosta, myöhemmin isäni painostuksesta. Hiihdosta alkoi pikkuhiljaa tulla pakon omainen harrastus. Välillä pelotti mennä

kilpailuihin, jos en ollut harjoitellut riittävästi. Pelotti häviäminen, entä jos en voitakaan. Isäni ei painostanut minua voittamaan, vaan osallistumaan. Kuitenkin vaikka hiihtäminen alkoi ärsyttämään koko ajan entistä enemmän, tein sitä, sillä halusin pitää isän tyytyväisenä." (tyttö/195)

Urheilun avulla hankitaan isän arvostusta. Nuorena ei aina pysty ajattelemaan, että isä rakastaisi lapsiaan ehdoitta, vaan arvostus mitataan suorituksina, sentteinä ja sekunteina. "Kun hyvä harrastus on saatu, ei sitä keskeytetä", voisivat olla isän ohjeet tyttärelle, jos lenkki ei joka päivä maistu. Myös harrastuksen kalleus, siihen sijoitettu raha, kuten hiihdossa, velvoittaa tytärtä jatkamaan omasta halusta piittaamatta. (Vrt. Sinkkonen 1992, 120-121.)

"Ollessani yksitoistavuotias, aloin harrastaa hiihdon lisäksi lentopalloa. Lentopallo alkoi kiinnostaa koko ajan enemmän. Pian isän harmiksi hiihto jäi toiselle sijalle. Kun tulin yläasteelle, lopetin hiihdon kokonaan. Aluksi isäni ei pitänyt ajatuksesta lainkaan, mutta alkoi itsepäisyydestäni johtuen tottua siihen, että hän sai lähteä yksin hiihtämään. Aina silloin tällöin tuli kutsuja maakunta- ja kuntien välisiin viesteihin. Yleensä osallistuin niihin, mutta joka kerta hiihtäminen tuntui yhtä pahalta.

Kun sitten aloin saavuttaa menestystä, alkoi isäni innostua "uudesta" harrastuksestani. Joukkueemme hajottua Puumalassa, vaihdoimme seuraan Imatralle, vei isä meitä harjoituksiin innolla, vaikka matkaa ystäväni kanssa Suomen mestaruuden beach-volleyssä,

alkoi isäni jo puhua, että entäpä jos keskittyisin vain beach-volleyhin ja tähtäisin ammattilaiseksi. Se tuntui uskomattomalta ja hyvältä, kun tunsin saavansa täyden tuen isältä lentopallo harrastukselle.”

(tyttö/195)

Jossain vaiheessa koittaa ikä, jolloin päätökset tehdään isän mielipiteestä huolimatta itsenäisesti. Vaikka tyttö kokeekin tekevänsä oikein, hän epäilee päätöksensä oikeellisuutta. Onhan isä tehnyt paljon hänen hiihtouransa hyväksi.

Hiihtämisen kautta tullut menestys ei kuitenkaan ilmeisesti tyydyttänyt riittävästi isän menestymisen nälkää, vaan hänen oli tyytyminen tytön ratkaisuun vaihtaa hiihto lentopalloon. Lentopallossa tullut menestys antoi lisää uskoa isälle ja tyttärelle ansaitsemansa huomion isän silmissä - vastineena menestykselle.

Isän toimintaa voi tulkita vähintäänkin moraalisesti arveluttavana, jossa hän ikäänkuin hankkii itselleen kannuksia tytön menestymisen kautta. Tyttö sen sijaan kokee olevansa jotain isän silmissä vasta saavutettuaan menestystä urheilussa. Ihmisarvoa mitataan mitaleissa. Välillä, jolloin hiihtoura oli katkennut ja lentopalloura vasta alussa, tyttö koki syyllisyyttä. Hän tunsin olevansa isän silmissä huonompi, koska ei pystynyt osoittamaan isälle tuloksia.

”Nykyisin kun en asu enää kotona, huomaa kuinka tärkeää perheen kannustus on. Ennen pilalle menneiden harjoitusten jälkeen, kun olisi tehnyt mieli heittää polvisuojukset takkaa, sanoi isä aina jotain positiivista, joka sai minut näkemään ne hyvät asiat huonolla hetkellä, jolloin jaksoi taas eteenpäin.

Nykyään täytyy yrittää itse kannustaa huonona päivänä itseään, jotta jaksaisi. Ehkäpä se kasvattaa, mutta silti kaipaen isän tukea päivittäin." (tyttö/195)

Kertomuksen lopussa tytön kertomus muuttaa luonnettaan melko lailla, piiskurimainen isä on muuttunut kannustajaksi, joka muistaa huomioida huonoinakin päivinä. Lopun oikeellisuutta ei silti sovi epäillä, sillä mahtuuhan tytönkin nuoruuteen monenlaisia aikoja. Osaltaan vaikutusta varmasti on myös nykyisellä elämäntilanteella. Yksin asuva lukiolainen ei ole kasvanut vielä ulos kodin vaikutuspiiristä, mutta on valinnut asumisen kodin ulkopuolella. Vai onko valitsija ollut isä paremman urheilu-uran toivossa?

Toisaalta isän nostaminen jalustalle kertomuksen lopussa on melko yleinen "maneeri" tämäntyöppisissä kertomuksissa. Koulussa kirjoitettu aine, jota opettaja pääsee lukemaan ei ole paras paikka ruotia kodin ongelmia. Koulupuhetavalla pyritään peittämään todellisia tunteita. (Freeman 1993, 198.)

Kaikki kirjoittajat, jotka kokevat urheilevan jossain määrin isän ansaitsemiseksi, ovat olleet tyttöjä. Mikä selittää vain tyttöjen kokevan näin ahdistavan seikan ongelmaksi? Vai onko vain sattumaa, että yhtään poikaa kirjoittajajoukosta ei tuntenut isän painostavan häntä urheilemaan? Tyttöjen ilmaisemistapa saattaa poiketa poikien suorasta ilmaisusta. Pojat sanovat asiansa suoraan isälle, eivätkä jätä asiaansa tämänkaltaisiin epäsuoriin ilmaisutapoihin. (Näre 1992b.) Toisaalta poikien suhtautuminen urheiluun, varsinkin isän kanssa, saattaa olla erilaista. Vaikka isä painostaisikin poikia, he kokevat sen enemmänkin kannustavaksi, eivät negatiiviseksi. Urheilu isän kanssa, kilpailuhenkinenkin, on pojille haave, jossa pieni yli-innokkuus jää taka-alalle.

Tällaisesta kertoo poissaolevan isän poika, joka on jäänyt juuri tuosta yhdessätekemisestä paitsi:

"Olisin toivonutkin, että minulla olisi ollut vähän "intoilevampi" isä joka olisi pitänyt minut jääkiekon parissa. Pelasin joskus kahdeksan vuotiaana, mutta lopetin, koska vanhemmilla oli vuorotyö. Enkä tajunnut pelistäkään kovin paljon. Nyt tajuaisin, mutta on liian myöhäistä aloittaa lätkän pelaaminen. "Intoileva" isä olisi kannustanut jatkamaan ja yrittänyt hommata kyytejä harjoituksiin." (poika/221)

Toisaalta poikien kirjoitustapa saattaa olla erilainen, negatiivisista asioista vaietaan tyttöjä enemmän. "Pojat eivät ruikuta", pitää sisällään miehisyyden ideaa ja kovuutta (Tiihonen 1997a). Tyttöjen kulttuuriin kuuluu puhua asiat selviksi, jakaa ongelmat (Nykyri 1997). Poikien malli on enemmän vaikeneva, "ei pikkuasioista saa valittaa". Varsinkin, kun kyseessä on isä, pikkupoikaiden idoli ja miehen malli. (Tiihonen 1997a.)

4.4 Kriittinen suhtautuminen isään

Kaverien vaikutuksen voimistuessa nuoriin vanhempien auktoriteetti vähenee. Murrosiän kasvamiseen kuuluu myös suoranaista auktoriteettikapinaa. Auktoriteetin vähenemiseen ei kuitenkaan vaikuta pelkästään ikä, vaan myös kulttuurin muokkaamat mallit ohjaavat toimintaa voimakkaasti. 60-luvun auktoriteetti-isistä on tultu pitkä matka kohti 90-luvun kaveri-isää. Jo isien tietoisesti valitsema kasvatusmalli purkaa aikuisuuden ja nuoruuden välistä hierarkiaeroa, mutta

myös nuorisokulttuuri eri muotoineen on johdattanut tilanteeseen, jossa aikuisuus himmenee. (Hoikkala 1993, 52; Jokinen 1996.)

Yksi merkki auktoriteettien purkamisesta on isän roolin kyseenalaistaminen. Aikaisemmin vain perheensä täysin hylännyttä tai juoppoa isää saattoi arvostella, nyt nuoret ottavat kantaa vähäisempiinkin ongelmiin isän kasvattajaroolissa (Siltala 1994, 63-65). Isä ei saa olla liikaa isä, jatkuvasti tarjoamassa näkemyksiään. Mutta hänen pitää silti olla kiinnostunut nuorista.

4.4.1 "Ei hän ikinä ole ollut kiinnostunut minun harrastuksistani"

Monen pojan unelmiin kuuluu isä, joka puuhaa ja harrastaa paljon. Liikunta on yhteisistä harrastuksista tärkeimpiä. Jos isä tuottaa pettymyksen, eikä arvosta pojan harrastusta tai toimii odotusten vastaisesti, se saattaa olla kova paikka pojalle. Poika ei ehkä ole täyttänyt isän toiveita, vai onko vika isässä? Tarkkailemalla kavereiden isiä, voi mieleen tulla kyseenalaistaa oman isän käyttäytymismalleja.

"Itse pidän urheilusta yli kaiken ja harrastan kolmiloikkaa ja kaukalopalloa. Oma isäni on melko hyvin mukana harrastuksissani. Hän lähtee kускаamaan melkein aina kun pääsee, mutta ei koskaan "suutaan soittamatta" tai vastaavasti. Tämä on aika ikävää, koska esim. matkalla kaukalopeloiin siinä vähän pelifiilis laskee "suunsoitosta". Isäni ei arvosta urheilua yhtä paljon kuin minä, mutta isäni mielipide vaihtuu mielialan mukaan (luulen)." (poika/221)

Isä mitätöi urheilun, pitää sitä toisarvoisena asiana. Sen sijaan pojalle urheilu on kaikki kaikessa. Tällaisesta asetelmasta tulee väistämättömästi ristiriita, jossa vastakkain ovat pojan arvomaailma ja isän auktoriteetti (Huttunen 1992, 34). Tässä tapauksessa poika on valinnut oman tiensä, eikä ole antautunut isän maailmaan.

"Pienenä jalkapallo oli minulle harrastus numero yksi. Potkin palloa kesäisin joka päivä useita tunteja. Mutta en aloittanut seurassa pelaamista koskaan. Olisin halunnut käydä harrastamaan jääkiekkoa, mutta isäni kielsi minua, koska olin hänen mielestään liian kevyt ja pienikokoinen. Jälkeenpäin kun ajattelen koko asiaa niin isäni oli väärässä asiasta, koska minulla olisi ollut kykyjä kehittyä huippupelaajaksi." (poika/255)

Tarinan pojan isä ei päästä poikaansa jääkiekon, todellisen miesten lajin pariin, jossa pojista kasvatetaan karskeja miehiä. Syynä isällä on pojan pieni koko, jota voitaisiin jääkiekkopiireissä pitää naurun kohteena: "tuo ruipelo ei päässyt pelaamaan, kun isä ei laskenut". Isä nöyryyttää poikaansa kenties tahtomattaan. Hän evää pojalta mahdollisuuden initioitua mieheksi jääkiekon kautta. Äskeisen lisäksi poika menettää vielä mahdollisuuden sankariksi kasvusta, kavereiden ja naisten ihailemaksi huippupelaajaksi. (Young ym. 1994.) Ja vaikka hänestä ei olisi huippua tullutkaan, niin saappaat jalassa kaatuminen olisi toki ollut kunniakkaampaa. Samanlaisia tunteita löysi Innanen (1998, 15-16) aineistostaan. Hänen mukaansa poikien on ylipäättään vaikea kirjoittaa epäonnistuneista isistä. Tuskaa lisää entisestään pettymys mieheksi kasvamisen kentällä.

Pojan mitätöivä isä on jääne auktoriteetti-isien ajalta, joista Siltalan(1994) ja Roosin(1987) tutkimuksien isä on hallinnut demonisesti perhettään. Roosin ja Rotkirchin(1997) mukaan muutos on edennyt hitaasti, sillä hoivaava ihanneisä on uusimmissakin tutkimuksissa harvinaisuus.

4.4.2 Harmiton hössöttäjä ja piiskuri

"Olin luultavasti 8-vuotias kun ryhdyin harrastamaan yleisurheilua. Olin harrastanut sitä kolme vuotta ja yhtäkkiä huomasin että isästä oli tullut valmentaja. Valmentajanaapurini oli houkutellut hyväuskoisen isäni mukaan seuramme toimintaan. Yleisurheiluun seonnut isäni oli niin innoissaan ettei osannut hiljaa asiasta ja koska harrastuksista ei mielestäni tarvitse puhua niin pinna alkoi palaa." (poika/225)

Tarina kertoo hieman yli-innokkaasta isästä, joka on halunnut olla mukana pojan harrastuksissa hyvinkin tiiviisti, valmentajana. Taustalla näkyy hyvin positiivinen kuva siitäkin huolimatta, että poika oli "polttanut pinnansa" isän kanssa. Syitä isän innokkuuteen voitaisiin hakea historialliselta pohjalta, isän omasta lapsuudesta. Viime sukupolven isien ongelma on ollut poissaolevuus, jonka 80-90-luvun isät ovat omassa lapsuudessaan kohdanneet tunteettomuutena. Omille lapsilleen he haluavat välittää paremman kuvan. (Hoikkala 1993, 52-53.) Joissakin tapauksissa huolehtiminen on lipsahtanut hieman yli. Nuori on kokenut olevansa kahlittu sinänsä hyvää tarkoittavan isän kanssa, eikä omaan itsenäistymiseen ja etäisyyden ottamiseen ole ollut mahdollisuutta. (Tiihonen 1997b.)

Toisen esimerkkitapauksen voisin tulkita kuuluvaksi ilmiön toiseen äärilaitaan. Kyse ei ehkä ole ollut tytön hyväksi tehtävästä työstä, läsnäolevuutta osoittavasta toiminnasta, vaan oman edun tavoittelusta.

”Jos isälläni olisi myös poikia, eikä vain tyttöjä, olisi heistä varmaankin kehittynyt samanlaisia urheilufanaatikkoja. Isäni olisi tyytyväinen, eikä aina painostaisi meitä sisaruksia urheilemaan!

Kerran, tai parikin on isäni vienyt minua pakolla jonkun urheiluharrastuksen pariin, ja keran olen itsekin omatoimisesti erehtynyt menemään. Isäni aina ihmettelee, kun ilmoitan lopettavani jonkun harrastuksen. Aluksi olen asiaankuuluvalla tavalla innostunut uudesta harrastuksesta, mutta sitten kyllästyn, kaipaen vaihtelua.” (tyttö/237)

Isän urheilufanaattisuus on karannut väärille teille, menestyminen ja isän omat ideologiat ovat menneet terveen, elämyksiä tuottavan ja kasvattavan liikuntaharrastuksen edelle. Tytön kokemukset liikunnasta ovat kääntyneet defenssiksi ja uhoksi isän arvomaailmaa vastaan.

Molemmissa kertomuksissa isä on ollut liikaa isä. Murrosiässä nuoret kaipaavat irtiotta vanhemmista, jolloin isän yli-innokkuus kääntyy heitä vastaan. Isästä tulee inhottava ”kyttääjä”, joka ei anna nuoren kasvaa omaa vauhtiaan. Nuoret reagoivat tilanteeseen hakemalla tukea nuorten omista alakulttuureista, joihin aikuisilla ei ole pääsyä. (Mäki-Kulmala 1994a, 15-87; Sinkkonen 1992, 134-135.)

4.4.3 Isän poissaolo

Isän totaalinen puuttuminen, kuten kuolema, jättää tyhjän aukon pojan elämään. Häneltä puuttuu miehen malli, mentor, joka ohjaa poikaa kohti mieheyttä ja irti äidistä. (Badinter 1993, 107-110.)

”Oikea isäni on kuollut kauan sitten ja nykyinen isäpuoleni ei juurikaan ole kiinnostunut harrastuksistani.” (poika/129)

Isäpuoli ei pysty täyttämään isän jättämää aukkoa poikaa tyydyttävällä tavalla. Hän ei ole kiinnostunut pojan harrastuksista. Isäpuolen kiinnostuksen puute johtaa pojan päämäärättömään tilaan, jossa hän ei ole löytänyt omaa paikkaansa harrastuskentässä. Poika kokeilee kaikenlaista juurtumatta mihinkään. Jääkiekon harrastaminen jää rahan puutteen vuoksi kokeilematta, josta hän sysää vastuun epäsuorasti myös isäpuolen harteille. Oman identiteetin vahvistumisen myötä poika on kuitenkin löytänyt oman paikkansa, kuntosalin, joka korostaa perinteisiä maskuliinisia arvoja vahvuutta, järkkymätöntä luonnetta, ja kasvattaa isättömästä pojasta miestä omalla tavallaan. Erotuksena entisestä harrastuksesta tanhusta, naisten lajista. (Carrican ym. 1985.)

”Minä käyn kuntosalilla n. viisi kertaa viikossa ja sen lisäksi uin pari kertaa viikossa. Aiemmin kokeilin kaikenlaisia harrastuksia ja lajeja tanhusta mikroautoiluun, mutta ne eivät jaksaneet kauan kiinnostaa. Jääkiekkoakin ajattelin ruveta pelaamaan, muttei siitä mitään tullut, koska varusteet ja muut maksoivat niin paljon.” (poika/129)

Toinen mahdollinen selitys isäpuolen vähäiseen kiinnostukseen löytyy pojasta itsessään. Hän sysää syyn isäpuolen harteille. Isäpuoli on tullut sotkemaan äidin ja pojan välisen suhteen. Hän on vienyt äidin huomion osaksi pois itseltään, joten poika ei ole suostunut yhteisiin harrastuksiin, vaan kuittaa isäpuolen lähestymisyrietykset ohimennen lyhyellä kommentilla.

"Kävin joskus isäpuoleni kanssa juoksemassa, mutta se on jäänyt nykyään." (poika/129)

Poika tarvitsee isää, miehen mallia kehittyäkseen mieheksi ja erotukseen äidin vaikutuspiiristä. Jos isää ei ole saatavilla korvautuu isä usein läheltä löytyvästä mallista, sukulaismiehestä tai velipojasta. (Sinkkonen 1992, 134.)

"En voi kertoa aiheesta aivan otsikon mukaan, koska en ole ollut tekemisissä isäni kanssa. Enojeni kanssa olen liikkunut aika paljon. Enoistani vanhemman kanssa en ole käynyt missään urheilutapahtumissa, hänen kanssaan olen pyöräilyt paljon eripuolilla Imatraa. Nykyisin tämä on jäänyt pois kuvioista..." (poika/143)

Vaikka miehen malli löytyykin, isästä kerrotaan aivan kuin ohimennen. Pojan kertomuksen isä on häpeällinen, josta ei haluta puhua. Mainitaan vain ohimennen, ja jatketaan sitten miehistä, jotka ovat välittäneet ja olleet läsnä hänen mieheksi kasvussaan. Enojen vaikutus on ollut ilmeisen suuri, koska omat mallit ja harrastukset ovat löytyneet heidän kauttaan.

Vaikka murrosiässä kaverit vievätkin pitkälle isän paikan, silti liian aikainen isän ja lapsen suhteen katkeaminen ei ole

hyväksi (Badinter 1992, 210-211). Nuori kokee menettäneensä paljon, osan elämästään joka toisilla hänen ystäväillään on saatavilla.

"Minä haluaisin, että isäni harrastaisi minun kanssani jotain urheilua, mutta ei hän kerkeä. olen suurimman osan urheillut pelkästään kavereitteni kanssa, paitsi on minä siskon kanssa ollut hippaa ja piilosta pienempänä." (poika/174)

Nuoren mieleen tulevat mahdolliset menetetyt yhteiset hetket, jotka ovat jääneet kokematta.

"Neljätoistavuotiaaksi asti kävimme isän kanssa mökin läheisellä hiekkakuopalla ampumassa pienempänä minä vaan katsoin, mutta vanhempana ammuin itsekin. Välillä kävimme myös kalastamassa läheisellä järvellä. Meidän pihalla isä opetti minua kopittelemaan ja lyömään pesäpalloa...

Minä toivoisin tällä hetkellä, että minulla oli isä, jonka kanssa olisi voinut käydä katsomassa eri lajien kisoja esimerkiksi jääkiekkoa, painia ja rallia. Isä olisi voinut harrastaa itse nyrkkeilyä ja saanut minutkin kiinnostumaan. Isä olisi voinut valmentaa minua johonkin hienoon yksittäiseen lajiin. Iskä olisi voinut olla myös koripallon suomenmestari ja voittanut monta kisaa ja me olisimme rikkaita. Iskä maksaisi minun harrastukseni ja osaisi valmentaa minua ju-jutsussa." (tyttö/246)

Menetetyt hetket tarinan tyttö paikkaa unelmilla täydellisestä, saavuttamattomasta isästä. Suhteen katkeamisen tyttö kokee vaikeana asiana, josta ei vielä voi puhua. Unelmien isältä tyttö toivoo ennen kaikkea lähelläoloa. Hänelle ei riitä saatavilla oleva isä, vaan valmentajaisä, jatkuvasti paikalla oleva hahmo. Läheisyyden kaipuu on ymmärrettävä reaktio poissaolevan isän unelmana, kaipuu läheisyyteen on ilmeinen.

Badinterin (1992, 208-209) mukaan poikien suurin valituksen kohde ovat poissaolevat isät. Poikien valittamassa poissaolossa on kuitenkin kyse isistä, jotka ovat läsnä, mutta haamumaisina. Isän huomion poisjäämisen seurauksena pojat eivät pääse samastumaan heihin ja rakentamaan identiteettiään. Corneau (1989, 19) mielestä tällainen isä synnyttää puutteenalaisia, keskeneräisiä ja epäonnistuneita poikia. Isän esimerkki voi olla niin vastenmielinen, että poika kieltäytyy jyrkästi samaistumasta miessukupuoleen.

Tarina poissaolevasta isästä saa seuraavassa hyvin kriittisiä, mutta myös surullisia sävyjä. Poika urheilee tosimelellä yrittääkseen todistaa ansaitsevansa isän. Isä osoittaa hyvin vähäistä kiinnostusta urheilua kohtaan, jolloin kuljetusapukin tuntuu olevan liikaa vaadittu. Kuitenkin, vaikka isä ei tunnu olevan kiinnostunut pojan harrastuksesta, hän kehuu pojan suorituksia. Tällä tavoin hän kerää omia kannuksiaan tuttavien silmissä. Ikäänkuin pojan arvo mitattaisiin suorituksena, sadasosina ja sentteinä.

"Oma isäni ei pahemmin ole ollut aikaisemmin mukana urheilu harrastuksessani. Vasta nyt myöhemmin, kun olen alkanut ottaa tämän tosissaan ja tiedän, että en jätä tätä kesken vaan treenaan ja kilpailen niin pitkään, kuin ikä antaa myöten, on isän alkanut pakko

olla mukana viemässä minua kilpailuihin ympäri Suomen ja koko kesän... Kyllä se aina kehuskelee muille tutuille saavutuksiani suuremmissa kisoissa, joka osoittaa, että kyllä hän kuitenkin urheilu-uraani seuraa kiinnostuksella. Sitten tällä ei ole niin väliä, kun saan ajokortin ja pääsen itse ajamaan kisoihin, mutta siihen asti toivoisi edes vähän ajan tuhlaamista kyydittämiseen. Lopetin soittamisen tässä muutama vuosi sitten juuri urheilun takia ja se näkyi myös isän suhtautumisessa, kun huomasi, että poika on tosissaan." (poika/175)

Ristiriitaa pojan suhteessa isään aiheuttaa isän poissaoleva rooli. Hän tuntuu psyykkisen poissaolon lisäksi olevan myös paljon poissa fyysisesti, jolloin pojalla ei ole mahdollisuutta yrittää osoittaa hyvyttä ja kykeneväisyyttään isälle. Isän kaipuu on kääntymässä ikävästä kritiikiksi. Toisaalta mieltä kaivaa oma kykenemättömyys tehdä itseään näkyväksi isän silmissä. Soiton lopettaminen toimii herätyskellona isän huomiolle. Ilmeisesti se on ollut tärkeä asia perheessä, joten sen taaksejättämisen tarkoituksena on toimia uskottavuuden vahvistajana.

5.5 Sisarussuhteet

Vaikka otsikon mukaan kirjoitelman aihe käsitteli omaa isäsuhdetta kokivat useat kirjoittajat tärkeäksi kertoa sisaruksistaan. Toiset jopa siinä määrin, että tarinan päähenkilö vaihtuu.

Tyttöjen kertomistapa on perhekeskeisempi. Sisarukset ja äiti ovat isän ohella tärkeässä osassa kerrottaessa muistorikkaita

lapsuuden ja nuoruuden urheilutapahtumia. (Vilkko 1997.)
 Sisarusten rooli ei tytöillä ole ylikorostunut, vaan siskosta tai veljestä kerrotaan hyvin tavanomaisissakin yhteyksissä. Pelkkä mukanaolo lenkillä riittää usein mainitsemiseen.

"...Tässä asiassa pitää myöntää, että olen seurannut isäni suksenjälkiä aika tarkoin, nimittäin minäkin siskoni ja serkkuni kanssa olemme rakentaneet hyppyreititä samaisen kellarin viereen ja harrastaneet hyppyrimäkeä, halusimmehan mekin kokea tuon uskomattoman tunteen lentää hyppyrinnokalta kauas ja liitäen. Tosin vain serkkuni, puolestaan poika, uskalsi koittaa kellarin päältä hyppäämistä...

Muistan sen lapsuuteni hiihtoharrastuksesta kun isäni ja isosiskoni lähtivät hiihtämään pitempiä hiihtolenkkejä ja minä äitini kanssa menimme saattamaan heitä, koska reitti alkoi isolla alamäellä, jota en uskaltanut laskea..."

(tyttö/201)

Toisinaan tytöt kokevat jäävänsä veljen varjoon isän suosiossa. Pojan asema isän suhteen on erilainen perheen tyttöihin verrattuna varsinkin urheilukontekstissa. Isät ovat tottuneet puuhaamaan poikien kanssa pihapeleissä tai luistinradalla. Tällöin perheen tytölle jää sivustaseuraajan rooli. Innanen (1998, 15) kuvailee isän roolia ikäänkuin tappina, johon sisarukset suhteutuvat.

"Minulla on pikku-veli ja olen huomannut miten erilainen hänen suhteensa on iskään. He käyvät iltaisin pelaamassa sählyä, käyvät luistelemassa ja

harrastavat muutakin yhdessä. He seuraavat nenä kiinni ruudussa urheilua ja pelaavat tietokonepelejä.

Ehkä tämä näin erilainen tytär-isäsuhde kuin poika-isäsuhde johtuu osittain siitä, että tyttöjä kiinnostaa ihan erilaiset urheilulajit kuin poikia... mene ja tiedä." (tyttö/217)

Poikien kertomuksia sisaruksista on huomattavasti vähemmän kuin tyttöjen, pojat pitäytyvät tiukasti otsikossa (Vilkkö 1997). Ehkä heidän suhteensa isään on läheisempi. Poikien on helppo samastua isään ja toisaalta isien ohjata poikia vanhojen kulttuurimallien mukaan urheilussa. Poikia arvostetaan suoritusten perusteella, tytöt joutuvat käyttämään koko persoonaansa (Aapola 1992). Pojat puuhaavat isän kanssa kahdestaan, ilman että muita perheenjäseniä otetaan mukaan "miesten peleihin". On vain isä ja minä, muita ei koeta tärkeäksi. Sisaruksista kerrotaan vain, kun he ovat vaikuttaneet isän ja pojan väliseen suhteeseen ratkaisevasti.

"Kesäisin pelasimme tennistä, joka sekin oli todella mukavaa. Myöhemmin varhaisnuoruudessa isäni pelasi aina veljeni kanssa joka antoi hänelle enemmän vastusta. Tennishän on sellainen laji, että siinä molempien pelaajien täytyy olla tasavertaisia tai se ei ole kiinnostavaa. Niinpä isästä oli varmaankin aika turhauttavaa pelata minun kanssani, koska minä en osannut tennistä niin hyvinkuin isoveljeni, joka pelaa nykyään tennistä aktiivisesti urheiluseurassa. On tenniksestä jäänyt minullekin vaikutteita, pelasin nimittäin pöytätennistä Simpeleen Vesassa jokin aika sitten, nykyään olen lopettanut sen." (poika/204)

Jos pojat tuntevat jonkin sisaruksen olevan selvästi heidän yläpuolellaan, hänestä täytyy kirjoittaa. Kirjoittaja kokee isoveljensä sankariksi ja selvästi ylivoimaiseksi hänelle. Veli on saavuttanut isän suosion saman harrastuksen, tenniksen parissa. (vrt. Innanen 1997.) Poika ei pääse osallistumaan peliin isänsä kanssa, koska veli tarjoaa isälle paremman vastuksen ja nousee lähes tasavertaiseksi vastukseksi isälle. Kirjoittaja sen sijaan tuntee itsensä monta askelta perässä olevaksi aloittelijaksi, joka on vaihtanut tennismailan hyvin symboloivasti pienempään pöytäversioon.

Vaikka sisarusten rooli kertomuksissa jääkin usein kaveritasolle, tai sisaruksesta tulee kilpailija isän huomiosta, saattaa isoveljen rooli jossakin tapauksessa nousta hyvinkin suureen arvoon. Isättömällä tytölle isovelji on kaikki kaikessa. Hän on ottanut isän roolin, pitänyt huolta siskosta ja opettanut hänelle liikunnan perustaidot, sekä toiminut tukena ja turvana.

”Veljelläni on ollut suurin vaikutus elämääni, hän opetti minulle paljon pienenä, mutta myös nyt vähän vanhempana hän on pitänyt vähän kuria minulle ja kyllä se on inhottanutkin, mutta kyllä sen jokainen tietää, että jos on isovelji niin meidän parhaaksemme haluavat leikkiä vähän isää ja komennella. Onneksi minun isoveljeni saa pian oman lapsen niin ehkä hänkin saa vähän tekemistä eikä ehdi niin paljon työntää nokkaansa minun asioihini, vaikka toisaalta opetus ja neuvot ovat aina tarpeen.” (tyttö/191)

5 TIIVISTYMIÄ

Isätyypit jakautuivat neljään luokkaan, joskaan jako ei ollut itsestäänselvä tai ehdoton. Todellisuus lienee tutkimuksessa esitettyä tyypittelyä monimuotoisempi, yhtään isää tuskin saa lokeroitua pelkästään yhteen tyyppiin.

Nuorten kirjoituksista pinnalle nousee positiivinen puuhaisä, joka on tehnyt lapsille suorituspaikat ja tarjonnut mahdollisuuksia harrastamiseen. Myöhemmin puuhaisän rooli usein muuttuu taustavaikuttajaksi, jolta pyydetään kyytiä harjoitukseen tai rahaa varusteisiin. Saatavilla olevan isän miehenmallin rooli kytkee psykoanalyttisen teorian aineiston isiin (Schalin 1986, 57-78). Murrosikäisten nuorten kaipaama isä on paikalla avun hetkillä, mutta ei tuputa itseään nuorille, jotka haluavat irrottautua kodin vaikutuspiiristä (vrt. Tiihonen 1997b). Hoikkalan (1993, 50-55) isätyypittelyä vertaamalla ollaan lähellä heikkoa vanhemmuutta, jossa lapset saavat valita mieltymistensä mukaan oman tapansa toteuttaa itseään, autoritaarinen isä on hävinnyt lähes kokonaan.

Hoikkala (1993, 52) näkee kasvatuksen eri-ikäisten sisäisinä vuorovaikutusmalleina. Murrosiän jälkeen vanhemmat haluavat nähdä itsensä mielellään kavereina, mutta asettavat rajoja lapsille tarpeen tullen. Vanhemmuus jaetaan kahteen tyyppiin, heikkoon ja vahvaan vanhemmuuteen. Isätyypeinä Hoikkala käyttää valmentaja- ja auktoriteetti-isää ja toisena ääripäänä kantapäänkautta oppivaa mallia. Näiden väliin jää kaveruusmalli, joka vastaa oman aineistoni puuhaisää.

Vahva vanhemmuutta edustaa valmentajamalli, sekä auktoriteetti-isä. Valmentajamallissa aikuisen kokemuspohjainen tieto ja

viisaus on siirrettävissä lapsiin tietoisien huolenpidon, jatkuvan vuorovaikutuksen ja toiminnan kautta. Lapsia valmennetaan jo pienestä pitäen huolehtimiseen ja vastuunottamiseen. (Hoikkala 1993, 52-53.) Valmentajaisää voisi tässä tutkimuksessa verrata urheiluhulluun isään.

Heikkoa vanhemmuutta edustaa kantapäänkautta oppimisen malli. Malli on antiautoritaarinen, jossa lapset ovat omaa maailmaa rakentavia toimijoita, jotka tekevät ratkaisuja itsenäisesti. Vanhemmat eivät vaikuta suoraan lapsiin, vaan toimivat lasten kuuntelijoina ja auttajina. Koti on turvapaikka, jossa vanhemmat ovat lasten käytettävissä, jos he tarvitsevat tukea. (Hoikkala 1993, 54-55.) Lukiolaisnuoret eivät kirjoittaneet kantapäänkautta oppimisen mallista. Heidän kertomuksiensa isät olivat lähempänä vahvaa vanhemmuutta, jossa nuorten toimintaa pyritään kontrolloimaan jossain määrin. Toisaalta tässä kohdin saattaa tulla sukupolvien välinen kokemusero. Hoikkalan tutkimuksessa mukana olleet edustavat vanhempia, jotka kokevat oman kasvatustallinsa erilaisena kuin nuoret kasvatettavina.

Aikaisempien isätutkimusten piirtämä lohdu-ton kuva suomalaisesta miehestä isänä ei omasta aineistostani välity. Isät ovat hyvin positiivisesti ja tunteellisestikin lapsiin suhtautuvia. Sohvan nurkasta reuhuavia tyranneja ei nuorten kirjoituksissa tapaa. (Roos 1987; Roos & Rotkirch 1997; Siltala 1994.) Aikaisempien tutkimusten suurin ero lienee aineisto. Niissä kaikissa tarkastellaan edellisten sukupolvien isiä. Toisaalta aineiston kokoaminen poikkeaa toisistaan melkoisesti. Tässä tutkimuksessa kaikki oppilaat luokalta osallistuivat kirjoitukseen, joten oma aineistoni lienee edellisiä tutkimuksia monipuolisempi. Esimerkiksi Siltalan (1994) ja Roosin (1987) tutkimuksien aineisto on kirjoituskilpailuista

saatua, joka varmasti vaikuttaa kertomusten luonteeseen. Kuka viitsisi kirjoittaa kilpailuun aivan tavallista tarinaa?

Roos & Rotkirch (1997) väittävät, ettei isyyden murrosta ole tapahtunut odotuksista huolimatta. 90-luvun nuoret kertovat kuitenkin erilaista tarinaa. Sekä omassani, että Innasen (1998) aineistossa autoritaarisista isistä kirjoitetaan hyvin niukasti. Isästä on kovaa vauhtia tulossa kaveri, joka tukee nuorten kasvua. Toki molemmista aineistosta löytyy kriittisiäkin kirjoituksia, mutta ne eivät mielestäni kuvaa aineiston yleistä ilmettä. Isän rooli on muuttunut, mutta ehkä odotuksen ovat muuttuneet joillakin kirjoittajilla vieläkin nopeammin.

Tutkimuksen tulos saattaa vaikuttaa liiankin hyvältä. Ehkä nuoret eivät puhukaan totta, vaan kertovat tarinan jollaiseksi isäsuhteensa toivovat. Ehkä emme saakaan tietää todellisia tunteita? Absoluuttisen totuuden perään en kuitenkaan lähde kurkottamaan, sillä sitä ei ole mahdollista löytää. Jokainen kirjoittaja on kertonut oman totuutensa omalla tavallaan. Tekstit ovat arvokkaita tuotteita sellaisenaan, ilman että lähtisin kyseenalaistamaan niiden oikeellisuutta.

Toisaalta täysin vieras ei Roosin ja Rotkirchin (1997) kirjan lähes jokaisessa kertomuksessa esiintyvä etäinen isä tässäkään tutkimuksessa ole. Vertaamalla kavereiden isiin nuoret löytävät oman isänsä henkisen tai fyysisen poissaolon ja kaipaavat yhteisiä hetkiä, joista ovat jääneet paitsi. Toisesta ääripäästä löytyy muistoja, joissa isän suosio on pitänyt ansaita senteillä ja sekunneilla. Tällaisia kertomuksia kertovat tytöt, heille isän ansaitseminen on poikia vaikeampaa. He tuntevat olevansa isän lähettiläitä poikia enemmän. Ehkä tämä kuvastaa jonkinlaista kulttuurin muutosta, jota

urheiluareenallakin käydään. Tytöt tulevat poikien haastajiksi jopa kaikkein maskuliinisimpiin lajeihin. Itsestään selvää kritiikin esittäminen ei kuitenkaan ole, vuosien väkinäisen hiihtoharjoittelun jälkeenkkin nuoret nostavat isän jalustalle, ja antavat hänelle "synninpäästön". Isän suosion säilyttämisen eteen ollaan valmiita tekemään suuriakin uhrauksia.

Ilmapiiri on silti muuttunut. Siltalan (1994) aineiston pojat eivät juuri kritiikkiä isästään esittäneet, isä oli heidän yläpuolellaan käyttäytyi hän miten tahansa. Aineiston lukiolaiset sen sijaan asettavat isän toimintatavat kyseenalaiseksi, jos aihetta siihen on. Osaltaan tähän vaikuttaa varmasti se kulttuurin muutos, jossa isä ei aina olekaan lasten yläpuolella. Päinvastoin joillakin osa-alueilla, kuten urheilussa, lapset nousevat isien yläpuolelle jo nuorena. (Kotanen 1997; Ziehe 1991, 42-43.) Vielä edellisen sukupölvän lapsilla tällaiseen roolien vaihtumiseen ei ollut mahdollisuutta. Isä hallitsi ylivoimaisesti lähes jokaista osa- aluetta, joissa pätevyyttä pystyttiin osoittamaan. Featherstone (1991, 59) toteaaakin Meyrowitzia lainaten, että lapset ovat aikuistumassa ja aikuiset lapsistumassa. Yleispätevien ja patriarkaaisten vanhempien aika on ohi (Jokinen 1996).

Samasta valtasuhteiden muutoksesta kertoo mielestäni initiaatiokertomusten vähäisyys. Aikaisemmin kosketus aikuisten maailmaan koettiin häkeltävänä. Ruumis antoi viestin, että poika pystyy siihen mihin miehetkin. Viimeaikoina tärkeä mieheksi kasvamisen kenttä on ollut nimenomaan urheiluareena.

(Korkiakangas 1996; Tiihonen 1993.) Ajat kuitenkin muuttuvat. Nuoret eivät koe mieheksi kasvamista enää niin tärkeänä kuin ennen. Metsällä ammuttu ensimmäinen hirvi, tai kuten eräällä aineiston pojalla, sukellus, eivät ole sitä nykypäivän areenaa, jolla olisi statusarvoa nuorten kulttuurissa (Virtanen 1996;

Ziehe 1991, 16-27.) Blyn (1992, 109-110) mainitsema isän rooli naisesta irrottajana ja miehuuteen liittäjänä ei ole nuorille enää elintärkeää.

Mäki-Kulmalan (1994a, 15-87) mukaan nykynuorten initioituminen tapahtuu alakulttuureissa, joissa pyritään pois aikuisten maailmasta, ei initioitumaan mieheksi. Kulttuuri on muuttumassa ja muuttunut, nuoruus pitenee esimerkiksi opiskelun vaikutuksesta. Nuorilla ei ole edeltäjiensä tapaan kiire perheen perustamiseen tai omakotitalon rakentamiseen, vaan tilalle ovat ainakin osittain tulleet muut arvot.

Kouluttautuminen, ympäristösuojelu tai pelkkä elämästä nauttiminen koetaan tärkeiksi perinteisten arvojen rinnalla. Mäki-Kulmala (1994a, 15-87) toteaa alakulttuurien valtaavan vanhempien paikan, joka kertoo mielestäni yleisemmästäkin kehityksestä. Pärjäämisen eetos ei enää ole sidoksissa työnteolla itsensä määrittelyyn, vaan tilalle on tulossa myös pehmeämpiä arvoja.

Isäsuhteen ja maskuliinisuuden pohtimisesta siirryn seuraavissa kappaleissa kertomusten analysointiin. Joissain kohdin rajanveto kertomustyyppien ja isäsuhteen sävyjen välillä on hyvin vaikeaa. Sävyt toivat esille isäsuhteen merkityksen nuorille. Ne kuvasivat tekstirakenteen sisällä olevia pieniä kertomuksia, jotka kertoivat elävästi jonkun muistetun hetken. Kertomustyypeissä tulkitaan, millaisia tapoja kirjoittajat käyttävät kertoessaan isästä ja urheilusta. Ne kuvaavat tekstejä kokonaisuutena, kirjoittamisen tapana.

6 KERTOMUSTYYPIT

Ei ole sama, millä tavalla tarinat tuotetaan. Kertomistavalla on oma tärkeä merkityksensä tulkinnassa, eri vivahteet tuovat omalaatuisen tunnelmansa kertomuksiin. Kun kirjoittaja valitsee mitä tapahtumia ja henkilöitä hän teksteissään kuvaa, kuinka hän tapahtumat kertoo, ei ole kyse pelkästään tyylikeinosta. Kieli on myös todellisuutta tuottava väline. (Sparkes 1995.) Kertomustyyppit jäsentyvät kolmenlaiseen genreen. Ensimmäiset kolme kappaletta ovat katkelmallisia kertomuksia, joista useat noudattavat aikarakennetta. Kolme seuraavaa kappaletta kertoo erityisen mieleenpainuneista hetkistä, ja viimeinen fiktiivisistä kertomuksista.

Kronologinen eteneminen on looginen tapa edetä muistelutyössä. Elämänhistoriasta ponnahtavat muistumat liittyvät usein vahvasti johonkin aikaan tai paikkaan. (Geertz 1973; Silvennoinen ym. 1995.) Isän kanssa urheilu jäsentyy sen mukaan, minkä ikäisenä sitä on harrastettu. Muutamit tarinat sijoittuvat kokonaan lapsuuden maisemaan, toiset taas vertaavat lapsuuden kokemuksia nykypäivän vastaaviin. Oleellista on katkelmallisuus, useasta pikku episodista muodostuva kokonaisuus.

Toisinaan yksittäinen välähdys, tai tapahtuma saattaa olla nuorelle niin oleellinen seikka, että siitä täytyy kirjoittaa koko aine. Joku elämyksen tuottanut tapahtuma on jäänyt mieleen erikoisena asiana, tärkeämpänä kuin muut tapahtumat. Kaikki nuoret jotka kirjoittivat yksittäisestä tapahtumista tai teemoista löysivät tarinoihinsa ehdottoman positiivisen sävyn. Isästä löytyy paljon muistojen voimaa välittäviä kuvauksia, isä oli kertomuksissa mukana auttajana, kaverina tai lähes sankarina (Vilkkö 1997).

Muutamille kirjoittajille kertomus omasta isäsuhteesta oli liian intiimi tai muulla tavoin mahdoton, joten he päätyivät kirjoittamaan fiktiivisen tarinan. Kirjoittajat ilmoittivat selvästi valinnastaan, joten arvailuja mahdollisista fiktioista en tehnyt.

6.1 "Kun olin pieni..."

Muistamiseen kuuluu, että jokaiseen toimintoon sisältyy sekä vanhoja että uusia piirteitä. Se ei edellytä ainoastaan paluuta menneisyyteen, vaan myös nyky-ympäristöön kytkeytymistä. Lapsuuden muistotkaan eivät synny tyhjästä, niiden edellytyksenä on tiettyjen nyky-ympäristön piirteiden hyväksikäyttö. (Järvilehto 1996.)

"Kun olin pieni, niin isä vei minut luistelemaan Sienimäen ala-asteen kentälle, joka on jäädytetty joka talvena. Kävimme luistelemassa melko usein. Toinen paikka, jossa kävimme usein, kun olin vielä pieni, oli uimahalli. Itse en malttanut olla pitkään saunassa, vaan viihdyin paremmin altaan puolella. Yleensä pikkuveljeni oli mukana.

Kun olin jo vähän vanhempi, ehkä ekalla luokalla, isä vei minut pelaamaan pesäpalloa tenavaliigaan. Aluksi en osannut pelata ollenkaan, mutta kyllä se siitä pikkuhiljalleen alkoi sujua. Tenava liigassa pelasinkin muutaman vuoden.

Kun olin 11-vuotias, menin isän kanssa katsomaan urheilutalolle karatenäytöstä, joka oli sitten kuitenkin peruttu. Vaikka en nähnytkään näytöstä,

ilmoitin itseni alkeiskurssille. Laji vaikutti mukavalta ja aloinkin harrastaa karatea." (poika/216)

Lapsuuden kertomuksia leimaa, että urheilu on lopetettu isän kanssa nuorena. Kirjoittajille ei ole jäänyt muuta vaihtoehtoa kuin kertoa lapsuuden muistoja, olivatpa ne sitten hyviä tai huonoja.

Edellisen pojan kertomuksessa isän kanssa on harrastettu sitä ja tätä, mutta minkäänlaisia tuntemuksia ne eivät ole herättäneet. Onpahan tehty vaan. Vasta viimeisessä lauseessa, karaten yhteydessä, vilahtaa sana "mukava", joka kertoo karateharrastuksen aloittamisesta. Karate-harrastus on muullakin tavoin erilainen. Edellisissä harrastuksissa on edetty isä ohjauksella. Isä on vienyt poikaansa harrastuksesta toiseen, joka on sitten myöhemmin loppunut. Karaten kohdalla poika kertoo ilmoittaneensa itse itsensä mukaan. Vasta silloin on löytynyt oma harrastus, josta pojalle on herännyt tunteita liikuntaa kohtaan.

"Pienempänä olisin halunnut aloittaa jääkiekon harrastamisen, mutta vanhempani eivät suostuneet siihen. Olisin halunnut, että isäni olisi viettänyt enemmän aikaa minun kanssani urheillen, ollessani pieni. Hän ei kuitenkaan koskaan pakottanut minua menemään johonkin urheiluseuraan, vaan sain itse valita harrastukseni." (poika/216)

Kertomuksen loppuosa konkretisoi lisää isän ja pojan suhdetta. Urheilussa on menty isän tahtia. Lajit on valittu isän mukaan, ja harrastamiseen käytetty aika isän halukkuuden mukaan. Loppulause pehmentää kertomusta, ainakaan pakkoa ei ole ollut, vaikka muussa onkin ollut parantamisen varaa.

Pojan kertomus lapsuusiän kokemuksista tuo esille ongelmat poissaolevan, etäisen isän suhteessa. Isän ja pojan suhde on jäänyt hyvin tunteettomalle tasolle. Isän merkitys pojalle on urheilussa jäänyt hyvin pieneksi, ehkä loppunut jo ennen alkamistaan.

Vaikka pelkästään lapsuuteen sijoittuvan kertomuksen voisi tulkita helposti negatiiviseksi, ei asian tarvitse välttämättä olla näin:

”Minä asuin pienenä äidin kanssa ja siksi tapasimme isän kanssa viikonloppuisin mummon luona. Isä on hoitanut kaikki urheilulliset jutut minun kanssani äidin puuttumatta niihin. Hän tutustutti minut lukuisiin urheilulajeihin: luisteluun, hiihtoon, yleisurheiluun, uintiin, pyöräilyyn ja moniin muihin juttuihin. Hän opetti minut liikkumaan luonnossa ja kunnioittamaan sitä.

...Opin myös ettei maailma kaadu siihen jos pesäpallo tulee päähän tai sukset katkeavat hyppyrimäessä. Hän rohkaisi minua liikkumaan ja urheilemaan, mutta ei koskaan vaatinut harrastamaan mitään vasten tahtoani. Tunnen monia, joiden vanhemmat suorastaan pakottavat lapsensa uinti- tai lätkäharjoituksiin, sekä muihin vastaaviin. Heistä tuskin kukaan on enää vanhempana liikunnan ystävä.” (tyttö/287)

Liikunta lienee ollut eräs isäsuhteen kulmakiviä, sanoohan tyttö ”isän hoitaneen kaikki liikuntaan liittyvät jutut”. Tunnelataus edelliseen kertomukseen verrattuna on täysin erilainen. Kaikki liikuntaan liittyvä on koettu

tunnepitoisesti, se ei ole ollut vain mekaanista suorittamista. Lisäksi mukana on kulkenut myös isän kasvattajan rooli, jonka tyttö on ymmärtänyt. Toisaalta kertomus jättää jälkeensä kysymyksen lapsuusiän jälkeisestä suhteesta, koska siitä ei mainita sanallakaan.

Lapsuuden kertomukset vaihtelevat tunnelmiltaan laidasta laitaan. Eikä niistä voida vetää yksioikoisia johtopäätöksiä poissaolevista isistä, jotka eivät ole viitsineet harrastaa lapsien kanssa. Ero kertomuksiin, jotka jatkuvat nuoruusiän jälkeenkin on kuitenkin selvä. Jotain suhteen kestävyydestä ja laadusta nuoruusikään jatkuva harrastus lapsen kanssa isistä kertoo.

6.2 Lapsuudesta nuoruuteen

Tarinoissa, jossa lapsi on kasvanut isän rinnalla nuoruuteen on useimmiten kysymys puuhaisista. Isä on lastensa harrastuksissa läsnä, tekemisessä mukana tai ainakin järjestelmässä mahdollisuuksia lapsille.

”Isä nosti minut pienen ruskean ponin selkään ja minä hymyilin kuin hangonkeksi. Siitä lähtien sai isä kuskata minua aluksi vain pari kertaa viikossa paikalliselle ratsastustallille, mutta kun ikää karttui lisää ja taitoa sen myötä, sai isäni kuljettaa minua joka päivä ratsastamaan. ”Ei olisi pitänyt viedä sinua silloin sen konin luo” on ollut tuttu lausahdus jo monen vuoden ajalta. Ratsastusharrastustani jatkui yli 10 vuotta ja isäni oli koko ajan mukana. Milloin viemässä minua

kisoihin, milloin vain tallille, mutta isä oli aina mukana.

Pienempänä, ja miksei vielä nykyisinkin, kävimme paljon sienestämässä ja marjastamassa yhdessä. Ja kun isäni on sellainen "luontoihminen", niin hän metsässä ollessaan "painelee kuin hirvi eteenpäin" ja minä sellaisena metrin kokoisena nysänä en tietenkään kestänyt perässä...

Nykyisin harrastan lentopalloa, jota isäni ei valitettavasti harrasta. Mutta koska isäni pitää hyvin paljon kyseisestä lajista, niin hän mielellään ottaa osaa kaikenlaiseen seuramme toimintaan. Esimerkiksi isäni on ollut useita kertoja meidän joukkueen pelimatkoilla kuskina ja tietysti kunnolla kannustamassa kentänlaidalla. Nytkin tässä parisen viikkoa sitten, kun meillä oli turnaus Enonkoskella, oli isäni mukana. Oli todella kannustavaa huomata isän kasvoilta iloinen ilme, kun olimme menestyneet. Ja muutenkin se antoi tsemppiä peliin, kun tiesi jonkun muunkin jännäävän puolestamme." (tyttö/215)

Harrastuksissa on todellakin kuljettu yhdessä - isä ja tyttö, välittämättä urheilulajista. Isälle ei ole ollut tärkeää tehdä tytöstä itsensä näköistä, vaan hän on sallinut tyttärelleen lajivalinnat oman mieltymyksensä mukaan. Vaikka ratsastuksesta isällä onkin oma mielipiteensä, on sen sisältö humoristinen toteamus. Onhan isä siinäkin lajissa osallistunut harrastukseen aktiivisesti.

Isän suhtautuminen tyttären harrastuksiin ilman ehtoja nostaa isän arvoa tytön silmissä. Myös isä saa vastakaikua tekemästään

kasvatustyöstä. Yhteiset luontoretket, jotka on tehty kenties enemmän isän ehdoilla, ovat olleet tärkeitä tytölle. Lentopalloharrastuksessa isän jatkuva mukanaolo on varmasti lähentänyt isäsuhdetta. Positiivinen palaute silloin, kun siihen on ollut aihetta on omiaan vahvistamaan tunnetta siitä, että isä todella välittää ja haluaa osallistua tytön harrastuksiin. Lapsuudessa hankittu hyvä suhde isän kanssa on kestänyt nuoruusvuosiin asti.

"...Isä oli meidän perheessä se joka kustansi minun ja veljeni harrastukset ja näin oli myös ratsastuksen parissa. Kuten varmasti kaikki tiedämme, ratsastus ei ole urheilulaji halvimasta päästä, mutta kun olin löytänyt mieluisen harrastuksen, maksoi isä nurisematta ratsastustunnin kerran viikossa ja kaikki asiaan kuuluvat välineet.

Ratsastuksen lopetettuani, minulla ja isälläni ei ole ollut juuri mitään yhteistä urheilun parissa. Olemme ehkä muutenkin alkaneet vieraantua toisistamme iän myötä..." (tyttö/213)

Vaikka isä ja tytär toisinaan onnistuvatkin säilyttämään läheisen suhteen nuoruusiälle saakka, useimmiten käy päinvastoin. Toinen esimerkki kertoo tytöstä, joka nuorena harrasti paljon kaikenlaista. Enimmäkseen harrastukset, kuten pesäpallo, kulkivat veljen kautta. Isä oli mukana aktiivisesti, ja tyttö roikkui joukon jatkona. Isälle olisi ollut helppoa jatkaa tytönkin kanssa samalla linjalla, pesiskoulun kautta eteenpäin. Siitä isä ymmärsi perusniisit. Ratsastus tuli kuitenkin tielle. Isä päätti tytön antaa kuitenkin tehdä oman valintansa, ja osallistui mukisematta kustannuksiin ja oli mukana harrastuksen tukemisessa.

Tarina muistuttaa läheisesti ensimmäistä tarinaa, käänteentekevä seikka on kuitenkin ratsastuksen jälkeinen aika. Tytön vieraantuminen isästä. Todella hyvä suhde, joka ei perustu pelkästään harrastuksen tukemiseen, vaan todelliseen yhdessätekemiseen jatkuu myös harrastuksen päättymisen jälkeen ja löytää omat polkunsaa. Sen sijaan pelkästään isän "velvollisuudesta" johtuva yhteinen puuhaaminen loppuu harrastuksen myötä, nuori löytää omat ystävänsä isän sijaan. Isän kanssa ei enää ole mitään puhuttavaa tai puuhattavaa.

Toisaalta tyttö haluaa korostaa juuri ratsastuksen merkitystä isä ja hänen välillään. Ehkä ratsastus onkin ollut irtiotto isästä ja perinteisestä kilpailu-urheilusta. Ratsastuksen merkitykset ulottuvat muualle, hevosten hoitoon ja eläimistä välittämiseen. Maailmaan, johon isällä ei ole pääsyä. Samanlaisia irtiottoja tapahtuu nykyään paljon sukupolvien välillä. Uudet liikuntalajit alakulttuureineen kiehtovat nuoria joilla on statusarvoa heidän omissa vertaisryhmissään. (Mäki-Kulmala 1994a,15-87; Tiihonen 1997b; Tolonen 1993.)

6.3 Nykyisyys

Sellaisia tarinoita, jossa tapahtumat isän ja lapsen välillä sijoittuvat kokonaan nykyisyyteen on vain muutamia. Lapsuudessa vietetyt hetket ovat jääneet paremmin mieleen. Syitä äskeiseen erittelee tyttö lyhyessä tarinassaan.

"Ulkoilen kaksi kertaa viikossa. Käymme kaverini kanssa pururadalla juoksemassa. Kesällä aurinkoisella ilmalla lähdemme mökille, jossa uimme, kalastamme ja grillaamme. Pari vuotta sitten kävin isäni kanssa

hiihtämässä ja laskettelemassa. Nykyään isälläni ja minulla on omat harrastukset. Kesällä tulee käveltyä ja pelattua pesäpalloa. Talvella laskettelen ja luistelen.” (tyttö/257)

Niinhän siinä useasti käy. Kaverit vievät isän paikan. Näinhän sen tietysti pitää ollakin. Kaverien aseman vahvistuminen on normaalia kehitystä kohti oikeanlaista aikuisuutta ja itsenäistymistä. (Mäki-Kulmala 1994a, 15-87.) Isien ja murrosikäisten tyttöjen harrastuksista ei useinkaan enää löydy yhteistä nimittäjää, joten yhdessäolo vähenee (Tiihonen 1997b). Vain joskus kiireettömänä viikonloppuna saatetaan palata takaisin lapsuuden muistoihin ja käydä yhdessä heittämässä hiihtolenkki tai viettämässä iltapäivä laskettelurinteessä. Ainuita syitä isän kanssa liikuntaan lieneekin yhteinen, samana säilynyt harrastus.

”Kun minä täytin 15 vuotta niin minä halusin mopon. Isäni löysi minulle edullisen mopon mopokisoista, joten me ostimme se. Isäni sai kyllä aika kauan korjata sitä ennen kuin pääsin ajamaan sillä. Nyt isäni yrittää myydä sitä pois, koska olen jo kyllästynyt ajamaan sillä, koska sen vakuutukseen ja bensaani meni niin paljon rahaa. Isälläni on autokorjaamon ja hän myös katsastaa autoja rallikilpailuissa, jos ei ole itse ajamassa. Hän on voittanut monia rallikilpailuja, joten hänellä on paljon palkintoja kotonaan, varsinkin jäärallikilpailuista. Isäni ja minä pidämme kumpikin formula 1 ajoista, joten sitä voi kutsua kummankin urheiluharrastukseksi...” (tyttö/266)

Ralliautoilija-isän innoittamana on jälkikasvukin innostunut moottoreista. Mopoistahan se on tietysti alkanut. Tarinassa nuori kertoo hyvin ylpeänä isästään. Yhteinen harrastus on lisännyt nuoren arvostusta isää kohtaan. Yllättävää tarinassa on, että sen kirjoittaja on tyttö, moottoriurheiluhan on perinteistä miesten aluetta. Onko tytön mentävä miesten maailmaan isän kiinnostuksen saamiseksi ja tullakseen vakavasti otetuksi? (Näre 1992b, 34.)

Vähäistä nykyisyydestä kertovien kirjoitusten määrää, voi selittää isä-urheilu-suhteen tärkeydellä. Hetket isän ja urheilun parissa oli vietetty nuorempana. Murrosiän jälkeisestä yhteistä liikuntaharrastuksesta kirjoittavat olivat poikkeuksia. Moottoriurheilijan tytön tarina vaikuttaa tässä valossa hyvin poikkeukselliselta, jolle ei omasta aineistostani löydy vertailukohdetta. Sen sijaan Innanen (1998, 29) kertoo samantyyppisistä poika-tyttö kokemuksista Rantasalmelaisilla tytöillä. Ainutlaatuinen tarina ei varmasti ole, sillä tytöillä on sukupuolirajoja ylittäviä kokemuksia yhä enenevässä määrin. Maskuliiniseen maailmaan haluava tyttö ei enää ole "outolintu", vaan tarina sopeutuu hyvin moninapaistuvaan nuorisokulttuuriin (Tiihonen 1997b).

6.4 Välähdykset - "Se oli minun mieleen painunein hetki"

Yksittäisistä muistoista kertovat kuvaukset muodostavat kertomustyypeissä oman genrensä. Ne muodostavat oman erityisen paikkansa kirjoittajan muistissa. Ominaista näille muistumille ovat yksityiskohtaisuus, muistojen mieleenpainuneisuuden korostus ja voimakkaan emotionaalinen sävy. Ne pyrkivät kertomaan jotain oleellista kirjoittajan elämästä ja suhteesta

isään. (Vilkko 1996, 1997.)

"...Illalla tuli puheeksi, että pitäisi käydä sorsastamassa tuolla järven toisessa päässä. Olin innoissani, koska en ollut vuoteen käynyt sorsastamassa ja se jos mikä on hauskaa. Hirvijahdissakin käyn, mutta se ei ole ihan yhtä hauskaa kuin sorsastus.

Isäni on sorsastanut pienestä pitäen ja osaa hommansa todella hyvin.

Aamulla herättyäni kävin syömään ja valmistautumaan sorsastusta varten kiireellä, koska kello oli puoli kuusi ja kuudelta piti olla jo menossa.

Iskä laittoi haulikon valmiiksi ja minä taas menin ulos katsomaan säätä. Sää oli tyyni ja järven pinta oli aivan sileä. Oli hyvä päivä lähteä sorsastamaan.

Iskä tuli myös ulos, jolloin työnsimme veneen vesille ja lähdimme soutamaan toiselle puolelle. Sousimme rauhallisesti etteivät sorsat tulisi aroiksi vaan että ne käyskentelisivät pahaa aavistamatta. Olimme noin parinsadan metrin päässä sorsista isokaislikko välillämme, joka oli hyväksi meille. Tuuli alkoi jo vähän puhallella, mutta pysyi kuitenkin aika tyynenä.

Sorsat olivat ihan hiljaa ja niin mekin varmistimen kliksahdusta lukuunottamatta ja silloin kuului kauhea rutina kun kaksi sorsaa lähti aivan nenämme edestä. Iskä tempaisi haulikon nopeasti olkapäälle ja ampui vahingossa molemmat piiput tyhjiksi vanhasta

vierekkäispiippusesta haulikosta. Iskä ampui tosihyvin, koska kumpikin sorsa oli tippunut saaren rannalle surmansa saaneina.

Se on jäänyt mieleeni todenteolla. Se oli minun mieleen painunein hetki. Tämä tarina on totta.

FAKTA" (poika/230)

Luonto näyttölee tärkeää osaa lähes kaikissa muissakin yhdestä välähdyksestä kirjoitetuissa aineissa. Suomalainen ilmapiiri, pieni järvi ja vene luo puitteet pojan ja isän yhteiselle sorsastusretkelle. (Vrt. Vilkkonen 1997.) Ehkä juuri veden läheisyys, joka sinänsä on hyvin pelottava elementti hukkumisvaaroinen, sekä pieni vene, jossa isän ja pojan yhteinen tekeminen tulee kouriintuntuvaksi, luo puitteet tällaiselle hyvin mieleenpainuvalle isä-poika hetkelle. "Me kaksi"-tunne on suurimmillaan. Mukana tippa metsästyksen tuomaa miehisyyttä ja jännitystä. Tietynlaisen vaaran keskellä olevaa miehistä hallitsemista, maskuliinisuutta.

Tarinan isä nousee pojan silmissä lähes sankarin asemaan. Isä lataa kaksi piipullista hauleja sorsan niskaan elokuvatyyliin ja tiputtaa molemmat sorsat. Suomalaisessa isässä on sittenkin ainesta oikeaksi sankariksi (vrt. Tiihonen 1996). Tarina on pojasta lähes uskomaton, joten hän varmistaa vielä kirjoituksen uskottavuutta lisäämällä loppuun tarinan todellakin olevan totta - faktaa. Hänellä on todellakin parhaimpiin elokuvasankareihin verrattava pyssymies isänään. Tämä ei ole vain poikien juttuja. Jalkapallomuistot voitetuista peleistä, tai muut urheilujutut eivät pääse lähellekään isän kanssa koettuja miehisiä hetkiä.

Seuraava kirjoittaja on kokenut miehisiä hetkiä naisnäkökulmasta. Suvun yhteinen harrastus kalastus tuo monelle muullekin varmasti mieleen niitä kaikkein parhaita hetkiä, joita isän kanssa on vietetty (Innanen 1998, 26-27; Vilkkonen 1997). Mutta onko kalastus sittenkään niin miehistä kuten voisi kuvitella? Naisten poika-tyttö kokemukset eivät ole enää outoja 90-luvulla. Päinvastoin, naisille on selvästi miehiä hyväksytympää rikkoa sukupuoliraja tulematta leimatuksi. (Innanen 1998, 27; Silvennoinen 1995; Tiihonen 1997b.) Näreen (1992a, 34) mukaan poika-tyttö kokemuksissa on kyse itsensä deseksualisoimisesta, johon tytöt ryhtyvät tullakseen vakavasti otetuiksi.

"Jokainen kalareissu kuitenkin päättyi viimeistään siihen, kun ilta alkoi hämärtää. Silloin kasattiin virvelit, onget ja uistimet omille paikoilleen pakkeihin ja vedettiin vene maihin. Vaikka olisi kuinka tehnyt mieli jäädä vielä hetkeksi, ilmoitti maha tyhjyydestään ja kotiin paluu alkoi tuntua hyvältä ratkaisulta.

Suurin osa kalareissuista jäi unohtumattomina kokemuksina mieleen ja välillä onkin mukava vaipua päiväunelmiin ja lähteä isän ja isoisan kanssa kalaa. Vielä nykyäänkin kalastus on lähellä sydäntä, mutta koulun alettua on harrastus jäänyt vähemmälle huomiolle." (tyttö/178)

Lieneekö niin, että isän on helppo viedä tyttö kalaan, omaan tuttuun ympäristöönsä, ja opetella tuntemaan hänet siellä omalla maaperällä. Se on varmasti helpompaa monelle isälle kuin astua esimerkiksi outoon ratsastuskulttuuriin, jota naiset ja pikkutyötöt tuntuvan hallitsevan melko suvereenisti. (Tiihonen

1997b.) Kalastuksessa isä sen sijaan on tietäjä, opettaja. Tyttö on oppilas, jonka ansiosta isän on helppo näyttää omaan osaavuutensa ja päästä lähelle tyttöä, saada tämän arvostus. Samalla kalastukseen kuuluu hyvin suomalaisia piirteitä. Hiljaisuudessa odottelu ja kiireettömyys, ovat suomalaiselle loman viettäjälle tärkeitä elementtejä. Innanen (1998, 55) kuvaa tällaisia kokemuksia osuvasti hetkiksi, jolloin kalassa käynti muuttuu ongella olemiseksi. Näennäisestä tekemisestä tulee olemista. Kalastuksen tunnelataus varmasti luo tuntua siitä, että isä pääsee jonkinlaiseen hiljaiseen henkiseen yhteyteen, kun äitikään ei ole koko ajan "kärttämässä" vierellä, eikä viemässä huomiota itselleen. Näinhän kasvatuksessa usein käy, vaikka isä yrittäisi hoitaa oman osuutensa (Tigerstedt 1996.) Muuten isä saattaa olla kaukana tyttärestään, ei puhu paljon, eikä ota häntä syliin. Tällaisen herkän hetken huomaavat varmasti myös tyttäret, vaikka siitä ei ääneen puhutakaan.

6.5 Opettavaiset tarinat

Joillekin kirjoittajille aine toimi ajattelun herättäjänä. Useat kirjoittajat huomasivat mitä urheilu hänelle merkitsee ja kuinka isoa osaa isä usein liikuntaan ja urheiluun kasvattamisessa näyttelee. Monet teksteistä loppuvat jonkinlaiseen kiitokseen tai toteamukseen, kuinka hyvin isä on hänen harrastuksiinsa osallistunut, vaikka välillä on tapeltu ja väännetty kättä. Osaltaan tällaisiin loppukommentteihin vaikuttaa eräänlainen "koulupuhetapa" jota oppilaat käyttävät. Aivan kuin he säikähtäisivät, mitä on tullut kirjoitettua ja pehmentävät karua tekstiään aineen lopussa. Näin he osoittavat, että kyllä asiat sittenkin ovat ihan hyvin. Mutta tämä ei varmastikaan ole koko totuus. Uskon monen kirjoittajan

heränneen ajattelemaan aineen pohjalta isän merkitystä, varsinkin urheilussa. (vrt. Bloch 1987.) Lukioikäisillä suurin auktoriteettiuhma on jo kaikonnut, joten he pystyvät jo analysoimaan, kuinka paljon vanhemmat ovat heidän hyväkseen tehneet ja ovat valmiita antamaan arvoa työlle. Mutta ilman tällaista muistelutyötä sen esille kaivaminen saattaisi unohtua tai ainakin siirtyä kauemmaksi?

"Urheilu on aina yhdistänyt minua ja isää. Pienenä keilahalli oli oma linnakkeeni. Lauantai-iltaisina katselimme usein Englannin jalkapalloliigan pelejä sylitysten. Kysyin aina paitsion merkitystä ja nykyään hallitsen sen jo ihan kiitettävästi. Urheiluhullun isäni mukana tempauduin myös tenniksen, yleisurheilun ja penkkiurheilun saloihin.

Isän mielenkiinto urheiluun on vaikuttanut minuun suuresti. Hänen katkeamaton kannustuksensa on innoittanut minua, tuonut menestystä ja sitä kautta itseluottamusta. Se on luonut pohjaa tulevaisuudelle ja ennen kaikkea yhdistänyt ja lähentänyt meitä."
(tyttö/289)

Toisille aineen kirjoittaminen on herättänyt tunteita isän aktiivisesta mukanaolosta, hyvistä hetkistä joita pienenä, ja vähän suurempanakin on saanut kokea. Erään pojan kirjoittamisprosessi sen sijaan herätti miettimään. Se toi muistoihin lapsuuden hetket, joita hän ei enää nykypäivänä koe, mutta synnytti myös tunteen isän uudelleen kohtaamisesta.

"Tätä ainetta kirjoittaessani olen huomannut, että minun ja isän väliset harrastukset ovat jääneet ainakin viimeisen 7 vuoden aikana aika vähille, mutta

eipähän minulle ole tullut mieleenkään harrastaa mitään isäni kanssa, koska oma harrastukseni verottaa suuren osan aikaani.

Toivottavasti me tulemme joskus tulevaisuudessa harrastamaan jotain mielenkiintoisia lajeja ja opimme toisistamme monia mielenkiintoisia asioita.”
(poika/232)

6.6 Ristiriitaiset tarinat

”Isäni on urheiluhullu. Hän pyöräilee, lenkkeilee ja hiihtää. Vielä tähän päivään mennessä hän ei ole ymmärtänyt, että kaikki eivät välttämättä ole yhtä innostuneita urheilusta kuin hän on. Minua ja sisartani hän on aina innostanut ja joskus hieman painostanutkin urheilemaan, muttei se meitä erityisemmin kiinnosta. Jos isälläni olisi myös poikia, eikä vain tyttöjä, olisi heistä varmaankin kehittynyt samanlaisia urheilufanaatikkoja. Isäni olisi tyytyväinen, eikä aina painostaisi meitä sisaruksia urheilemaan!

...Kaiken kaikkiaan on kuitenkin hyvä, että isäni on aina innostanut minua urheilemaan, sillä jos ei olisi, en kertaakaan olisi käynytkään lenkillä, ja kuntoni olisi todella huono. Nyt se on ainakin kohtalainen, vaikken urheilua erityisemmin harrastakaan.” (tyttö/237)

Ylläolevat kaksi otetta on poimittu samasta aineesta, vaikka tunnelma poikkeaa toisistaan melkoisesti. Kirjoitelman

alussa isä on painostaja tai nuoren harrastuksen arvostelija, mutta lopussa isä on hoitanut tehtävänsä niin hyvin, että arvostelun aihetta ei oikeastaan olekaan. Sadulle on saatu onnellinen loppu. Mahdollinen tulkinta asialle on kirjoittajien huono omatunto kirjoituksesta. Isää ei ikäänkuin uskalla arvostella, vaan lopussa oleva pehmennys kuittaa hieman edellä kirjoitettua.

Toinen merkillepantava seikka tällaisissa yllättävän käänteeseen sisältävissä tarinoissa on se, että kirjoittajat ovat kaikki tyttöjä. Ovatko tytöt jollakin tapaa herkempiä isänsä suhteen? He kokevat etteivät saa kertoa negatiivisia asioita perheestään, ja paikkaavat sitten kertomaansa muuttamalla tarinan luonnetta. Vai onko tulkinta aivan päinvastainen? Isäsuhde pojille on niin herkkä asia, että he jättävät kipeät asiat kokonaan kertomatta. He silottelevat tarinaa, ettei siitä tulisi sopimatonta. Pojat eivät uskalla arvostella isäänsä tyttöjen lailla. Arvostelu voisi osua osittain myös heihin itseensä. Lieneehän oma isä useimmille tärkeä esimerkki mieheksi kasvamisen tiellä, vaikka ei usein sankariksi tai idoliksi kohoakaan (Näre 1992b; Sinkkonen 1992, 141; Tiihonen 1996.) Toisaalta poikien ja tyttöjen puhetavoissa on eroa. Tyttöjen tyyliin kuuluu vuodattaa avoimemmin asioita, joista pojat mielellään vaikenevat. (Innanen 1998, 84.) Siten tällaiset käänteet tytöillä saattavat olla hyvin alitajuisiakin. Pojilla puhetapaan ei kuulu "valitus". He kirjoittavat tekemisestä eikä ongelmista (Hyvärinen 1994). Ongelmat eivät ehkä heidän mielestään kuulu kouluaineisiin. Esimerkiksi seuraavan tarinan tyyllisiä tilityksiä ei poikien kirjoittamista aineista tapaa:

"...Isäni oli tavallaan syypä lopettamiseen, koska parina viimeisenä vuonna innostukseni lopahti aika täydellisesti ja jatkoin vain isäni patistettua minut

lenkille ja ilmoitettua minut kilpailuihin. Harjoitukset vähenivät ja sijoitukset putosivat samaa vauhtia. Aina kun olisi pitänyt lähteä lenkille, niin välillä sanoin, että minulla on läksyjä tekemättä tai että meillä on kokeita, joihin pitää lukea. Välillä syyt olivat aivan oikeita, mutta välillä vähemmän oikeita. Ajattelin, että isäni pettyy kauheasti jos minä lopetan kilpailemisen..." (tyttö/194)

Vaikka asiat ovat menneet huonosti välillä, lopusta löytyy valoa. Isä on kaikesta huolimatta hoitanut asiansa hyvin?

"...Kaiken kaikkiaan minulla on päällimmäisenä muistoissa hauskoja tapahtumia aiheesta isä, minä ja urheilu." (tyttö/194)

6.7 Fiktiot - tarua vai totta?

Vajaa kymmenen lähes kahdestasadasta koululaisaineesta olivat mielikuvituksen tuotteita, fiktioita. Kirjoittajat olivat ilmaisseet selvästi kirjoittavansa kuvitteellisen tarinan, joten arvailujen varaan en olettamustani nojaa. Mutta miksi kirjoittaa fiktio aiheesta, josta lähes kaikilla on jonkinlaisia omakohtaisia kokemuksia? Koska ennen kirjoitusta annettiin ohjeet, joissa kerrottiin kirjoittelman menevän tutkimustarkoitukseen, vahingossa tai värikkäämmän tarinan toivossa tuskin kukaan on fiktiota kirjoittanut. Numeron kalastelusta ei tässä aineessa ollut kyse, vaikka opettaja osan aineista lukikin. Syitä on siis etsittävä kirjoittajista itsestään ja heidän isäsuhteestaan. Freemanin (1993, 198) mukaan kertoja joutuu pohtimaan mitä suostuu esimerkiksi

tutkijalle paljastamaan. Omasta isästä kirjoittaminen kouluaineessa on tietysti hyvin intiimi aihe. Koulussa, jossa "isä, minä ja urheilu"-otsikko oli yhtenä muiden joukossa, ei yksikään teemaan tarttunut. Aihe oli siis vaikea.

Fiktioiden tulkinta ei ole näiden kertomusten suurin ongelma tai opetus, vaan itse kirjoittajien analysointi. Kenelle aihe on vaikea? Onko vaikeampi kirjoittaa, jos suhde on ongelmallinen? Aineessa joutuu paljastamaan alastoman itsensä ongelmien keskellä. Toisaalta ongelmallista suhdetta joutuu pohtimaan. Kirjoittaminen voi olla hyvinkin helppoa, jos ongelman on jo käynyt läpi. Ongelmattomasta suhteesta sen sijaan ei saata olla mitään kirjoittamista. Se on mennyt omalla painollaan, ei sitä ole kenenkään tarvinnut pysähtyä miettimään.

Fiktiotarinat on pääpiirteissään jaettavissa kahteen kategoriaan: positiivis- ja negatiivissävyisiin kertomuksiin. Negatiivisten tarinoiden isät ovat kohdelleet lapsia jollain tavoin huonosti. He ovat olleet liian innokkaita, toimineet omilla ehdoillaan tai pakottaneet lapset harrastamaan omia mielilajejaan, joista nuoret eivät ole välittäneet. Positiivisissa kertomuksissa isä esiintyy eräänlaisena ihanneisänä, joka on toiminut lasten ehdoilla. Osa positiivisista tarinoista on luonteeltaan sellaisia, että ilman "fiktio"-merkintää tarinan lopussa en olisi niitä fiktioksi mieltänyt. Ehkä se kertoo jonkinlaisesta isän kaipuusta. Olihan joukossa kaksi kertomusta joiden alussa ilmoitettiin lyhyesti, että isän kanssa ei ole urheiltu, tai hänen puuttumisestaan kokonaan.

"Isä kannusti minua aika paljon urheilun pariin.

Olihan hän itsekin entinen urheilija ja hän oli hyvin

kiinnostunut urheilusta. Pienenä pelasimme palloa ja kun innostukseni ja ikäni karttui, niin isä vei minut oikeisiin jalkapalloharjoituksiin. Siitä se minun "jalkapallourani" lähti käyntiin. Isä kuskasi minua harjoituksiin ja seurasi kentänlaidalla peliä.

Murrosikäni tultaessa minulta jäi melkein kaikki pienenä aloittamani harrastukseni. Silloin tuntui olevan parempaakin tekemistä iltaisin. Isäni suhtautui tähän tyynesti ja ymmärsi päätökseni hyvin. Tietysti hän oli sitä mieltä, että minun olisi kannattanut jatkaa. Varmasti häntä itseäänkin harmitti, koska olihan hän uhrannut harrastuksilleni monta vuotta.

Nyt jälkeenpäin minua harmittaa, että lopetin urheilun. Silloin minusta tuntui, ettei kukaan normaalijärkinen viettäisi vapaa-aikaansa hikisissä urheiluharjoituksissa. Ja eihän sitä koskaan tiedä, vaikka minusta olisi se olympiamitalisti tullutkin!
(fiktio)" (Tyttö/220)

Kertomuksen luettuani herää kysymys, miksi kirjoittaan tällainen fiktio ideaali-isästä? Ei mitään hurjaa mielikuvitustarinan tuntuista satua, vaan melko tavallinen tarina tytön ja isän aktiivisesta ja lämpimästä suhteesta urheilun kautta kerrottuna. Kysymyksenasettelu johtuu ehkä omasta näkökulmastani tehdystä tulkinnasta. Tarina saattaa olla kirjoittajalle hyvinkin mielikuvitusrikas, kertomus isästä, jota hän ei ole koskaan kohdannut. Koska oikea isä ei ole ollut läsnä, on hyvä syy kirjoittaa ideaali-isästä, josta on jäänyt paitsi (opettajan ilmoituksen mukaan kirjoittaja on perhekodissa asuva tyttö, jonka huoltaja on eno). Tyttö on kenties vaipunut

päiväunelmiin, ja saanut hetken aikaa tuntea mielikuvissaan millaista on olla unelmien isän kanssa.

Tarinan isän piirteitä ovat aktiivisuus ja läheisyys tytön kanssa. Isä kannustaa tyttöä harrastuksissa, mutta on myöskin ollut vaativa. Kaikki piirteitä, joista tyttö on todennäköisesti jäänyt paitsi. Osa isän piirteistä, kuten vaativuus, ovat sellaisia joista "normaalin" isäsuhteen eläneet tytön voisivat hyvin kirjoittaa toiseen sävyyn, piiskuri-isänä. Isättömän tytön kirjoituksessa kuitenkin kuri koetaan hyvänä asiana, joka tuo elämään uusia arvoja. Isän jämäkkyys tytölle merkitsee välittämistä enemmän kuin pelkkää auktoriteetin mukaan toimimista, jollaiseksi kuri voidaan "normaaleissa olosuhteissa" kokea.

"Isäni on aina ollut hulluna urheiluun. Hän harrastaa vieläkin erilaisia lajeja vaikka on jo keski-ikäinen. Äidilleni se on aivan luonnollinen ja arkipäiväinen asia, että isäni nousee joka aamu viideltä lenkille, käyttää ruokatuntinsa punttisalilla ja viettää illat pitkät harrastaen mitä erilaisempia lajeja. Minulle tämä on enemmän haitaksi kuin hyödyksi.

Ollessani kolmevuotias minua ei työnnetty rattaissa niin kuin muita ikäisiäni lapsia, vaan joudin kävelemään äitini ja isäni vierellä. Ja vaikka kuinka kitisin ja kitisin niin aina vain minä kävelin. Isä sanoi aina, että "Jos sinä olisit poika, niin kyllä sinä jaksaisit kävellä". Eli jo lapsesta alkaen isäni on yrittänyt tehdä minusta poikaa." (tyttö/236)

Negatiivisissa fiktioissa isä on piiskuri, joka pakottaa lapset omaan muottiinsa urheiluharrastuksissa. Piiskuri-isä lienee melko pinnalla oleva aihe lukiolaisnuorten mielissä. Pohjaa väitteelle lisäävät useat omaelämäkertaiset kertomukset, joissa vakuutellaan oman isän antaneen heidän valita itse harrastuksensa. Syy tämäntyyppiseen kirjoittamiseen saattaa löytyä asetelmasta, jossa tutkija etsi isäsuhdetta käsitteleviä kirjoitelmia. Kirjoitelmissa yritetään vakuuttaa, että ainakaan heidän perheestään ei lehtien sensaatiojuttujen aiheita löydetä.

"...Hän ehdotti minulle taas jos jonkinlaista lajia ja kun vastarintani viimein jalkapallon kohdalla murtui, hän päätti että jalkapallo on se jokin! Tälläkin hetkellä siis käyn noissa ikävissä harjoituksissa, enkä uskalla mainita isälleni etten ole ollenkaan kiinnostunut asiasta. Joukkueessamme on kyllä oikein mukavia kavereita ja kuntoni pysyy hyvänä. Ainoa ongelmani on kertoa isälleni kuinka paljon olen aina halunnut päästä tanssitunneille. FIKTIO" (tyttö/167)

Toinen mielenkiintoinen yhteinen piirre kirjoituksissa on maskuliinisuusteeman käsittely. Negatiivinen isä on perinteinen auktoriteetti, joka ohjaa lapsiaan omaan maskuliiniseen suuntaansa (esim. Roos 1987; Siltala 1994). Kirjoittajat heittävät toiveen androgyynisestä isästä, joka ymmärtäisi lasten tarpeita, vaikka ne eroaisivat selvästi isän omista mieltymyksistä. Esimerkiksi erään tarinan poika halusi tanssijaksi, jota miehisen isän pojan lienee edelleen vaikea harrastaa. Toisen kertomuksen tyttö halusi pysyä reilusti tyttönä, mutta isä yritti miehittää häntä, tehdä kaltaisekseen. Vanha maskuliinisen hegemonian malli varsinkin urheilun

yhteydessä näyttää osin säilyneen muuttumattomana, sillä kertomusten isähahmo edustaa vanhakantaista autoritääristä isää (Carrigan, Connell & Lee 1985). Toisaalta omaelämäkerrallisissa tarinoissa autoritaarisia isiä ei enää juuri tapaa, tässähän kyse on kuitenkin fiktiosta ja varmasti myös median julkisuuskuvausta.

7 LOPPUPOHDINTOJA

7.1 Muistoja tutkimassa

Vilkon (1997) mukaan elämäkertoissa vanhempia koskeva kerronta jakautuu karkeasti kolmeen tyyppiin. Ensinnäkin elämänkertomus sisältää paljon yksittäisiä ja tilannesidonnaisia vanhempiin viittaavia mainintoja. Tämän tyyppiset huomiot eivät nosta isää tai äitiä tapahtumien pääosiin, eikä välttämättä edes sivurooleihin. Vanhempien vain todetaan tehneen sitä ja tätä, tai he sattuvat olemaan paikalla kun jotain merkittävää tapahtuu. Toiseen elämäkertoille ominaiseen kertomistapaan liittyy erityisiä kertomisjaksoja, joissa kuvataan esimerkiksi vanhempien perhetaustaa, ulkonäköä, luonnetta, ammattia, käyttäytymistä tai kasvatusmenetelmiä. Näiden tarkoituksena on koota kertojan taustaa ja kuvata vanhempien ja lasten suhdetta arvioiden sen merkitystä.

Lukiolaisten kertomuksissa isä sai kirjoittajilta melko suuren osan. Kertomuksissa pitäydyttiin tiiviisti otsikon puitteissa, isä ja lapsi olivat usein tasavertaisissa rooleissa. Joskus isä nostettiin pääosaan taitavana metsämiehenä tai ennakkoluulottomana rämöpäänä. Isätyyppien tulkinnat kuvaavat Vilkon (1997) mainitsemia kertomusjaksoja, joissa selvitetään taustaa. Kertomuksesta tulevien pienien vihjeiden avulla olen pyrkinyt tulkitsemaan isän suhdetta lapseen nähden. Kertomusten suppeuden vuoksi taustojen kertominen tässä aineistossa ei nouse päällimmäiseksi kirjoitustavaksi, enemmän kuvataan yksittäisiä tapahtumia.

Vilkon (1997) mielestä kolmas kertomiseen kuuluva osuus on yksittäisistä tai usein toistuvista tapahtumista muodostuvien muistojen ja muistikuvien kuvaus. Nämä ovat eräänlaisia

tekstirakenteen sisällä olevia pieniä kertomuksia, jotka pyrkivät kuvaamaan elävästi jonkin tuokion. Ne sijoittuvat toisinaan vanhemmista kerrottujen jaksojen sisään, mutta niihin liittyy erityisesti paikkaan ja aikaan sidoksissa olevia muistoja. Ominaista näille muistoille ovat yksityiskohtaisuus, muistojen mieleenpainuneisuuden korostus ja voimakkaan emotionaalinen sävy. Samalla ne kertovat jotain olennaista kirjoittajasta ja hänen suhteestaan vanhempiin.

Eloisista muistoista kirjoittaneista useat liittivät kertomuksensa luontoon. Luontokokemuksesta isän kanssa muotoutui hyvin emotionaalisia hetkiä, joiden tärkeyttä ei tarvinnut perustella. Yhdessä vietetty kalastusmatka tuo nuoren mieleen hyvin yksityiskohtaisia muistoja virvelin heitosta tai eväiden syönnistä. Erityisen seikkaperäisesti selvitettiin hetkiä, jolloin oltiin isän kanssa kahden.

Innasen (1998) aineistossa "Herkät hetket isän kanssa" hiljainen yhdessäolo oli rantasalmelaisille nuorille tärkeimpiä kokemuksia. Samanlaisia olivat tunteet myös karjalalaisessa pikkukaupungissa Imatralla. Mieleenpainuneen tarinan ei tarvitse olla ihmeellinen, vain yhdessä yöllä katsottu urheilu riittää liittämään nuoren isän yhteyteen. Isän ei yhteisinä hetkinä tarvinnut edes puhua, pelkkä rinnakkain oleminen riitti. Tärkeäksi hetket tehnee isän jakamaton huomio, jota nuoret saavat kokea harvoin. Jos kirjoittajilla ei ollut sisaruksia jakamassa isän aikaa, oli ainakin äiti, joka vaati muuna aikana oman huomionsa. Vaikka isät yrittävätkin huolehtia perheestään yhä paremmin järjestämällä aikaa lapsille ja tekemällä kotitöitä, silti poissaoleva isä on vieläkin ongelma. Siksi yhteinen kokeminen ja tekeminen koetaan tärkeäksi. Varsinkin kun isä on muuttunut aikojen saatossa sen verran, että hänen kanssaan on miellyttävä olla.

Vaikka elämäkerroissa urheilu jäikin taka-alalle, silti urheilu diskurssina (muisteleminen ja kirjoittamisen tapana) tuo esille omalaisensa kirjoittamistavan. Silvennoisen (1996) mielestä urheilu koetaan enemmän tekevän kuin kokevan ruumiin kautta tuotetuksi elämykseksi. Tässä aineistossa nuoret kirjoittivat kuitenkin runsaasti hetkistä, joissa urheilu vaihtui yhdessäoloon ja urheilun "citius, altius, fortius"-ideologia jäi toisarvoiseksi. Ehkä lukiolaisten heterogeeninen joukko verrattuna Silvennoisen (1996) aineistoon, liikunnanopiskelijoihin, kokee urheilun eri tavoin. Voitontavoittelu vaihtuu isän kanssa puuhailuun ja näin ollen myös urheilukertomukset saavat uutta syvyyttä. Tärkeintä ei useinkaan ole edes itse urheilu, vaan merkitys yhdessä liikkumiseen voidaan löytää vaikka keskinäisestä keskustelusta.

7.2 Maskuliinisuus kertomuksissa

Maskuliinisuus on usein samaistettu järkeen, rationaalisuuteen ja itsehillintään. Miehellä ominaiseksi piirteeksi on koettu tunteiden hillintä, jolloin mies on ollut itsensä hallitseva. Itsehillinnästä on muodostunut väline, jolla on voinut hallita myös muita. (Lehtonen 1995, 36.)

Viime vuosina miehen malli on kokenut muutoksia.

Maskuliinisuutta on pohdittu uusista näkökulmista.

Absoluuttisen hallinnan tilalle on tullut suhteellinen maskuliinisuus, jolla on monenlaisia sävyjä. Maskuliinisuutta ei voi enää määrittää feminiinisyyden vastakohtana, vaan yhdestä oikeasta maskuliinisuudesta on tullut monipuolinen miehen kuva. (Badinter 1993, 47; Silvennoinen & Tiihonen 1995.)

Isän roolissa maskuliinisuuden muutos näkyy ennen kaikkea muuttuvina, jatkuvasti monipuolistuvina isän malleina. Vanhemmat ja opettajat kaihtavat "kasvatus" -sanaa, he haluavat kavereiksi lasten rinnalle (Hoikkala 1993, 148-151). Autoritaarisesta isästä ollaan tultu pitkä matka kohti Huttusen (1987) kaipaamaa hoivaavaa isää.

Kaikki isät eivät kuitenkaan ole kaveri-isän roolia ottaneet, vaan pysyneet perinteisessä isän mallissa. Maskuliinisuuden ristiriitoihin isät törmäävät ennen kaikkea tyttöjen harrastusten parissa. Ratsastus on useille isille vaikea pala sulatettavaksi, siksi he ovat jättäytyneet suosiolla sivuun. Isät eivät aina ole pystyneet riittävän nopeasti vastaamaan maskuliinisuuden ja isyyden uusiin haasteisiin. Nuorten odotukset vanhempia kohtaan ovat muuttuneet vieläkin nopeammin (Innanen 1998, 60). Selvimmin tämä näkyy aineistoni fiktiivisissä kertomuksissa, joissa nuoret kaipaavat androgynistä isää, joka ymmärtäisi heitä sellaisina kuin he ovat. Maskuliinisen sankari-isyyden aika näyttää olevan ohi. Vanhaan rationaalisen tunteettomaan maskuliinisuuteen kasvattajia eivät kaipaa edes pojat.

Isän aseman muutos ja vallan heikkeneminen on muuttanut lasten asemaa vanhempiin nähden. Sekä omastani että Mikko Innasen (1998) aineistosta löytyy esimerkkejä poika-tytöistä, jotka haluavat mennä isän maskuliiniseen maailmaan. Vaikka tyttöjen toiminnan voi helposti tulkita "isän näläksi", ei yhdessä puuhailu välttämättä tarkoita isän ansaitsemista hänen omalla reviirillään. Kyseessä voi yhtä hyvin olla maskuliinisuuden rajat ylittävistä irtiotoista, joita tytöt yhä enemmän haluavat kokea (Tiihonen 1997b). Pojilla vastaavat kokemukset olivat huomattavasti harvinaisempia. Vain yksi poika kirjoitti tanssiharrastuksestaan. Tärkeäksi poika koki isän hyväksynnän,

jolloin hän sai olla oikea mies feminiinisestä harrastuksesta huolimatta. Ilmeisesti poikien kasvatus on tyttöjen kasvatusta perinteisempää, samoin poikakulttuurin rajat ovat tyttöjen vastaavia tiukempia. Feminiinisissä harrastuksissa kulkeva poika ei tule hyväksytyksi vertaisryhmiin, jolloin nuorten miesten rohkeus ei riitä lähteä kokeilemaan uusia uria. Ehkä takana on vanhan maskuliinisuuden rajat, jotka tuomitsevat miehen helposti epämieheksi tai homoksi (Lehtonen 1995, 27).

Tyttö- ja poikakulttuurin eroista kertovat myös erilaiset kirjoittamistavat. Vilkon (1997) mukaan miesten kertomukset korostavat lineaarisia jatkumoa, naiset taas arvioivat kertomiaan elämäntapahtumia puolison, lapsien tai muiden tärkeiden tilannevaikuttajien kautta. Eriytyisen selvästi tyttöjen ihmissuhdekeskeinen lähestymistapa tuli esille sisarusuhteista kerrottaessa. Pojilla oli hyvin vähän perheestä kertovia tekstejä. Tytöt sen sijaan kertoivat varsinkin veljistään, jotka he kokivat tärkeiksi juuri urheilusta kirjoitettaessa. Olivathan veljet usein tyttöjen ja isän välissä urheiluharrastuksissa. Tyttöjen kirjoittamistavan takana on varmasti kulttuurisesti opittu malli. Tytöt pyrkivät luomaan poikia enemmän läheisiä yhteyksiä kanssaihmiisiin. Samoin tyttöjen minäkuva on poikia enemmän riippuvainen muista, pojat mittaavat omaa hyväksyntäänsä suorituksilla. (Aapola 1992; Näre 1992a.)

Toinen selkeä ero tyttöjen ja poikien teksteissä oli tyttöjen "ronskimpi" kirjoitustyyli. Tyttöjen teksteissä urheiluhullu isä sai poikia negatiivisemmän merkityksen ja isän ansaitsemistarinat olivat lähes kaikki tyttöjen käsialaa. Lisäksi tytöt kritisoivat isää huomattavasti poikia enemmän ja värikkäämmin. Silvennoisen (1996) mainitsema "suolattomuus" isäsuhteesta kerrottaessa tuli esille poikien teksteissä.

Tigerstedt (1990) on huomannut, että miehet usein puolusteleivat pettymystä aiheuttavaa isää. Miehet kokevat sympatiaa isää kohtaan, naiset kirjoittavat kipeistä asioista. Ehkä pojille isäsuhde on niin paljon tärkeämpi kuin tytöille, että kirjoittaminen on vaikeaa. Toinen tulkintamahdollisuus on mies- ja naiskulttuurin erot. Siinä missä tytöt kokevat isän kohtelun heitä kohtaan huonoksi, pojille sama tilanne tuntuu luonnolliselta, josta ei ole aihetta kirjoittaa. Pojat olettavat esimerkiksi isän tunteettomuuden kuuluvan osaksi maskuliinista kulttuuria, jota ei ole lupa kritisoida.

7.3 Tieteen rajamaillako?

”Tieteen tekeminen on objektiivista, ulkopuolista tarkkailua”, niin uskottelin itselleni. Tämän mielipiteen vaihtuminen tapahtui pikkuhiljaa. Se alkoi keväällä 1996, jolloin mietin omaa graduaihettani, ja löysin monisteen ilmoitustaululta: ”isät ja pojat ja urheilu - tutkimusprojekti isäsuhteen representaatioista.” Siinä voisi olla jotain. Onhan minullakin takanani värikäs tausta isän kanssa urheilusta. Isän kanssa pelailtiin paljon pienenä, ja myöhemmin urheiltiin vakavammin. Isä valmensi, minä hyppäsin pituutta ja 3-loikkaa. Siitä on jäänyt paljon muistoja, joita olen nyt myöhemmin yrittänyt tulkinnoissani hyödyntää. Mieleeeni ovat tulleet voiton hetket, Suomen mestaruuksia myöten. Mutta myös tappiot ja tappelut joita kentän laidalla on koettu.

Työ kohti graduani on ollut matkan tekoa, joka on rönsyillyt välillä pahastikin sivulle, mutta kaikki on myös vienyt eteenpäin. Alkusysäys oli tutkijasymposium Tuulen kylän päiväkodissa Jyväskylässä syksyllä 1996, josta matka lähti liikkeelle. Seuraava ”pysäkki” oli helmikuussa 1997, jolloin

kourallinen tutkijoita ja opiskelijoita kokoontui yliopiston pieneen luentosaliin lukemaan ja dramatisoimaan tekstejä, joita oppilaat olivat syksyn 1996 aikana kirjoittaneet. Oltiin sosiodraamassa, jossa oli tarkoitus ruumiillistaa kirjoituksia, päästä kirjoittajien "nahkoihin". Ja siinä tottavie onnistuttiin! Viimeistään tämän jälkeen objektiivisen tutkijan rooli oli murtunut, olin siirtynyt sivustaseuraajasta mukanaeläjäksi.

Sosiodraaman jälkeen virisi ajatus kirjasta, Tuulenkylän symposiumin ajatusten ja alustusten pohjalta. "Härkätaistelija kentän reunalla" (Silvennoinen ym. 1997) julkaistiin isänpäivänä 1997, yhtenä kirjoittajana minä, graduopiskelija. Matkalle kuului myös Marjatta Saarnivaaran emännöimä laatupiiri, poikkitieteellinen tutkijaseminaari. Kokoonnuimme useita kertoja pohtimaan laadullisen tutkimuksen ongelmia, ja esittelemään töitämme. Lisäksi projektia on rikastuttanut yhteinen kesäretki, "eliaslönrothilainen"-matka itä-Suomeen, koululaisten kirjoitelmien alkulähteille. Samalla vierailimme isiemme luona, Tiihosilla Mikkelissä, Innasilla Rantasalmella ja omien vanhempieni luona Imatralla. Perheiden ja isien arkisen menon seurailu toi mielenkiintoisia ajatuksia isien ja poikien suhteista. Kyllä pojat isiään muistuttavat melkoisesti.

Kaikkien matkan etappien lomassa olemme pysähtyneet yhteiseen piiriin, gradu-opiskelijat ja projektin vastuulliset tutkijat. Käsittelemään gradujamme, keskustelemaan, neuvomaan toinen toisiamme. Tie graduun ei ole siis ollut perinteinen, vaan yhteistä matkantekoa joukossa, jossa olemme tukenut toinen toisiamme.

Näiltä lähteiltä olen tulkinut aineistoani, subjektiivisenä tutkijana, joka on yrittänyt olla unohtamatta myöskään

objektiivisuuttaan. Mutta pelkkä ulkopuolinen tarkkailu on ollut työvaiheiden taustaa vasten täysin mahdotonta, enkä ole siihen edes pyrkinyt. Kylmän ulkopuolisella suhtautumisella tuskin olisin löytänyt niitä nyansseja, joita olen nyt pystynyt tekemään. Paljon on jäänyt piiloon, sillä olen tarkastellut aineistoa omasta tutkijan lähtökohdastani, omia kokemuksiani kirjoituksiin peilaten. Tukenani on toki ollut useita muita näkökulmia, mutta silti kaikkea ei voi saada yhdellä kertaa.

7.4 Onnistuminen?

Tutkimuksen kuluessa matkan varrella oli karikoita, joihin näin jälkikäteen on helppo puuttua. Suurimmat ongelmat liittyvät aineiston keräykseen. Koulussa opettajan kautta kirjoitettu aine ei varmasti tuonut julki kaikkia särmiä, joita siinä olisi voinut olla. Arto Tiihosen(1997b) Mikkelistä ja Mikko Innasen(1998) Rantasalmelta keräämät aineistot, jotka tulivat suoraan tutkijoiden käsiin, sisältävät enemmän aidompaa ilmaisuja, murretta ja tiheämpää puhetta isästä.(Tiihonen 1997b.) Koulukonteksti opettaa tietynlaiseen puhetapaan. Toinen selventävä seikka, joka aineiston keräysvaiheessa olisi tullut huomioida oli oppilaiden taustatietojen kartoitus. Sosiaalinen tausta, sisarusten lukumäärä ym. olisivat antaneet lisävihjeitä tehtäessäni tulkintoja. Kirjoittajien tausta antaa pohjaa heidän kulttuuritaustalleen, jonka pohjalta tulkinnat tehdään.

Tutkimusmenetelmän luonteesta johtuen lisäkysymyksiä ja ongelmia syntyi matkan varrella useita, joten lisätutkimuksille jäi aiheita yllin kyllin. Liikuntatieteissä tuoreen tutkimusmetodin käyttö antaa mahdollisuuksia uusiin samankaltaisten aiheiden tutkimiseen ja metodin edelleen kehittelyyn. Isä-lapsi-urheilu-suhteesta selvisi tutkimuksessa

sittenkin vain ripaus pintaa. Mielenkiintoista olisi levittää tutkimusta kilpaurheilun pariin, isä-lapsi-valmentaja-suhteeseen. Toinen herkullinen tutkimuskohde on sisaruussosiologia, jota sivutaan tässä tutkimuksessa hetkittäin.

Prosessin onnistuminen oli pienistä puutteista huolimatta erittäin hyvä. Työskentelytavat erilaisine pienryhmineen ja mukana olleet kokeneemmat tutkijat ovat antaneet oman erittäin tärkeän panoksensa työn onnistumiseen, ja lisänneet omia näkökulmiani. Sosiodraaman mukanaan tuoma asioiden konkreettinen oivaltaminen on varmasti täysin uutta monella tieteen sektorilla. Siinä siirryin pintatarkastelusta syväluotaukseen. Asioiden oppimisesta tuli tunteellista kokemista, joka lisäsi ymmärtämistäni valtavasti. Omaelämäkerralliseen tutkimukseen tutustuminen on opettanut minulle paitsi tutkimusmenetelmän, myös tutustumaan itseeni entistä paremmin. Tekstien kautta on avautunut maailma, jossa olen paikantanut itseäni ja omaa isäsuhdettani entistä tarkemmin. Isän poikana oleminen on tullut jälleen tärkeäksi muutaman "hiljaisemmän" vuoden jälkeen. Yhteisen ajan löytäminen ja yhdessä oleminen on palannut omaan isäsuhteeseeni tämän tutkimuksen aikana.

LÄHTEET

- Aapola, S. 1992. Helsinkiläistyttöjen ystävyysuhteet: ihanteina itsenäisyys, läheisyys ja monipuolisuus. Teoksessa S. Näre & J. Lähdemaa (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 83-102.
- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Vastapaino: Tampere.
- Badinter, E. 1993. Mikä on mies? Vastapaino: Tampere.
- Bloch, E. 1987. Jälkiä ("traces"). Parnasso 7, 420-424.
- Bly, R. 1990. Rautahannu. Matka miehuuteen. WSOY: Porvoo.
- Brittan, A. 1989. Masculinity and power. Oxford: Basil Blackwell.
- Carrigan, T. Connell, B. & Lee, J. 1985. Towards a new sociology of masculinity. Theory and Society. 14 (5), 551-604.
- Connell, R. W. 1987. Gender & power. Cambridge: Polity press.
- Connell, R. W. 1990. An iron man: The body and some contradictions of hegemonic masculinity. In M. A. Messner & D. F. Sabo (eds.) Sport, men and gender order. Critical feminist perspectives. Champaign: Human kinetics books, 83-95.

- Corneau, G. 1989. Pere manguant, fils mangué. Quebec: Les editions de l`homme.
- Eskola, J. 1991. Eläytymismenetelmän käyttö sosiaalitutkimuksessa - tekninen opas aloittelijoille. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen työraportteja B:33/1991.
- Featherstone, M. 1991. Consumer culture & postmodernism. London: Sage.
- Freeman, M. 1993. Rewriting the self. History, memory, narrative. London: Routledge.
- Frosh, S. 1994. Sexual difference. Masculinity and psychoanalysis. London: Routledge.
- Fryktman, J. 1991. Pappa och jag. Fjorton män berättar. Stockholm:SESAM.
- Geertz, C. 1973. The interpretation of cultures. Selected essays. NY: Basic Books.
- Goetz, J-P., LeCompte, M-D. 1984. Ethnography and qualitative design in educational research. Orlando: Academic Press, inc.
- Hearn, J. & Morgan, D. 1990. Men, Maskulinities & sosial theory. In J. Hearn & D. Morgan (eds.) Men, masculinities and sosial theory. London: Unwin hyman, 1-21.

- Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus. Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Jyväskylä Gummerrus.
- Hoikkala, T. 1994. Mies, kasvatus ja auktoriteettiasema. Teoksessa J.P. Roos & E. Peltonen (toim.) Miehen elämää. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 86-105.
- Hoikkala, T. 1996. Sosiologi isänä. Teoksessa T. Hoikkala (toim.) Miehenkuvia välähdyksiä nuorista miehistä suomessa. Tampere: Gaudeamus, 336-359.
- Hoikkala, T. 1997. Isä, poika ja auto jälkiviisauden vuossa. Teoksessa J.P. Roos & A. Rotkich (toim.) Vanhemmat ja lapset. Tampere: Gaudeamus, 123-158.
- Huopainen, H. 1992. Tytöstä nuoreksi naiseksi. Psykologinen näkökulma tytön sukupuoli-identiteetin kehitykseen. Teoksessa S. Näre & J. Lähdemaa (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 37-46.
- Huttunen Jouko. 1990. Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle. Jyväskylän yliopisto. Studies in education, psychology and social research, 57-60.
- Huttunen, J. 1992. Poika ja isä. Teoksessa J. Huttunen(toim.) Poika, poika! Näkökulmia pojan kasvuun ja kehitykseen. Oy YLE Ab. Opetusjulkaisut, 25-37.
- Hyvärinen, M. 1994. "Miehen" lajityypit. Teoksessa J.P. Roos & E. Peltonen (toim.) Miehen elämää. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 37-67.

- Innanen, M. 1997. Kaksi miestä kaulakkain. Teoksessa M. Silvennoinen, A. Tiihonen, M. Innanen (toim.) Härkätaistelija kentän reunalla - kirjoituksia isistä, lapsista ja urheilusta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuyksikkö, 118-123.
- Innanen, M. 1998. Herkät hetket isän kanssa - isä-kuvat lukiolaisten ainekirjoituksissa. Jyväskylän yliopisto. Sosiologian pro gradu -työ.
- Jokinen, K. 1996. Pojat koulussa. Teoksessa T. Hoikkala (toim.) Miehenkuvia välähdyksiä nuorista miehistä suomessa. Tampere: Gaudeamus, 118-135.
- Järvilehto, T. 1996. Mihin "muistia" tarvitaan. Teoksessa K. Määttänen & T. Nevanlinna (toim.) Muistikirja. Jälkien jäljillä. Helsinki: Tukijaliiton julkaisusarja 80, 26-34.
- Kimmel, M.S. 1988. Rethinking "masculinity". New directions in research. In M.S. Kimmel(eds.) Changing men. New directions in research on men and masculinity. USA: Sage publications, 9-25.
- Korkiakangas, T. 1996. "Vieraat ajat" - nuoruusikään tuleva poika. Teoksessa R. Hyttinen (toim.) Nuoruusiän kota. Oulu: Kajo, 82-111.
- Kotanen, T. 1997. Opettaja vai oppilas. Teoksessa M. Silvennoinen, A. Tiihonen, M. Innanen (toim.) Härkätaistelija kentän reunalla - kirjoituksia isistä, lapsista ja urheilusta. Jyväskylä:

Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuyksikkö, 82-88.

Lehtonen, M.1995. Pikku jättiläisiä. Tampere: Vastapaino.

Lincoln, Y., Guba, E. 1988. Do inquiry paradigms imply inquiry methodologies? In D. Fetterman (eds.) Qualitative approaches to evaluation in education. The silent scientific revolution. New York: Praeger.

Lloyd, J. 1998. My father, sport and me - a narrative exploration of the father, daughter, sport triad. Unpublished master`s dissertation. University of Exeter.

Messner, M.A., Sabo, D. 1990. Introduction: Toward a critical feminist reappraisal of sport, men, and the gender order. In M.A. Messner & D. Sabo. (eds.) Sport, men and gender order. Critical feminist perspectives. Champaign: Human kinetics publishers, 1-16.

Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 42-62.

Mäki-Kulmala, A. 1994a. Initiaatio ja alakulttuuri. Tampere: Tampereen yliopisto.

Mäki-Kulmala, A. 1994b. Peter Pan, rock ja uusi nuorisotutkimus. Nuorisotutkimus 12 (1), 42-46.

Näre, S. 1992a. Liisa Älä! Älä! -maassa. Tyttöjen autonominen säätely. Teoksessa S. Näre & J. Lähdemaa (toim.)

Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa.
Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 25-36.

Näre, S. 1992b. Tyttöjen ja poikien sankarikäsityksiä.
Kansalaiskasvatuksen Keskuksen tutkimuksia ja
selvityksiä 1/1992. Helsinki.

Nykyri, T. 1997. Mekkoonsamässääjät ja syliinsäsulkiijat.
Teoksessa E. Jokinen (toim.) Ruumiinsiteet. Tekstejä
eroista, järjestyksestä ja sukupuolesta. Tampere:
Vastapaino, 65-86.

Peltokallio, L. 1996. Reflektiivisen ja kriittisen ajattelun
kehittyminen fysioterapian opettajakoulutuksessa.
Jyväskylän yliopisto. Fysioterapian lisenssiaattityö.

Roos, J.P. 1987. Suomalainen elämä. Helsinki: Suomalaisen
kirjallisuuden seura.

Roos, J.P. & Rotkich, A. 1997. Hirveät vanhemmat. Teoksessa
J.P. Roos & A. Rotkich (toim.) Vanhemmat ja lapset.
Tampere: Gaudeamus, 5-18.

Ruohomäki, H. 1992. Miehen työ. Tasa-arvojulkaisuja, sarja C:
Työraportteja 5/1992. Helsinki: Sosiaali- ja
terveysministeriö.

Sabo, D & Panepinto, J. 1990. Football ritual and social
reproduction of masculinity. In M. Messner & D.
Sabo. (eds.) Sport, men and gender order. Critical
feminist perspectives. Champaign: Human kinetics
publishers, 115-127.

- Schalin, L-J. 1986. Narsismin kohtaloita. Helsinki: Gaudeamus.
- Segal, L. 1990. Slow motion. Changing masculinities, chaging man. London: Virago.
- Seidler, V. J. 1989. Rediscovering masculinity. Reason, language and sexuality. Routledge: London.
- Siljander, P., Karjalainen, A. 1991. Merkityksen käsitys kasvatustieteessä. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja. Kasvatus 22 (5-6), 377-386.
- Siltala, J. 1994. Miehen kunnia. Modernin miehen taistelu häpeää vastaan. Helsinki: Otava.
- Silvennoinen, M. 1987. Vanhempien koulutus, liikunta - aktiivisuus sekä pojan kilpaurheilua koskeva suoritusodotukset. Liikunta ja tiede 24 (6- 7), 290-295.
- Silvennoinen, M. 1996. Isä, minä ja urheilu. Liikunta ja tiede 33 (3), 40-42.
- Silvennoinen, M., Lintunen, T., Rahkila, P. & Österback, L. 1984. Lapsiurheilututkimukseen osallistuvien lasten vanhempien taustatiedot ja lasten omat suoritusodotukset. Liikunta ja tiede 21 (5), 204-213.
- Silvennoinen, M., Sparkes, A., Tiihonen, A. & Devis Devis, J. 1995. Isät ja pojat ja urheilu - mieheys representaationa. Julkaisematon tutkimussuunnitelma.

- Silvennoinen, M & Tiihonen, A. 1995. Ole mies! Maskuliinisuus tutkimuskohteena. Liikunta ja tiede 32 (3), 20-25.
- Silvennoinen, M., Tiihonen, A., Innanen, M. 1997. Härkätaistelija kentän reunalla - kirjoituksia isistä, lapsista ja urheilusta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston julkaisusyksikkö.
- Sinkkonen, J. 1992. Pienistä pojista kunnan miehiä. Juva: WSOY.
- Sipilä, J. 1994. Miestutkimus - säröjä hegemonisessa maskuliinisuudessa. Teoksessa J. Sipilä & A.Tiihonen (toim.) Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan. Tampere: Vastapaino, 17-37
- Sparkes, A. C. 1995. Writing people: Reflektions on the dual crises of representation and legimation in qualitative inquiry. Quest 47, 158-195.
- Suokas, L. 1992. Ihminen ihmisten joukossa? Kirjalliseen omaelämäkerta-aineistoon perustuva tutkimus vammaisuuden aiheuttamista elämänmuutoksista. Helsinki: Gaudeamus.
- Suoranta, J. & Eskola, J. 1992. Kvalitatiivisten aineistojen analyysitapoja luokittelemassa - eli noin 8 tapaa aineiston erittelyyn. Kasvatus 23 (3), 276-280.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Etnografinen opetuksen tutkimus: Kouluetnografia. Helsinki: Kirjayhtymä OY, 68-112.

- Tigerstedt, C. 1990. Omaelämäkertojen erillisteemojen analyysi. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 99-113.
- Tigerstedt, C. 1996. Isyys. Teoksessa T. Hoikkala (toim.) Miehenkuvia välähdyksiä nuorista miehistä suomessa. Tampere: Gaudeamus, 262-270.
- Tiihonen, A. 1993. Urheilijaksi, sankariksi, mieheksi? Urheilun initiaatiot ja mieheksi kasvamisen kontekstit. Nuorisotutkimus 4 (11), 23-30.
- Tiihonen, A. 1994. Urheilussa kilpailevat maskuliinisuudet. Teoksessa J. Sipilä & A. Tiihonen (toim.) Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan. Tampere: Vastapaino, 229-251.
- Tiihonen, A. 1996. Ikuisesti urheileva poika eli mistä on "kunnon miehet" tehty?. Teoksessa T. Hoikkala (toim.) Miehenkuvia välähdyksiä nuorista miehistä suomessa. Tampere: Gaudeamus, 158-176.
- Tiihonen, A. 1997a. Lihaan kirjoitettua ja ruumiissa koettua. Teoksessa E. Jokinen (toim.) Ruumiinsiteet. Tekstejä eroista, järjestyksestä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino, 105-118.
- Tiihonen, A. 1997b. Se tavallinen tarina. Teoksessa M. Silvennoinen, A. Tiihonen, M. Innanen (toim.) Härkätaistelija kentän reunalla. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisusyksikkö, 97-109.

- Tolonen, T. 1992. Tyttöjen hevoskulttuuri: faniudesta vastuunottoon. Teoksessa S. Näre & J. Lähdemaa (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 135-154.
- Tynjälä, P. 1991. Laadullisen tutkimuksen luotettavuudesta. Kasvatus 22 (5-6), 387-398.
- Vilkko, A. 1990. Omaelämäkertojen analysoiminen kertomuksina. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 81-98.
- Vilkko, A. 1996. Muistan kuinka...elämäkertamuisteleminen elämäkertakirjoituksissa. Teoksessa K. Määttä & T. Nevanlinna (toim.) Muistikirja. Jälkien jäljillä. Helsinki: Tutkijaliiton julkaisusarja 80, 98-113.
- Vilkko, A. 1997. "Olen viimeaikoina ajatellut häntä hyvin paljon". Teoksessa J.P. Roos & A. Rotkirch (toim.) Vanhemmat ja lapset. Tampere: Gaudeamus, 188-216.
- Virtanen, J.P. 1996. Hirviporukan poika. Teoksessa T. Hoikkala (toim.) Miehenkuvia. Välähdyksiä nuorista miehistä Suomessa. Tampere: Gaudeamus, 180-185.
- Young, K. 1991. Perspectives on embodiment: The uses of narrativity in ethnographic writing. Journal of narrative and life history 1(2-3), 213-243.
- Young, K. White, P & McTeer, W. 1994. Body talk: Male athletes reflect on sport, injury and pain. Sociology of sport journal, 175-194.

Ziehe, T. 1991. Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Tampere: Vastapaino.